

A 5557

A

NAGYVÁRADI KIR. JOGAKADEMIA

SZÁZ ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK

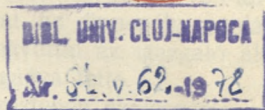
EMLÉK-ÜNNEPÉLYE.

(Tartatott 1889. évi marczius 17-én.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÖZLI:

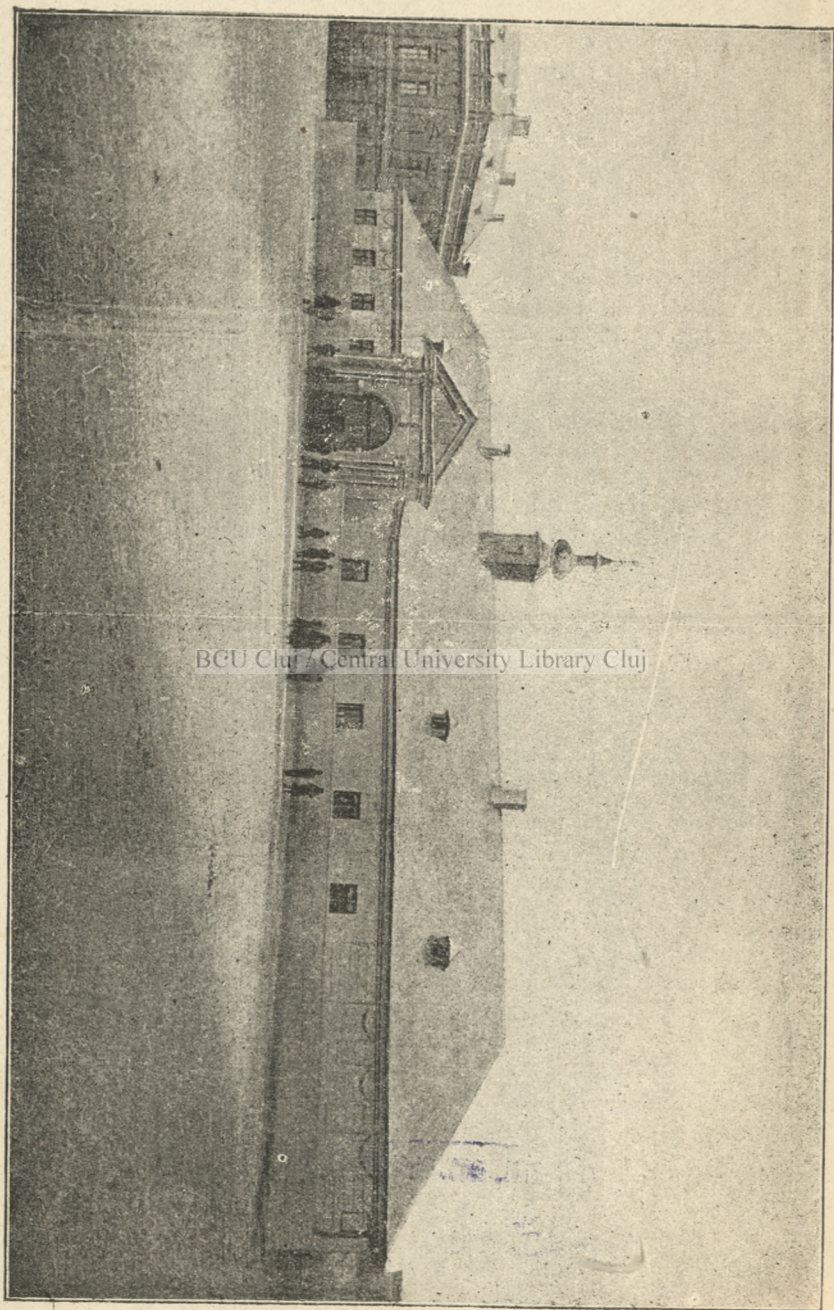
A Z I G A Z G A T Ó.

NAGYVÁRAD,

NYOMATOTT IFJ. BERGER SÁMUEL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1889.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A jubileumi ünnepély.

A nagyvárad kir. jogakademia száz éves fennállásának emlékét valóban országos jelentőségre emelkedett fényes ünnepélyvel ülte meg. Cluj / Central University Library Cluj

Előkészületek.

Még a mult tanévben elhatározta a tanári kar, hogy az akademia százados fennállásának emlékét ezen magasztos mozzanathoz illő ünnepélyvel fogja megörökíteni. E határozatból folyólag mindenek előtt az akademia százados történetének megírásáról és kinyomatásáról kellett gondoskodni. A történeti monographia megírására Dr. Bozóky Alajos igazgató vállalkozott, az elkészült mű kinyomatását pedig nagyméltóságú gf. Csáky Albin vallás- és közoktatási m. kir. minister úr kegyeskedett elrendelni. — Arról volt már most szó, mikor s minő programmal tartassék meg az ünnepély. Miután közbejött váratlan akadályok miatt az ünnepélyt nem lehetett, miként eleintén tervezve volt, január havában megtartani, február havában pedig az országos gyász odázta el ismét a jubileumot, annál fogva a tanári kar f. 1889. évi február hó 20-án tartott értekezletében hozott határozatával az ünnepély napját f. évi márczius hó 17-ére tűzte ki s egyúttal az igazgató által előterjesztett ünnepi programot is magáévá tette.

Ennek következtében az igazgató mindenek előtt a szükséges meghívók szétküldése iránt gondoskodott, nevezetesen meghívta a m. k. miniszerelnököt, ugy is, mint Nagyvárad-város országgyűlési képviselőjét, továbbá a vallás és közoktatási s az

igazságügyi m. k. ministereket, a m. t. akademiát, a budapesti és kolozsvári m. k. t. egyetemeket, az összes kir. és felekezeti jogakademiákat, az országos statistikai hivatalt, a helybeli egyházi, katonai és polgári hatóságokat, a kir. törvényszéket és két kir. járásbírószéket, a kir. ügyészséget, az állam-vizsgálati bizottságok kültagjait, a különféle tudományos és társadalmi egyleteket, tan- és egyéb intézeteket, a nagyvárad kir. jogakademiának ez idő szerint másutt működő egykori tanárait. A meghívó szövege pedig ekkép hangzott:

»A nagyvárad kir. jogakademia f. 1889. évi marczius hó 17-én (vasárnap) délelőtt százados fennállásának emlékére saját dísztermében ünnepélyt rendezvén, van szerencsém úgy a magam, mint a tanári kar nevében a czímet felkérni, hogy becses megjelenése által az ünnepély fényét emelni szíveskedjék.

Hazafiúi üdvözléssel maradván

Nagyváradon, 1889. évi február 20-án

Dr. Bozóky Alajos,
igazgató.

Ünnepi programm:

Marczius 16-án, szombaton: Este 8 órakor hangverseny a »Fekete Sas« nagytermében, rendezti a jogakademia polgársága.

Marczius 17-én, vasárnapon: 1. Reggeli 9 órakor ünnepélyes »Te Deum« a premontrei templomban. 2. Felvonulás a jogakademia dísztermébe. 3. »Szózat«, énekli a jogakademia polgársága. 4. Dr. Bozóky Alajos igazgató megnyitó beszéde. 5. Ünnepi óda, írta Rácz Mihály, volt nagyvárad kir. jogakademiai hallgató, mostani városi főjegyző, szavalja Verner Kálmán, III. éves joghallgató. 6. Dr. Sipos Árpád jogtanárnak »Házassági vagyoni jogunk átalakulása« cz. értekezése. 7. Gálbory József önképző- és olvasóköri elnök s IV. éves joghallgató ünnepi szózata a joghallgató ifjuság nevében. 8. »Hymnus«, énekli a jogakademia polgársága. Este 8 órakor társas vacsora a »Fekete Sas« nagytermében, rendezik a jogakademia volt és jelenlegi polgárai.

Együttal az akademiának Nagyváradon lakó volt hallgatói is az igazgató nevével ellátott fentebbi meghívó kapcsában több száz példányban még a következő meghívót küldték szét:

A nagyvárad kir. jogakademia f. évi marczius hó 17-én fennállásának századik évfordulóját ünnepli meg.

Mindenki, aki ismeri a tudományos intézetek kulturális kihatását: örömmel és elismeréssel fogja ezt a hírt hallani. — Száz év különben is rengetege az időnek s korunk életkerekén különben is lázas sebességgel fordul és változtatja a létezőket ez az idő, — de a magyar nemzetnek nemzeti válságokkal és törté-

neti viharokkal teljes életében sokszorosán csodálni való, hogy minden nemzeti válság és minden történelmi vihar nyitva hagyta a magyar nyelvű tudományosságunk nagyváradi templomát.

A nagyváradi jogakademia ez évszázados multjára büszkén hivatkozhatik. — Ama beláthatatlan határokon kívül, melyeket minden tudományos intézet már léténél fogva a népéletre gyakorol: különös tekintélyt ad és a létjogosultságnak rendkívüli bizonyítékait szolgáltatja számára ennek a multnak története. Nem szólva arról, hogy ez intézet férfiakat nevelt, kik a nevelőn kívül a hazának is becsületére és dicsőre váltak; elhallgatva azt, hogy minő erős vára volt mindenha a hazafiságnak: pusztán tanári karának minden időkben kiváló színvonala s az ösztudományosság terén szerzett érdemei folytán is nemes önérettel, emelt öntudattal hivatkozhatik jövőjé említésénél indokoltan tekintélyes történetére.

Ezek a körülmények lebegtek a nevezett jogakademia Nagyváradon lakó volt hallgatói előtt, midőn elhatározták, hogy a maguk részéről is hozzájárulnak az intézet tanári kara által f. évi márczius hó 17-én rendezendő ünnepséghez és részint az intézet jövőjébe vetett bizalom jeléül, részint az iránta érzett hálájuk némi kifejezhetése végett folyó évi márczius hó 17-én este 8 órakor, a »Fekete Sas« nagytermében társas vacsorát rendeznek, melyre czímedet, mint a nagyváradi jogakademia egyik volt hallgatóját ezennel meghívják és felkérlik, hogy megjelenésével az ünnepséget teljesebbé tenni és a részvételre való hajlandóságát márczius 12-ik napjáig a rendezőség élén álló Mezey Mihály kir. közjegyzőnél (Nagyváradon, fő-utcza, Radi-vojevich-ház) szóval vagy levél útján bejelenteni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel lévén Nagyváradon, 1889. febr. 21.

a 200-as rendező-bizottság nevében:

Mezey Mihály,
elnök.

Dr. Várady Zsigmond,
jegyző.

Ugyanezen rendező-bizottság egyúttal azon módokról tanácskozott, melyek által az ünnepélyt minél fényesebbé és emlékezetesebbé tegye és annak sikerét biztosítsa.

Végül az akademiának jelenlegi polgárai is rendező-bizottsággá alakulván át, a jubileumi ünnepély napját megelőző estén tartandó hangverseny rendezését határozták el, melyre a következő meghívót küldték szét:

»A nagyváradi jog- és államtudományi kar polgársága a jogakademia száz éves fennállásának ünnepélése alkalmából, »segélyző-egylete« javára, 1889. márczius hó 16-án a »Fekete Sas« nagytermében zártkörű hangversenyt rendez, melyre kívül

czimzettet és b. családját tisztelettel meghívja a rendező-bizottság. Kezdetre 8 órakor. Belépti-jegy ára 1 frt, felülfizetések köszönettel vétetnek és hirlapilag nyugtáztatnak.*

Három irányban folytak tehát az előkészületek a legnagyobb buzgalommal és lelkesedéssel.

Az ünnepélyt megelőző napokon, valamint az ünnepély napján is a helybeli sajtó emelkedett szellemű vezérczikkekben méltatta az intézet százados működését és az ünnepélynek kulturális jelentőségét.

A tanári kar díszülése.

Marczius 16-án d. e. 11 órakor a tanári kar összes tagjai díszülésre jöttek össze az akadémia tanácstermében.

Dr. Bozóky Alajos igazgató megnyitván az ülést, velős beszédben kiemelte a nagyfontosságú momentum jelentőségét, mely kétségkívül az intézet jövőjére is kihatással lesz, s annak daczára, hogy a jelen körülmények épen nem biztatók és kecségtetők a vidéki jogakademiákra, ernyedetlen kítartásra buzdította a tanári kart, arra utalva, hogy teljes lehetetlen, miszerint önzetlen és önfeláldozó hazafias tevékenysége a magyar cultura és a magyar szellem terjesztése körül elvégre is a megérdemelt elismerésben ne részesíttessék. Együttal bemutatja a jubileumi ünnepély alkalmából általa készített »A nagyvárad kir. akadémia százados multja 1788-tól 1888-ig« cz. monographiát, azon kérés-sel, hogy kartársai e művét, melynek ily csinos kiállításban való megjelenését gf. Csáky Albin vallás- és közoktatási m. kir. minister úr ó nagyméltóságának kegyessége tette lehetővé, barátságosan fogadni és mint becses emléket megőrizni sziveskedjenek. *) Továbbá indítványozza, hogy a tanári kar a százados

*) E monographia tartalma a következő: I. Visszapillantás. II. a) Oratio inauguralis, habita die 1. Septembris Anno 1788. in Regia Academia Magno-Varadinensi, quum Facultas Juridica omni cum solemnitate erigetur. b) Oratio de Suprema Imperantium in Litteras et publicam Juventutis Educationem Potestate, habita in inauguratione Studiorum die 1. Septembris Anno 1789. in Regia Academia Magno-Varadinensi. (Miller Jakab Ferdinand jogtanárnak két rendbeli ünnepi beszéde). III. A nagyvárad kir. akadémia igazgatói. IV. A nagyvárad kir. akadémia tanárai. V. A nagyvárad kir. akadémia hitszónokai. VI. A nagyvárad kir. jogakadémia mellett működött államvizsgálati bizottságok. VII. Tanrendszer. VIII. Fegyelem. IX. A nagyvárad kir. jogakadémia könyvtára. X. A nagyvárad kir. akadémia pecsétje. XI. A nagyvárad kir. akadémia alapítványai. XII. Ifjusági egyletek. XIII. Némely kiválóbb történelmi adatok. XIV. A nagyvárad kir. jogakadémia tanulóinak (összesen 8455) névsora 1788—1888-ig. XV. Statistikai áttekintés. Ezen műnek egy-egy példánya az intézet levéltárára és könyvtárában, továbbá Nagyvárad-város és Biharvármegye levéltárában, a m. t. akadémia, a m. nemzeti muzeum, a két magyar egyetem s az összes jogakademiák könyvtárában helyzetetett el megőrzés végett.

emlékünnepe megörökítése czéljából b. e. Mária Terézia királynőnek, az intézet nagynevű alapítójának olajfestményű mellképét a díszterem számára készíttesse el. Végül pedig bejelentí, hogy a hozzá érkezett hivatalos tudósítások szerint gf. Csáky Albin, vallás- és közoktatási m. kir. minister urat Szalay Imre ministeri osztálytanácsos, Fabiny Teofil m. kir. igazságügyi minister urat Gyalokay Lajos k. tszéki elnök, a m. t. Akademiát Dr. Török József kir. tanácsos és Bunyitay Vincze cz. kanonok, mindketten akadémiai tagok, a kolozsvári m. kir. Ferencz József t. egyetemet Dr. Kolozsváry Sándor e. i. Rector magnificus vezetése alatt Dr. Groisz Gusztáv jogkari, Dr. Szabó Károly bölcsészeti d. k. dékánok és Dr. Nagy Ferencz jogtanár, a debreczeni jogakademiát Dr. Baczoni Lajos és Dr. Kovács Sándor, a kecskeméti jogakademiát pedig Dr. Szeless József és Dr. Kiss János jogtanárok fogják képviselni.

Erre a kar meleg üdvözzel fogadja az igazgató szavait; Dr. Sipos Árpád senior indítványára jegyzőkönyvi köszönetet szavaz az igazgatónak, mint a kit nemcsak a bemutatott monographia megírásáért, hanem a hónapokon át kifejtett fáradhatatlan buzgalmaért és a százéves ünnepély létesítése és sikerének kivívása körül az oroszlanrész illeti; egyhangulag határozatát és emeli a Mária Terézia alapítónő olajfestményű mellképének elkészíttetésére vonatkozó indítványt, és éljenzéssel veszi tudomásul a küldöttségek bejelentését.

Nagyvárad-város rendkívüli közgyűlése.

Ugyanaznap d. u. 3 órakor Nagyvárad-város törvényhatósági bizottsága Hlatky Endre bizottsági tag és hűsz társa (mindnyájan az akadémia egykori hallgatói) kérelmére rendkívüli közgyűlést tartott, melynek egyetlen tárgyát az képezte, hogy a város is az akadémia jubileumát méltóan megünnepelje. A rendkívüli közgyűlés, melyen a jogtanári karon kívül a kolozsvári m. k. Ferencz-József t. egyetem küldöttsége is megjelent, Hlatky Endre úr indítványára nagy lelkesedéssel egyhangulag elhatározta: hogy a nagyvárad kir. jogakademiának, ezen, a jogi szakoktatás magas színvonalán álló és ebben a városban nemzeti és cultur-hivatását mindenkor betöltő főtanodának százéves fennállását mindenkor örömmel üdvözli, annak az idők végtelenéig való fennmaradását, emelkedését és fejlődését a legmelegebben óhajtja, s hogy az intézet iránti igaz érdeklődésének, ragaszkodásának s szeretetének külsőleg is kifejezést adandó, a jogászegylet alaptőkéjének gyarapítására 500 forintnyi örök-alapítványt tesz, végre, hogy ezen nemcsak Nagyvárad városát, hanem az egész országot és a jogi szakoktatást érdeklő mozzanat

alkalmából feliratot intéz a m. k. ministeriumhoz az iránt, hogy tekintve az intézet 100 éves üdvös működését az ország összes jogakademiái, de főleg a nagyvárad kir. jogakademiának a jövőben való fenntartása és megszilárdítása érdekét nagybecsű figyelmére méltatni, mindenre kiterjedő gondjai alá venni s a jogakademiák megszüntetése mellett felhőzteni szokott érvek aaptalanságát felismerve, az akademiák életképességét vagy a kötelező doctoratus eltörlésével, vagy az akademiáknak is a jogszigorlatok tarthatására leendő felhatalmazása által fokozni méltóztassék; végül Ritoók Zsigmond kir. tanácsos, az ügyvédi kamara elnöke, törvényhatósági bizottsági tag indítványára elhatározza a közgyűlés, hogy ezen feliratot memorandunként az ország összes törvényhatóságaival közli s az országgyűlés képviselőházához is felterjeszti. Miről a nagyvárad kir. jogakademia Dr. Bozóky Alajos igazgató utján és Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármester czikkelyen értesítendők.

A város felirata.

Mélyen tisztelt Képviselőház!

Folyó évi márczius hó 17-én ülte meg a nagyvárad kir. jogakademia százados fennállásának tünnepét, mely alkalomból Nagyvárad város törvényhatósága rendkívüli közgyűlést tartván, elhatározta, hogy a jogi szakoktatás színvonalán álló és mind nemzeti, mind általános culturalis hivatását oly buzgón és hiven teljesítő királyi jogakademiánk 100 éves fennállását lelkes örömmel üdvözli s annak az idők végtelenéig való fennmaradását, emelkedését, fejlődését és felvirágzását a legelénkebben óhajtja, hogy ezen, Nagyvárad város culturalis életében oly tekintélyes helyet elfoglaló, felsőbb tanintézet iránti érdeklődésének, ragaszkodásának és szeretetének külsőleg is kifejezést adandó, a joghallgatókat segélyző egylet alaptökejének gyarapítására ötszáz forintnyi alapítványt tesz, végre hogy ugyancsak ezen az egész országot s az annyira fontos jogi szakoktatást érdeklő emlékezetes mozzanat alkalmából feliratot intéz a mélyen tisztelt Képviselőházhoz az iránt, hogy tekintve egyrésről a jubiláló intézetnek immár száz évre terjedő üdvös működését, másrésről az akademiáknak a legujabb közoktatási jelentésben kilátásba helyezett megszüntetését, első sorban a nagyvárad királyi, de azonkívül az ország többi jogakademiáinak további fentartását, megerősítését és fejlesztését is magas figyelmére méltatni és mindenre kiterjedő gondjai alá venni kegyeskedjék, annyival inkább, mert ezen intézetek megbecsülhetetlen szolgálatot tettek a multban, tesznek a jelenben és fognak a jövőben is tenni a magyar cultura terjesztése és megszilárdítása érdekében, minőt

a kontemplált harmadik egyetem egy magában semmi esetre sem lesz képes teljesíteni.

Midőn tehát az imént jelzett közgyűlési határozat fogantositása céljából alázatos kérelmünket előterjesztenők, annak indokolásaképpen a következő nyomós érvekre bátorcodunk a mélyen t. Képviselőház figyelmét fölhívni.

1. A jogakademiák megszüntetése mellett felhozatni szokott amaz érv, miszerint ezen intézetekben a fiatal nemzedék kiképeztetése a jogi pályára csak egyoldalú és alantas színvonalon álló lehet, nem egyéb be nem bizonyított, de be sem bizonyítható üres állításnál. Nem szabad ugyanis feledni, hogy 1848-ig a minden egyes jogakademia mellett fennállott bölcsészeti tanfolyam, 1874 óta pedig az azon évi május 4-én ő cs. és apostoli kir. Felsege által szentesített szabályzat értelmében életbeléptetett új tanterv az akadémiai jogtanulókra is lehetővé tette mindazon bölcsészeti, történelmi és egyéb melléktantárgyak hallgatását, melyeknél többet az egyetemet látogató jogtanulók sem kötelesek hallgatni. Nem szabad továbbá feledni, hogy a jogakademiák specialis hazai viszonyainkból fejlődve immár egy század óta ugyanazt a szerepet töltik be nálunk, mint a melyet külföldön, p. Németországban, Ausztriában, Olaszországban a kisebb egyetemek. És nem szabad feledni, hogy nemcsak nekünk magyaroknak vannak különálló jogtanodáink, hanem az annyira előre haladt francziáknak is, kik minden ellenkező hirtelés daczára ma sem sietnek avval, hogy vidéki jogtanodáikat több tudománykarból álló teljes egyetemekkel helyettesítsék. Végül nem szabad feledni, hogy akárhol s akárhány egyetemet állítsunk is az országban, domináló mindenütt csak a jogi kar lesz, míg a többi tudománykaroknak oly elenyésző kevés hallgatójuk lesz, hogy azok kedvéért csakugyan kár lenne azokat a költséges facultásokat (orvosi, matematikai, természettudományi) fentartani, annál is inkább, mert az országnak e részbeni szükségletét bősegesen kielégíti a már fennálló két magyar egyetem.

2. A vidéki adófizető közönségre bizonyára meg nem érdemlett súlyos csapás lenne, ha egyszerre megfoszthatnék a jogakademiáktól, melyekben mégis csak kevesebb költséggel és nem ritkán nagyobb megnyugvással képeztheti ki fiait, mint a jóval drágább s egyszersmind a mindenféle hiu multságok és élvezetek miatt veszélyesebb fővárosban. Egyébiránt sem nem igazságos, sem nem méltányos dolog volna, a szegény sorsu ifjakat, kik között tapasztalás szerint igen sok tehetség találtatik, csupán szegénységük miatt a jogi pályától elzárni, hisz' maholnap a különféle közigazgatási és igazságszolgáltatási forumok már érzékeny hiányt fognak szenvedni a kellő számú jogi qualificatióval bíró fiatal erőkből, miután hivatalos adatok tanusága

szerint az egyetemet előzőnlő fiatal emberek túlnyomó többsége még a tanulmányi pálya befejezése előtt hagyja oda az egyetemet s vele együtt a jogi pályát is.

3. A vidéki jogakademiák eltörlése által az illető vidéki városok évenként több százezer forintnyi forgalomtól esnének el, melyért semmiféle kárpótlást sem kapnának. Ennek következtében ama városok csakhamar elszegényednének, a helyett, hogy fokozatos megerősítésök által egyuttal adófizetési képességük is fokoztatnék.

4. Hazánk mostoha irodalmi viszonyai mellett okvetetlenül szükséges, hogy a jogtanárság tisztességes életpálya maradjon, mert különben a jog- és államtudományok nem fognak közöttünk elméleti művelőkre találni, a mi az utóbbi évtizedek óta oly szép lendületnek indult jog- és államtudományi irodalmunkban, mely utóvégre szintén egy igen fontos ágát képezi a magyar nemzeti művelődésnek, könnyen sajnos visszaesést idézhet elő. Már pedig üdvös versenyt e téren csak akkor várhatni, ha az egyetemen kívül az országnak egyéb nevezetesebb városaiban is akadnak avatott tollú iróink.

5. A jogakademiák nemcsak a szorosan vett jogi kiképezetés szempontjából, hanem egyéb tekintetben is valóságos szellemi góczpontjai, tűzhelyei egy-egy nagyobb vidéknek, pezsdülő életet öntenek beléjük, fáklyavívői a tudomány és felvilágosodás terjesztésének, mérséklőleg és nemesítőleg hatnak az erkölcsökre s ekként nem csekély mértékben járulnak ama városok anyagi és szellemi felvirágoztatásához. E főtanintézetek egyszerű eltörlése tehát megfosztaná ama vidékeket eddigi természetes szellemi góczpontjaiktól.

6. A jogi szakoktatás sikerének biztosítása szempontjából ujabban kontemplált jogi semináriumok sokkal könnyebben léptethetők életbe a kisebb népességű, de kellő ellenőrzés alatt álló vidéki jogakademiákon, mint a túlnépes egyetemen, mert az előbbieken megvan a folytonos érintkezés tanár és tanuló között, míg az utóbbinál nem is lehet kívánni, hogy a tanár minden egyes tanítványát ismerje.

7. A királyi táblának tervbe vett s előbb utóbb bekövetkező decentralisatiója is kívánatosná teszi, hogy minden vidéki városban, melyben egy-egy országos főtörvényszék fog elhelyeztetni, egy-egy jogtanoda is legyen.

8. Decentralisatiót igényel a túlnépes fővárosi egyetem is, melynél daczára annak, hogy némely tanszék háromszorosan van betöltve, a tanárok már is annyira el vannak foglalva vizsgálatokkal, hogy habár az egész éven át egyebet nem tennének is, még sem lennének képesek annyi jogászt a gyakorlati életre szakemberekké kiképezni.

9. A jogakademiák mindannyi üdvös és erős őrszemek a túlzott nemzetiségi aspirációk ellen, megbecsülhetetlen hasznos szolgálatot tesznek a magyarság ügyének, testvéri érzületet, kölcsönös tiszteletet és becsülést, szoros barátságot teremtenek és visznek a különféle nemzetiségű joghallgatók közzé, mert az összes akadémiai ifjúságot közös célra t. i. az együttes művelődésben, közös munkában és hazaszeretethen egyesítik s nem szolgáltatnak alkalmat arra, hogy az ifjúságot különféle körökre szétforgácsolják, melyek csak konkolyt, visszavonást, bizalmatlanságot, surlódásokat idéznek elő.

10. Ez idő szerint a jogakademiák az állami budgetet egyetlen fillérral sem terhelik, holott 1—2 újabb egyetem az ország adóerejének igénybe vétele nélkül föl nem állítható. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy még a második magyar egyetem sincs még teljesen betetőzve s hogy ennek felszerelése és kiegészítése végett még hosszú évtizedeken át az ország áldozatkészségéhez kellend fordulni, a harmadik egyetem felállításának kérdését a vidéki jogakademiák egyidejű eltörlése mellett bizonyára sem halaszthatatlan, sem célszerű intézkedésnek nem állíthatjuk, mert kellő jogi qualificatiót a jogakademiákon is szerezhetni, egyéb tudományos qualificatiót igénylő életpályákra (orvosi, tanári, mérnöki, építészeti stb.) való előkészülésre bőséges és elegendő alkalmat nyújtanak a már fennálló egyetemek.

11. A jogakademiák egyáltalában nem gátolják a teljes egyetemi rendszerre való lassú, de annál biztosabb átmenetet, sőt ellenkezőleg mindannyian csirái lehetnek a fejlődő egyetemeknek, főleg ha nem idegenkedünk azoknak fokozatos (egyelőre csak 2—3 tudománykarral való) szervezésétől. Avval a pénzzel, melybe az egyetlen harmadik egyetem felállítása kerülne, egyszerre lehetne a három kir. jogakademiát 2—3 tudománykarral bíró kisebb egyetemekké fejleszteni.

12. Csak a jogakademiák versenyképessé tétele az egyetemi jogi fakultással alkalmas mind ama bajokat orvosolni, melyek egyrészt az egyetem túlnépességéből, másrészt az akademiák mesterséges elnéptelenedéséből eredtek.

De nem kívánjuk a mélyen t. képviselőházat még több ilyen nyomós ok elősorolásával fárasztani, kérésünk és óhajtásunk csak oda terjed, hogy első sorban a nagyváradi, de azonfölül a többi jogakademiáknak is, csak 1874 óta megakasztott, életképességét újra a rendes kerékvágásba terelni segítse, még pedig oly formán, hogy a nm. m. kir. miniszteriumot hívná fel, hogy tekintettel a jelenlegi szorult pénzügyi helyzetre is az ez idő szerint úgy sem égető szükségét képező újabb egyetemek felállításának tervétől elálljon és figyelmét inkább a vidéki jogakademiák korszerű fejlesztésére fordítsa akár:

a) az által, hogy az 1874. évi szabályzat nyomán tovább haladva az abban foglalt ígérethez képest, miszerint a vidéki jogakademiák az egyetemekkel egyenjogu teljes jogkarokká fognak átalakíttatni, az akademiák is fokozatosan kisebb egyetemekké fejlesztetvén a jogszigorlatok tartására feljogosíttassanak; akár

b) az által, hogy az 1874-ig létezett állapotra visszanyulva az azon évi 35. t.-cz. 5. §-ában foglalt kötelező jogtudorság ismét elejtessék, úgy hogy a jogtudorság ne képezze többé se az ügyvédi vizsgálatra bocsátás, se a minősítési törvényben felsorolt hivatalok elnyerésének előfeltételét, hanem úgy a miként azelőtt volt, tisztán tudományos gradus maradjon, mely intézkedés különben is a közvélemény hangulatával teljesen meg-egyeznek.

Kelt Nagyvárad város törvényhatósági bizottságának 1889. évi márczius hó 16-ik napján tartott rendkívüli közgyűléséből.

A város közönsége nevében

Sal Ferencz,

kir. tanácsos, polgármester.

Üdvözlő levelek.

A nagy számban érkezett üdvözlő levelek, melyek márczius hó 16-ig az igazgatóságához érkeztek, fényes tanubizonyságot tesznek arról, hogy a nagyvárad kir. jogakademiának százados fennállása alkalmából rendezett ünnepély országszerte a legmelegebb érdeklődést keltette s hogy ezen ünnepélynek culturalis jelentősége mindenütt rokonszenves méltatásban részesült.

1. A budapesti m. k. t. egyetem a következő üdvözlő átirattal tisztelte meg intézetünket:

A szíves meghívót a nagyvárad kir. jogakademia százéves fennállásának ünnepére a budapesti m. kir. t. egyetem örömmel és köszönettel fogadta.

Az öröm, melylyel a közelgő ünnepen egész lelkünkben részt veszünk, nemcsak abból a tudathból fakad, hogy közös eszközökkel közös célra törekszünk: a tudomány művelésével s ifjúságunk képezésével a nemzeti művelődés gyarapítására és emelésére. A tudományos munkának és hazafias czélnak ez az ideális közössége oly kapocs, mely anya-intézetünket hazánk többi főiskoláival, s közöttük a nagyvárad kir. jogakademiával is, a legszorosabban összefűzi.

Örömünket nemcsak ez a benső összeköttetés sugallja, hanem táplálja és emeli a visszatekintés is a lefolyt száz évre, melyen keresztül az ünneplő intézet magasztos feladatát, úgy tudományos, mint hazafias tekintetben mindig híven és sikerrel töltötte be. E száz év alatt izmosodott meg újra és fejlődött ki államéletünk, új öntudatra és erőre emelkedett nemzeti érzésünk

s indult közművelődésünk hatalmas szárnyalással nyugat után. A nevezetes száz év munkájának ez eredménye meglelégedéssel és reménynyel tölthet el mindnyájunkat. Melelégedéssel és bizalommal különösen ama közintézeteinket, melyek az örvendetes fejlődésnek kitartó és lelkes igyekezettel voltak munkásai Szent László ősi városának, mely középkori miveltégűnknek egyik központja volt, ez ősi város immár száz éves jogi főiskolájának tisztes része volt a nagy nemzeti munkában, az új magyar mívelődés megállapításában és terjesztésében.

Ez alapokon, e gondolatokkal és érzésekkel küldi a budapesti m. k. t. egyetem legmelelebbebb üdvözletét az ünneplő nagyváradi kir. jogakademiának.

Kelt Budapesten, 1889. marc. 15.

A budapesti m. k. t. egyetem
nevében :

Dr. Klinger István s. k.,
e. i. Rector.

2. A kolozsvári m. k. Ferencz-József tudomány-egyetem lelkes átiratának szövege ekkép hangzik:

A nagyváradi kir. jogakademia évszázra terjedő főnnállásának f. évi marczius hó 17-én tartandó megünneplése alkalmából hozzánk intézett szívélyes meghívásra válaszul az egyetemi tanács f. hó 4-én tartott ülésén hozott határozata alapján van szerencsém a tisztelettel említett jogakademia igazgatóságának örömmel tudomására hozni, hogy a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tudomány-egyetem azon, a magyar tudományosság terjesztésében és mívelésében testvérintézetnek szép ünnepélyére a maga képviselőiként az alólirt e. i. Rector vezetése alatt Dr. Groisz Gusztáv jogkari, Dr. Szabó Károly bölcsészeti dékánokat és Dr. Nagy Ferencz ny. r. tanárt kiküldötte.

E tiszteletteljes értesítesem mellett kiváló nagyrabecsüléssel és hazafiúi meleg üdvözlettel vagyok
a tekintetes igazgatóságnak

Dr. Kolozsvári Sándor s. k.,
e. i. Rector.

3. Méltóságos Kautz Gyula, főrendiházi tag, az osztrák-magyar bank alkormányzója, budapesti egyetemi tanár, akadémiai tag úr levele ekkép hangzik:

Igen t. igazgató úr!

Nagy köszönettel vettem jubileumjokra való szíves meghívásukat. Mint egykori tanártestületi tagja az intézetnek, kit külföldben is igen sok emlék, fiatalkori régmúlt szép napok és nehéz idők lelkemben egyaránt élő emlékei füznek a nagyváradi jogakademiához; szívesen vettem volna részt az ünnepélyben,

azonban fájdalom! sem időmnek, sem kötelességszerű teendőimnek, sem egészségemnek ura nem lévén, nagyrabecsült meghívásuknak nem felelhetek meg; s legfeljebb csak a távolból, de azért nem kisebb melegséggel, érdeklél és szeretettel leszek részese mindannak, a mi ott az ünnepély napján történni fog. Kérem különben az általam igen tisztelt tanári karnak úgy együttesen, mint egyenkint legőszintébb tiszteletem kifejezését tolmácsolni s továbbra is szíves emlékükbe zárva, baráti jóindulatukban megtartani

Budapest, 1889. márczius 10.

Nagyságos igazgató úr őszinte tisztelő hívét

Kautz Gyulát s. k.

4. Méltóságos Lukács György m. kir. belügyministeri államtitkár üdvözlő levele:

Nagyságos igazgató úr!

Nehezemre esik bejelenteni, hogy a nagyváradi kir. jogakademia százados fennállásának ünnepélyén nem jelenhetek meg, s csakis azon gondolatban találok megnyugvást, hogy szívben, lélekben én is Önök között leszek!

Hálás kegyelettel őrzöm emlékezetét azon tanéveknek, melyeket az ünnepet ülő jogakademiában töltöttem el, a jogok és kötelességek tiszta fogalmát ott tanultam meg, s ezen tanulmányaimnak köszönhetem, hogy a magán- és közéletben jogtisztelő és kötelességtudó ember lehettem.

Fogadja Nagyságod a mélyen tisztelt tanári karral együtt szíves köszönetemet a kegyes meghívásért s engedje kifejezés adnom azon igaz meggyőződésemmek, hogy az Önök vezetése alatt álló nagyváradi jogakademia jövőben is erős vára legyen a tudománynak és önzetlen tiszta hazafiságnak!!

Mély tisztelettel Budapesten, 1889. marc. 15.

Nagyságodnak és a tanári karnak

hálás tisztelője és szolgálója:

Lukács György s. k.,

belügyi államtitkár.

5. Dr. Vécsey Tamás, budapesti egyetemi ny. r. jogtanár úr a következő üdvözlő iratot intézte az igazgatóhoz:

Nagyságos igazgató úr!

A magyar kultúra örömmünnepeit ül ma, midőn Nagyvárad főiskolája áldásos működésének második évszázadába lép.

Nemzeti multunkban gyökerezik a hazai nagy közönség rokonszenve, melynek éltető meleg sugáraitól ragyog ma Szent László híres városa. Az élénk rokonszenvet komoly tanulmányokkal érdemelte ki Nagyvárad facultása számára az a sok jeles tanít-

vány, az a nyolczezeret meghaladó szellemi tábor, melyből annyi kitünő bajnok lépett a Törvényhozás, Igazságszolgáltatás és a Kormányzat terére.

Multjéért megilleti az Akademiát az országos közbecsülés. Ez biztosítja azt, hogy jövőben környezni fogja a dicsőség, ékíteni fogja a virágzás.

Hazafias üdvözetekkel

Budapest, 1889. marc. 15.

Dr. Vécsey Tamás,
egyetemi tanár.

6. Méltóságos Boncz Ferencz közalapítványi kir. ügyigazgató úr a következő levelet intézte az igazgatóhoz:

Nagyságos Uram!

Az akademia ünnepélyére történt meghívásért fogadja őszinte köszönetemet; azonban a legnagyobb sajnálattal kell kijelentennem, hogy szép ünnepélyükben részt nem vehetek, már egy év óta tartó makacs torokbajom miatt. Lélekben azonban ott leszek; hiszen az akademiák mindenkor szívemen feküdtek, s bizonytal nem rajtam mulik, ha azok másodszázados fennállásukat meg nem ünnepelhetnék.

Fogadja Nagyságod s az általam mélyen tisztelt egész tanári kar kiváló tisztelem kifejezését. Őszinte üdvözlétet vagyok igaz tisztelője és kész szolgája

1889. marczius 4.

Boncz F. s. k.

7. A debreczeni ev. ref. főiskola átírata:

Nagyságos igazgató úr!

Tekintetes tanári kar!

Nagyságtoknak a nagyváradi kir. jogakademia százados fennállásának emlékünnepére szóló szíves meghívását, nemkülömben »A nagyváradi kir. akademia százados multja 1788-tól 1888-ig« című nagybecsű művet hálás köszönettel vette a debreczeni ev. ref. főiskola jogakademiai tanári testülete.

S midőn ezt általam becses tudomásukra hozni szerencséje van, örömmel ragadja meg ezen ünnepélyes alkalmat, hogy főiskolájoknak nemzeti tudományos művelődésünk egy évszázad óta messzeható és előkelő tényezőjének, a jó szomszéd és testvér igaz őszinteségével kívánjon sok következő századokra terjedő áldásdús virágzást.

Van szerencsém egyszersmind tisztelettel tudatni, hogy megtisztelő meghívásuk folytán jogakademiai tanártestületünk testvéri érzelmeinek tolmácsolása végett, a f. hó 16—17. napjain tartandó emlékünnepélyen meg fognak jelenni Dr. Kovács Sándor

és Dr. Baczoni Lajos jogtanár társaink, kiket, valamint egész tanári karunkat mindenkor nagyrabecsült kartársi jóindulatukba ajánlva, kiváló tiszteletem nyilvánítása mellett maradtam

Nagyságtoknak

Debreczenben, 1889. marczius 12-én

alázatos szolgája:

Liszka Nándor s. k.,

főiskolai akadémiai igazgató.

8. A kecskeméti ref. jogakadémia átírata:

Mély tisztelettel van szerencsém kifejezni tanári karunk köszönetét a nagyváradi jogakadémia százados fennállásának emlékére f. marczius hó 17-én tartandó ünnepély alkalmából hozzánk intézett kartársi beces meghívásért; fogadják legmelegebb részvénytilyánításunkat, a mit e kitünő alkalomra tanári karunk kebeléből küldött tanártársaink, Dr. Szeless József és Dr. Kiss János urak személyes megjelenésével is kifejezni kívánunk.

Legmélyebb tisztelettel maradván

Kecskeméten, marczius hó 11-én 1889.

alázatos szolgája:

BCU Cluj / Central University Lib *Csilléry Benő*,

a kecskeméti jogakadémia
igazgatója.

9. A sárospataki főiskola üdvözlete:

Kivonat a sárospataki ev. ref. főiskola 1889. marc. 9. tartott köziskolai székének jegyzőkönyvéből.

110. p. Elnök bemutatja a nagyváradi kir. jogakadémia f. é. marczius 17-én százados fennállásának emlékére tartandó ünnepélyre szóló meghívását, melyet főiskolánk tanárkarához az ottani igazgatóság megküldött, fölhíván tanárkarunkat arra, hogy magát ezen ünnepélyen képviseltetvén, ez által az ünnepély fényét emelni sziveskedjék.

Főiskolánk tanárkara osztatlan örömmel fogadja a testvér nagyváradi kir. jogakadémia százados fennállásának ünnepélyére való meghívását. Köszöni a kitüntető figyelmet, melyben ez által sok vész és viharral három századon át megküzdött főiskolánk részesült s csak azt sajnálja, hogy ezen díszes örömnepély az iskolai év azon szakában tartatik, a midőn a szorgos naponkinti munka a főiskola minden tanárát annyira igénybe veszi, hogy ezen körülmény miatt küldöttei által magát nem képviseltetheti. Mindazáltal, ha főiskolánk tanárkara küldöttei által részt nem vehet is a testvér kir. jogakadémia évszázados örömnepében, lélekben ott van azokkal, a kik személyesen ünnepelhetik a kir. jogakadémia évszázados fordulóját, mert azon szellemi kötelék,

mely a közművelődés munkásait egybefűzi, az ugyanazon célra törekvő egyének összeségét egymás testvéreivé teszi. Készséggel ragadja meg tehát főiskolánk tanárkara ezen kiválóan díszes alkalmat arra nézve, hogy saját örömének kifejezést adjon a kir. jogakademia fennállásának évszázados fordulóján s kijelentse azon óhaját, hogy ezen a Gondviselés által sok tekintetben különösen fontos pontra helyezett kir. jogakademia a jövő időkben is a hazai tudományosságnak, a nemzeti közművelődésnek s közelebbről a magyar jogi szakoktatásnak oly kiváló zászlóvivője lehessen, a milyen volt ezen első század leforgása alatt mindenkor. A jogakademiák a mi magyar hazánkban oly fontos küldetést teljesítenek, melyet kicsinyelniök azoknak, kik nemzetünk közművelődésének ügyét szívéükön viselik, soha sem szabad. Oly hézagot töltenek be felső szakoktatásunk terén, melyet más intézménnyel pótolni, még ha ez lehető volna is a jövőben, mindenestre komolyan megfontolandó: mert sok oly szegény ifjúnak teszik lehetővé az alapos jogi szakműveltség megszerzését, kiket anyagi helyzetök a drága egyetemi élettől eltilt s e mellett a tanár és tanuló közötti érintkezés könnyűsége, a szigorúbb felügyelet lehetősége igen sok ifjura nézve ajánlatosabbá teszik a jogakademiák látogatását, mint a sokszor igen zajos egyetemi életet, úgy hogy bátran kimondhatjuk, ha nem lennének jogakademiánk, meg kellene azokat teremtenünk. Midőn ez alkalommal a nagyváradi jogakademia díszes tanárkarát s nemes ifjuságát évszázados ünnepélyükön szívünk szerint üdvözljük, arra is kérjük, hogy tartsanak meg minket is őszinte testvéries szeretetükben.

Kún Pál s. k.,
köziskolai szék jegyzője.

Dr. Ballagi Géza s. k.,
akadémiai igazgató.

Dr. Szánthó Gyula s. k.,
jogkari dékán.

10. A kassai kir. jogakademia üdvözlő átíratá:

Mélyen t. tanári kar!

Az ottani kir. jogakademia százados fennállásának legközelebb tartandó ünnepélyére való becses meghívásukat a legnagyobb köszönettel fogadjuk.

Ámbár a nagy távolság s egyéb más körülmények folytán e meghívásnak, fájdalom! eleget tenni képesek nem vagyunk: mindazonáltal szellemben nem kevésbé veszünk részt a testvér-intézet ezen örömnepében, épen, mint ha szerencsések lettünk volna jelenlétünkkel hozzájárulhatni annak kívánt fénye és sikere előmozdításához!

Midőn a tanusított kartársi figyelemért ezennel köszönetet mondunk, egyúttal szerencsét kívánunk a fontos ünnephez, azon

igaz benső óhajttással: vajha a Mindenható engedje, hogy az az áldásos intézet, kedvező körülmények között mindvégig sikeresen működve, a mostani 100 év mellé majdan még a harmadik nullát is hazánk, nemzetünk tartós jólétére és dicsőségére büszkén odacsatolhatni szerencsés lehessen!

Kelt Kassán, 1889. marczius 15-én.

Kartársi szives üdvözlettel

A kassai kir. jogakadémiai
tanártestület nevében:

Dr. Klekner Alajos s. k.,
igazgató.

11. Az egri érseki joglyceum üdvözlő irata:

Nagyságos jogakadémiai igazgató úr!

Igen t. jog- és államtud. kar!

Az egri érseki lyceumi jog- és államtud. kar tagjai egyenkint s testületileg őszinte örömmel üdvözlük a nagyváradi kir. jogakademiát f. hó 17-én ülendő száz éves jubilæumi ünnepe alkalmából.

Eredményekben és sikerekben gazdag fényes mult az, melyre az igen tisztelt társtanintézet tisztos korának magaslatáról nyugodt meglegedéssel visszapillanthat. — De büszke reménnyel tekinthet az epochális forduló ponton előre, a jövőbe is, mert dicső multjával valamint méltónak mutatta, úgy érdemessé is tette magát egy még dicsőbb jövőre! — S azon nemes és fontos missiónak érdekében, melynek betöltésére destinálva van: ám tartsa is meg Isten továbbra is, messze időkig! Fejlődjék s gyarapodjék; virágozzék és hozza gyümölcseit gazdagon a nemzet és haza üdvére, dicsőségére! Kísérje sserencse további pályafutásában, s Isten áldása további működésében!

Legyen ezen üdvkívánatokkal a multnak ünnepe a jövőnek is ünnepe egyszersmind az igen tisztelt társtanintézetre nézve, melyet a jubilæum dicsfénye immár az ország egyik kimagasló nevezetességévé ávatott! S ezen üdvkívánataikat az alulirt kar tagjai azon hő óhajuk kifejezésével zárják be: éljenek sokáig az igen tisztelt társtanintézetnek kitünő igazgatója s érdemes tanárai, a dicső jövőnek legbiztosabb zálogai és hordozói!

Hazafias üdvözlettel s collegialis tisztelettel

Eger, 1889. marczius 12.

Az egri érseki lyceum jog- és államtudományi kara képviselőjében:

Babics János s. k.,
prépost-kanonok
joglyceumi igazgató.

12. A pécsi püspöki joglyceum üdvözlő irata:

A kegyeletes ünnepélyen, melyet a nagyváradi jogakademia fennállásának százados évfordulóján ül, gátolva bár a személyes megjelenésben, szívből lélekből részt veszünk.

Mint társtanintézet ugyanegy czélnak ugyanolyan eszközökkel állván szolgálatában, mi tudhatjuk legjobban méltányolni, mi lehet egy század egy szerény eszközökkel nagy czélnak élő intézmény életében, főkép ha a század oly dús megrendítő eseményekben s rohamos fejlődésében, mint az elmúlt vala. De épen a század viszontagságai, melyek hazánkat érték, nyújthatnak kellő mértéket annak megbecsülésében, mi nagy szolgálatokat tehetett azalatt egy jogi főiskola, világot gyűjtván az eszmék zűrzavarában, gazdagítani a hazát sok jeles polgárral akkor, mikor azokra annak legnagyobb szüksége volt.

Mint bajtársak a haladás végetti küzdelemben üdvözölve nyújtjuk Önöknek testvéri jobbkukat, s hálát adunk a mennyei Gondviselésnek, ki a testvérintézetnek életét száz éven át megőrzé, s kérjük, óvja ezután is minden megpróbáltatás közepette, hogy a jövő századok még nagyobb virágzásának s még hasznosabb munkálkodásának lehessenek élő bizonyosságai.

Pécs, 1889. marczius 15. University Library Cluj

a tanári testület nevében:

Dr. Szeredy József s. k.,
kanonok, joglyceumi igazgató.

13. Az eperjesi collegium üdvözlő irata:

Nagyságos igazgató úr!

Mélyen t. uрам!

Felette kedves kötelességet teljesítek, midőn jogakademiánk tanári kara nevében a bölcs vezetése alatt álló tanintézet száz éves fennállásának évfordulója alkalmából rendezendő díszes ünnepélyhez, melyre jogakademiánkat is meghívni kegyeskedett, a legőszintébb és legbensőbb szerencsekívánatainkat sietek kifejezni.

Mi, a kik hasonló feladat betöltésére lévén hivatva, közelebbről ismerhetjük azt a nagyfontosságú hivatást, melynek betöltése jogakademiánknak jutott osztályrészül, valamint azon megbecsülhetetlen sok és nagy szolgálatot, melyet e tanintézeteink, lelkiismeretes és buzgó működéseikkel, a tudományosság és a hazafiság érdekeinek egyenlő mértékben tettek és tesznek szüntelen, -- bizonyára mindenkinél jobban képesek vagyunk felfogni a mai ünnepélynek nagy fontosságát és jelentőségét, melyet a legközelebbi napokban a Nagyságod bölcs vezetése alatt álló tanintézet megülni fog.

Körülményeink nem engedvén meg azt, — a mit leginkább óhajtottunk volna — hogy magunkat e szép ünnepélyen kiküldöttek által képviseltessük, ez uton tolmácsoljuk ama legbensőbb óhajunkat, hogy engedje meg a Mindenható, miszerint a százados fennállását ünneplő nagyváradi kir. jogakademia még az idők hosszú, beláthatatlanul hosszú során keresztül működjék áldásosan és eredményesen — s szép multjához méltóan folyton és folyton előbbre haladván a virágzás útján, a tudomány és a hazafiság terjesztése tekintetében tegyen és tehessen minél nagyobb szolgálatot.

Midőn forrón megköszönök a könyvtárunk gyarapítására megküldött s a tanintézet százados multjának előadásával foglalkozó nagybecsű művet, legjobb kívánataink ismétlése, s azon alázatos kérésünk tolmácsolása mellett, hogy testvértanintézetünket a jövőben is tapasztalt jóindulatukban megtartani kegyeskedjenek, maradok

Eperjesen, a collegiumi jogakademia tanári karának 1889. marczius hó 13-án hozott határozatából

Nagyságos igazgató urnak

mélyen t. uramnak

BCU Cluj / Central University of Cluj
mélyen tisztelő alázatos szolgálja

Dr. Horváth Ödön,

a jog- és államtudományi
kar e. i. dékánja.

14. A mármaros-szigeti hely. hitv. lyceum üdvözlő irata:

A szigeti h. h. jogakademia tanári kara örömmel küldi üdvözlését a nagyváradi kir. jogakademiának száz éves örömnépe alkalmából.

Nagyok azok az érdemek, melyeket ez az intézet magyar nemzeti művelődésünk ügyében magának száz év lefolyása alatt szerzett s méltók arra, hogy az egész ország kifejezze ezekért nagyrabecsülését.

Isten tartsa meg, Isten virágoztassa!

Kelt M.-Szigeten, 1889. évi marc. 15-én.

A tanári kar nevében és megbízásából:

Szilágyi István s. k.,
közigazgató.

Lator Bálint s. k.,
jogakademiai igazgató.

15. A nagyméltóságú m. kir. Curia levele:

Nagyságos igazgató úr!

A nagyvárad kir. jogakademia százados fennállásának emlékére f. hó 17-én tartandó ünnepélyre szives volt Nagyságod f. é. febr. 20-án 238. sz. a. hozzám intézett becses levelével saját és a tanári kar nevében a kir. Curiát is meghívni.

E megtisztelő meghívást nem késtem a kir. Curia birói testületének tudomására juttatni, de a hivatali teendőkkal való túlhalmozottság és a kedvezőtlen időjárás akadályul szolgál, hogy annak megfelelhessen.

Midőn erről szerencsém van Nagyságodat, köszönetem s egyúttal az ünnepély alkalmából a nagyvárad kir. jogakademia részére legmelegebb üdvkívánataim nyilvánítása mellett értesíteni, fogadja Nagyságod kiváló tiszteletem kijelentését.

Budapesten, marczius 11. 1889.

Szabó Miklós s. k.

16. A helybeli l. sz. seminarium üdvözlő átirata:

Nagyságos igazgató úr!

Nagyságodnak f. évi febr. 20-ról hozzám intézett nagybecsű sorai folytán, ezennel van szerencsém értesíteni Nagyságodat, hogy a helybeli kir. jogakademia százados fennállásának emlékünnepélyére való szives meghívást úgy a helybeli l. sz. papnövelde, illetőleg püspöki lyceum tanári kara, mint saját szelmélyünk iránti kiváló megtiszteltetésnek tekintjük, azt hálás köszönettel fogadjuk, ugyanazért a legnagyobb örömmel ragadjuk meg a kedvező alkalmat, hogy a f. hó 17-ére kitűzött fentemlített százados emlékünnepélyen testületileg megjelenve, tanui lehessünk az oly ritka, mint magasztos ünnepélyt rendezők magasztalása és dicsőségének, melyből az oroszlánrész köztudomásulag nagy mérvben hozott szellemi és anyagi áldozatkésztsége és fáradozásaiért méltán Nagyságodnak jutand.

Többire kiváló tisztelettel maradok Nagyságodnak Nagyváradon, 1889. marc. 12.

alázatos szolgálja:

Winterhalter Antal s. k.,
lyceumi és papneveldei igazgató.

17. Id. Ábrányi Kornél úr üdvözlő levele;

Budapest, 1889. marc. 16.

Nagyságos igazgató úr!

A nagyvárad kir. jogakademia f. é. marc. 17-én százados fennállásának emlékére rendezett ünnepélyben való részvételre irányult nagybecsű meghívását Nagyságodnak, valamint az igen

t. tanári karnak őszinte köszönettel vettem; fogadják csekély személyem iránt tanusított kegyes megemlékezésükért őszinte hálámát. — Egyike vagyok én is a ma már-már kevés életben lévő hallgatóknak, ki a nagyvárad kir. jogakademia falai között (1840) merítettem nemcsak jogtudományt, hanem igaz, hamisítatlan hazafiúi lelkesedést, mindenha küzdeni s megvédeni a haza elidegeníthetetlen szent jogait. Az ott nyert hazafiúi elvek lettek aztán egész életemen irányítóim, melyeket utódaimra is hátrahagyni szent kötelességemnek ismertem.

Legfórróbb vágyam leendett a diszes és kiható ünnepségben személyesen is részt vehetni, de fájdalom! ezt nem tehetvén: jelen igénytelen soraimban foglalt ama hő kívánsággal veszek abban részt szellemileg, miszerint az ég tartsa fenn a nagyvárad kir. jogakademiát még sok-sok századon keresztül a magyar kultúra, jog- és hazafiság terjesztése s izmosítására.

Fogadja Nagyságod és az igen t. kir. akademia tanári kara legőszintébb hazafiúi tiszteletem kifejezését, melylyel maradtam
Nagyságodnak
mély tisztelője

id. Ábrányi Kornél s. k.

18. Dr. Beer Adolf, egykori nagyvárad kir. jogakademiai, jelenleg bécsi műegyetemi tanár és képviselő levele az igazgatóhoz:
Hochgeehrter Herr!

Herzlichen und verbindlichsten Dank für die freundliche Einladung zu dem schönen Feste, welches Sie feiern.

Leider bin ich nicht in der Lage mich einzufinden, da meine parlamentarische Thätigkeit meine Anwesenheit hier in Wien unbedingt erheischt, und ich mich gerade in dem gegenwärtigen Augenblicke nicht entfernen kann.

Mit Vergnügen gedenke ich der Zeit, als ich vor nunmehr zweiunddreissig Jahren an der Rechtsakademie als Professor thätig war, und ich wäre freudig Ihrer Aufforderung gefolgt, mich durch persönliches Erscheinen von den Fortschritten zu überzeugen, welche die Stadt seit einem Menschenalter gemacht.

Jedenfalls bitte ich überzeugt zu sein, dass ich der Lehranstalt, an der ich gewirkt, stets ein freundliches Andenken bewahre und vom Herzen wünsche, dass sie gedeihe und sich entwickle zum Wohle der Stadt, des ungarischen Staates und der Gesamtmonarchie.

Floreat, crescat in sæcula sæculorum!

Indem ich Sie bitte, mich bei den Festtheilnehmern entschuldigen zu wollen, bin ich mit der Versicherung meiner besonderem Hochachtung

Wien, am 14. März 1889.

Dr. Adolf Beer m. p.

19. Nagyságos és főtisztelendő Dr. Czobor Béla úr
üdvözlő levele:

Nagyságos igazgató úr!

Megtisztelve Nagyságod kitüntető figyelme által, melylyel a váradi kir. jogakademia fennállásának százados évfordulójára csekélységemet meghívni méltóztatott, mivel hivatalos elfoglaltságom élénk sajnálatomra a személyes megjelenést akadályozza, sietek jókívánataimmal járulni az üdvözeteknek nemcsak szám-, de szív szerint való fokozásához.

Azon harmadfél év alatt, melyet Váradon tölteni szerencsém volt, élénk érdeklődéssel kísértem a Nagyságod bölcs vezetése alatt álló derék intézet fejlődését és munkálkodását.

Őszinte szívből kívánom, hogy a váradi kir. jogakademia, melynek hazánk közművelődése terén oly kiváló érdemekben jelentkezett multja van, szerepét első sorban a magyar alföld, általán pedig édes hazánk felvirágzására, multjához méltón fűződő reményünk szerint még igen sokáig betölthesse.

Isten szent áldását kérve az intézet hazafias és culturalis működésére, vagyok

Budapesten, 1889. marc. 15.

Nagyságodnak

BCU Cluj / Central University of Cluj
lekötelezett híve és szolgálja

Dr. Czobor Béla s. k.,

a műemlékek országos
bizottságának előadója.

20. Az országos statistikai hivatal üdvözlő átirata:

Midőn a tek. igazgatóságnak azon szíves figyelemért, hogy a kir. jogakademia százados fennállásának emlékünnepére alulirt hivatalt is meghívni kegyeskedett, őszinte köszönetet mondanék; sajnálattal vagyok kénytelen becses tudomására hozni, hogy az országos magyar statistikai hivatal ez idő szerint nincs abban a helyzetben, hogy magát az ünnepélyen képviseltethesse.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy kifejezést ne adjak azon őszinte rokonszenvnek és meleg érdeklődésnek, melylyel e hivatal a kir. jogakademia kulturtörekvéseit kíséri — s azon óhajomnak, hogy a kir. jogakademia a dicső multú városban, mely jelenleg is a magyarság erős bástyáinak egyike, a hazai kultúra és a nemzetiség szent ügyének szolgálatában kifejtett hasznos működésére mindig büszkén visszatekinthessen.

Budapesten, 1889. marc. hó 15.

Az orsz. m. kir. statistikai
hivatal főnöke:

Dr. Keleti Károly s. k.,

min. tanácsos.

21. Kivonat a »Biharmegyei orvos-, gyógyszerész- és természettudományi-egylet« 1889. évi márczius hó 1-jén tartott rendes havi szakülési jegyzőkönyvéből.

3. Elnök, dr. Konrád Márk jelenti, hogy nagyságos dr. Bozóky Alajos úr, a helybeli kir. jogakademia igazgatója, úgy a maga, mint a tanártestület nevében egyletünket a jogakademia 100 éves fennállása alkalmából e hó 17-én tartandó jubileumi ünnepélyre meghívta. Indítványozza, hogy az egylet ez ünnepélyen külön bizottság által képviseltesse magát, ez által is kifejezést adva azon tiszteletnek, melyben városunk eme díszét, a kitünő tanintézetet részesíti.

A szakülés a meghívást köszönettel veszi tudomásul s a kulturális jelentőségű ünnepélyre elnök vezetése mellett Berkovits Miklós, Grosz Albert, Kornstein Lajos, Mayer Ágoston és Szabó György orvostudorokból álló küldöttséget meneszt saját képviselőjében. A midőn a titkárt e határozatnak a kir. jogakademia nagyságos igazgatójával leendő közlésével megbizzza, egyúttal ki akarja jelenteni, hogy egyletünk, melynek a nagytekintélyű tanári kar kényelmes otthont biztosított, a külön képviseltetéssel halálját, tiszteletét fejezi ki. A kir. jogakademia történelme városunk szellemi fejlődésének rajza is: művelődési törekvéseink azzal szorvileg egybeforrtak. Az akademia tanári kara, s első sorban a mai, mindvégig előlhaladt tudományban, hazafiságban s az egylet, bár működése más téren érvényesült, mindenha érezte azt a tisztító, nemesítő hatást, mely az intézet felvilágosult szelleme nyomán fakadt. Óhajtja, hogy az akademiának, a mint ez különben városunk létérdeke is, fennállása biztosítva, megszilárdítva legyen s hogy még hosszú időközön át képezze az a szabad szellem, vizsgálódás biztos tűzhelyét. A szakülés kéri a nagytekintélyű tanári kart, hogy küldöttségét, mint ez eszmék vivőjét szívesen fogadni méltóztassék.

Kelt Nagyváradon, a »Biharmegyei orvos-, gyógyszerész- és természettudományi-egyesület« 1889. évi márczius hó 1-jén tartott rendes havi szaküléséből.

Dr. Berkovits Miklós s. k.,
titkár.

22. Kivonat a nagyváradai m. kir. állami főreáliskola tanári testületének f. é. márczius 15-én tartott értekezlete jegyzőkönyvéből.

Elnöklő igazgató az értekezletet megnyitván, bemutatja a nagyváradai m. kir. jogakademia meghívását a százados fennállásának emlékére f. é. márczius 17-én tartandó ünnepélyre és

felkéri a testületet, állapítsa meg az ünnepélyen való részvételeinek módját.

A testület egyhangulag elhatározza, hogy jegyzőkönyvileg mond köszönetet a szíves meghívásért, hozzáfűzve egyúttal őszinte üdvökívánatait, mint kifejezését azon rokonszenvnek, melyet az ünneplő intézet iránt érez, kívánva, hogy az, mint eddig, úgy ezentúl is virágozzék és a közmívelődés és tudomány elsőrangú tényezőjeként városunk javára sikerrel működjék. Az ünnepélyen a testület az igazgató úr, Kappel és Krüger tanár urakból álló küldöttség által fogja magát képviseltetni.

Nagyvárad, 1889. marc. 16.

Vidorich Bonaventura s. k.,
igazgató.

Gärtner Henrik s. k.,
jegyző.

Az itt közlötteken kívül még számos üdvözlő levél érkezett az akadémia egykori tanítványaitól az igazgatósághoz, melyeket tér hiányában csak röviden lehet e helyen felsorolni. Így küldtek üdvözlő leveleket:

Muradi János, ügyvéd Aradról.
Dr. Friedmann Bernát, ügyvéd Budapestről.
Jékey Mór, geberjéni földbirtokos (Szathmármegye).
Schweiger Bertalan, ügyvéd Temesvárról.
Gajzágó Antal, ügyvéd Bánffi-Hunyadról.
Lázár Zoárd, k. aljárásbíró Kis-Jenőről.
Márkus Flórián, nyug. tszéki bíró Sz.-Somlyóról.
Kirileszku Gyula, k. közjegyző Kis-Jenőről.
Borha Sebestyén, m. főszolgabíró M.-Illyéről.
Toperczer Kálmán, k. járásbíró Margittáról.
Nyisztor Adorján, jogszigorló Balázsfalváról.
Pották Lajos, k. tszéki bíró Miskolczról.
Weiszpek másképp Fehér József, ügyvéd Gyöngyösről.
Vertán Péter, m. szolgabíró Világosról.
Lovag Kleeberg Oswald, főzámászéki irodaigazg. Bpestről.
Zelistyei Wlad Alajos, ny. k. tábl. bíró Budapestről.
Bene Gábor, k. aljárásbíró Vingáról.
Kiss Sándor, k. tszéki bíró Nagybecskerekéről.
Juhász György, g. kath. esperes-plébános Makóról.
Rubenescu Ágost, magánzó Aradról.
Mága János, kereskedelmi kamrai titkár Temesvárról.
Erőskövy Lajos, ügyvéd Szegedről.
Czajlik Alajos, államrendőrségi kapitány Budapestről.
Dr. Németh Imre, ügyvéd Budapestről.
Bergler Gyula, ügyvéd, esperes-plébános Tokajból.
Gyórfi Pető, polgárnagy M.-Vásárhelyről.

Petrik János, nyug. k. járásbíró Ungvárról.
Reiner Albert, a krasznamegyei tkpztzr igazg. Sz.-Somlyórol.
Kuba János, nyug. főispán Szakolczáról.
Pascutiú Dénes, ügyvéd Facsetről.
Hubay György, földbirtokos Nyékről.
Varga József, ügyvéd Szathmárról.
Zsiga Miklós, k. alügyész Szathmárról.
Gönyey Gábor, ügyvéd N.-Károlyból.
Lázár Mihály, ny. k. táblai bíró Monorról.
Agricola Adolf, k. albíró Ó-Radnáról.
Papp László, k. tszéki bíró Szathmárról.
Héderváry Antal, ügyvéd, tkpztári igazgató Ipolyságról.
Véghsó Gellért, képviselő Belényesről.
Mattyasovszky Gábor, k. jbiró Gölniczbányáról.
Gál Endre, t. ügyész Csik-Szeredáról.
Dr. Pajor Kálmán, k. aljbiró Belényesről.
Korbuly Béla, k. telekkönyvvezető Szentestről.
Szelle József, ügyvéd Aradról.
Schäffer Béla, m. főszolgabíró Csákováról.
Bölönyi György, m. főszolgabíró Cséffáról.
Avarffy Ferencz, ügyvéd Aradról.
Borody György, ügyvéd N.-Károlyból.
Prikistál István, rendőrkapitány H.-Szoboszlórol.
Miskolczy Kálmán, m. k. honvédszázados hadbíró Kolozsvárról.
Dalmay (Wolff) József, ny. p. ü. titkár Zomborból.
Ambrózy Márton, jegyző Berek-Böszörményből.
Lázár György, ügyvéd Vingáról.

A hangverseny.

Marczius 16-án este tartatott meg az akadémiai polgárság által rendezett hangverseny, mely alkalmából Nagyvárad intelligens közönségének színe-java zsufolásig töltötte meg a »Fekete Sas« nagy termét; a hangverseny az összes jelenvoltak előtt az emlékezetes estét feledhetetlenné tette. A programm egyes pontjainál, melyek mindannyiszor zajos tapsokat arattak, közreműködtek: Réthy Laura k. a., a kolozsvári nemzeti színház primadonnája; Losschmidt Berta k. a., Veress Ilona k. a., a nagyvárad magán-zenekör Prinz Antal vezetése mellett és Deutsch Géza joghallgató.

A sikerült hangversenyt kevéssel éjjél utánig tartott rög-tönzött tánczvigalom zárta be.

A tulajdonképi ünnepély.

Marczius hó 17-én reggel a prémontrei templom teljesen megtelt előkelő közönséggel, hová pont 9 óraker harangzúgás

között érkezett meg nm. Dr. Schlauch Lőrincz nagyváradi l. sz. megyés püspök, ki Winterhalter Antal, Zeley János, Zajnay János, Radnay Farkas kanonokok, Bunyitay Vincze cz. kanonok, Dr. Karsch Lollion és Kucsofszky Lajos theologiai tanárok, Dóczy János papnöveldei aligazgató és Schweiger Rezső püspöki titkár s többek segédletével csakhamar megkezdé a »Te Deum«-ot. Mise alatt a choronon a székes-egyházi ének- és zenekar működött. A mise végeztével a püspök teljes főpapi ornatusban a szószékre lépett s a jelenváltak osztatlan figyelme között remek egyházi szónoklatot mondott, mely által nemcsak ékesszólása megszámlálhatatlan gyöngyeit ismét egy ragyogó szemmel szaporította, hanem a nagyváradi kir. jogakademia száz éves fennállásának örömnepét igazi országos ünneppé átvarázsolta.

A püspök egyházi beszéde ekkép hangzott:

»Istenben élünk, mozgunk és vagyunk.«
Apost. Cselek. XVII. 28.

Ünnepet ül ma a tudomány, s a mai nap határkő lesz egy intézet százéves fejlődésének, mely e város és messze terjedő vidékének szellemi haladására, művelődésére s erkölcsi önérzetének emelésére hathatós befolyást gyakorolt.

Egy magasztos lelkületű királyné teremtette a magyar kulturának ezen középpontját, és lehetővé tette, hogy Szent László városában tovább fűződjék az ősök hagyománya, mely a jogérzet ébrentartásához kötötte a vallást mindenha; mindkettő által pedig fentartotta a magyar ifjuságban a nemzet kegyeletét, mely a trón iránti hűségben s a haza iránti szeretetben nyilvánul.

Az ünnephez csatlakozik az egyház is. Megnyitja a tudomány előtt szentélyét, oda vezeti az oltárhoz, és égre mutatván megjelöli a kútforrást, a honnan fakad minden tudás, s a hová, mint legfőbb ideálhoz van kötve minden szellemi fejlődés (evolutio). — Mert a hitnek és tudománynak egy a forrása; és azért az egyháznak mindig elve volt: „*hogy legyen a hit észszerű, a tudomány pedig legyen hívő.*“¹⁾

Az elmélet elválaszthatta e kettőt; de az élet és az egyház mindig összekötötte azokat.

Athene legfőbb ítélőszéke az *Areopag* volt. Birák csak azok lehettek, kik már a legfőbb államhivatalokat viselték, s a kik állhatatosság, szigor és tiszta élet által kitüntek. Ezen ítélőszék oly jó hírben állott, hogy Demosthenes mondása szerint soha ítéletet nem hozott, melylyel mind a két fél nem lett volna

¹⁾ Clem. Alex. Stromat. I. II. 4.

megelégedve. Ülési a szabad ég alatt, a sötét éjnek idején tartattak; nem lehetett tehát a bírák szívét megvesztegetni, nem az irgalmasság részrehajlását felköltetni. Sem a vádlott megtört alakja, sem halvány arca, sem kitörő könyei nem lehettek hatással a bírákra. Egyszerű kérdésekre és rövid feleletekre fehér és fekete golyókkal történt a szavazás. Kisértetiesen, mint a nép lelkiismerete, hallgatagon, mint a sír, működött; ítélete, lett legyen az fölmentő vagy sújtó, a nép által, mint az istenek ítélete fogadtatott.

Ezen ítélőszék előtt jelent meg Sz. Pál, mint a keresztény világ lelkiismeretének képviselője, a természetrend elhalványuló lelkiismerete előtt.

A görög philosophiának jelszava: „ismerd meg önmagadat“ már ekkor üres szójátékká vált; a társadalmi közerkölesiség nem volt már képes megőrizni az érzelmek tisztaságát, megnyugtatni a felzaklatott szíveket, leküzdeni az ismeretlen sorstól való félelmet; az erény és bűnök fogalmai összezavartattak.

Itt, az akkor ismert világ legműveltebb nemzetének kitünőségei előtt körvonaloza Sz. Pál rövid, de velős szavakban a kereszténység nagy eszméit; itt mondotta azon örökké emlékezetes szavakat: „*In Deo vivimus, movemur et sumus*“, „*Istenben élünk, mozgunk és vagyunk*“; ²⁾ és ezekkel felállította a keresztény vallás alapeszméjét, hogy ne mondjam alapdogmáját, — hogy tudniillik: *az ész és szív életének, a hitnek és a tudománynak, az emberiség életének s tevékenységének és egész lételének központja az Isten*; — felállította ezen elvet az akkori görög philosophia ellenében, mely azt mondta: *az ember minden, a fejlődés csak az önismeret fokozása, a moral az önzés, a végcél a meyesemmisülés a természetben.* (Heraclitos.)

Midőn tehát Sz. Pál tette: felállította a válaszfalat, mely a pogány és a keresztény felfogás közt uralkodott.

Ő két táborra osztotta az emberiséget: az egyikhez tartoztak azok, kik kizárva minden természetfölötti befolyást, pusztán a természeti erőkben, ezek fejlődésében és azon tapasztalati tényekben, melyek az ember szemei előtt folynak le, keresték ama törvényeket, melyek a világot kormányozzák; — a másik táborban állottak azok, a kik épen a természeti erők csodálatos működéséből következtették azt, hogy e magasztos világszerkezetnek van egy mindenható, egy véghetetlen bölcs teremtője, kinek véghetetlen akarata képezi a természeti törvényeket és erőket; kinek hatalma fentartja a világot; kinek gondviselése vezet, neveli és boldogítja az emberi nemet.

A művelt Európa Sz. Pál mellé állott; a Krisztus által

²⁾ Apost. Csel. XVII. 28.

megállapított keresztény világregend hívének vallotta magát; küzdött a művelődésért, de küzdött a kereszt szent jelvénye alatt; haladt a tudományban, de nem lökte el magától a hitet, hanem e kettőnek harmoniájában találta fel az emberi méltóságnak fényét.

Tizennyolcz század történelme igazat adott a kereszténységnek; nem létezik magasztos gondolat, nincs nemes érzelem, nem jelezhető fönséges ideál, melyet az nem teremtett vagy el nem fogadott volna. Tények beszélnek; — rossz fának ilyen gyümölcsei nem lehetnek.

Ma azonban a tudományos kutatás terén ismét egy oly törekvés kezd nyilvánulni, mely ellentétbe akarja helyezni a tudományt a vallással; újra el akarja foglalni a régi álláspontot, mely már egyszer tarthatatlannak bizonyult a kereszténységgel szemben; s így ismét fölvenni akarja a soha teljesen meg nem szakadt fonalat, — tudniillik: egyedül és kizárólag a természeti erők végzetteljes működésében keresni az emberi nem fejlődését és haladását; kizárván a művelődésből mindazt, a mi Istenhez vezet, és semmi súlyt sem kölcsönözvén a vallásnak a művelődés terén.

Ezen tudományos törekvésnek jelszava: *tudni és nem hinni, látni és nem sejteni*; a kereszténységnek ezek ellenében jelszava: *hinni és tudni, a sejtelenben pedig keresni a fonalat, mely a megismeréshez vezet.*

E kettőnek összefoglalása képezi az észszerű haladás alapját, a közerkölciség nélkülözhetlen föltételeit.

Erről fogok beszélni.

* * *

A ki már komolyan foglalkozott az élet kérdéseivel; a ki maga tanult és nem mások után beszél: az bizonyára azon meggyőződésre jutott, hogy számtalan kérdés van, melyre a tudomány *egymaga* feleletet nem adhat, s nem is fog soha adhatni.

Mi vagy ki hozta létre a nagy világot? Isten? vagy önmagától lett az? — Ha képzelhetnök is, hogy e nagy világ, ős állapotában, véghetetlen kis parányokból állott, kérdés: mi vagy ki adott e parányoknak erőt, mozgást, meleget? és ha valamikor e világ ismét véghetetlen parányokra szétfoszlik: mi volt a célja ezen pompás színjátéknak, vagy ezen borzalmas drámának, mely évezredek át lejátszódott? Mi az anyagnak és az erőnek lényege? hogyan támadt a földön az első élet? mi az élet? mi a halál? hogyan jött létre az első gondolat, az első érzelem?

Mindézen kérdésekről lehet szépen és nagy tudományos készséggel okoskodni; lehet a mai tapasztalásból következtetést vonni arra, hogy mi *történhetett* évezredek előtt; de vajjon

csakugyan úgy történt-e? — arra tényeket felhozni nem lehet; pedig a gyakorlati ész tényeket követel.

Az ember szellemi tehetségei sokkal korlátoltabbak; a föld, és rajta az ember sokkal kisebb pont a nagy végtelenségben, mintsem hogy azt bármi eszközök segítségével átölhelhetné ma, vagy bármikor. Lehet itt sejteni, lehet itt gyanítani; de az élet nagy titkai mindig hét peccséttel elzárt könyv leend, melyet a szentírás szavai szerint, „senki sem a mennyben, sem a földön meg nem nyithat“, csak Az, a ki „megöletett és megráztott minket Istennek az Ő vérével“.³⁾

A léghajósok állítják, hogy fölemelkedvén a föld színéről, minél magasabba szállanak, annál inkább eltűnik a földi zaj; a halotti csend növekszik, s a léghajósokat egy sajátságos érzés fogja el. Letekintve a földre, az emberek mint egy hangyaboly látszanak, míg végre összeolvadván a földdel, nyomuk sem látszik többé. És ez történik alig egy mértföldnyi emelkedésnél.

S most képzeljünk magunknak a nagy, végtelen és sötét űrben egy, parányok által meg nem tört, fénysugarat. Képzeljünk magunknak egy fénysugarat, mely az örök gondolatnak, az örök értelemnek, szóval a szellemi és anyagi élet titkait foglalja magában.

Képzeljük magunknak az embert, a ki évezredek óta keresi e fénysugarat, a sötétben itt-ott véletlenül érinti azt, de annak birtokába nem juthat; mert a sötét űrben ismét eltéved.

Képzeljük, hogy az ember hatalmas eszével birtokába ejti e fénysugárnak egy részecskéjét, egy szikráját, melyre építi okoskodásait, tudományos rendszereit; építi mindazt, a miről értelem, tapasztalás, bölcsélet, természettudomány fölvilágosítást nyújthat. (Guyeau.)

S akkor kérdezzük: fel van-e jogositva a tudomány, mai álláspontján, kárhóztató vagy megsemmisítő ítéletet mondani reánk, kik a tudomány mellé a hitet állítjuk? a kik azt mondjuk: dicsőség az emberi észnek, dicsőség a tudomáynak, mert az embert Istenéhez emeli; de mert az ész csak egy része az ember szellemi életének; a tudomány csak egyik oldala az emberi lélek tevékenységének: adjon helyet a szív, az érzelmi, a kedély-életnek is, és ne feledje, hogy a természeti világ mellett ott áll az erkölcsi életrend.

Igen; az erkölcsi életrend, mely magában foglalja az emberi nem legdrágább kincseit: a szabadságot, a szeretetet, az önfeláldozást, melyeket az élettan (physiologia) hiába akar a nyers természetből vagy az idegek öntudatlan működéséből magyarázni; mely életrendnek titkai sokkal mélyebben rejlenek, hogy sem az

³⁾ Sz. János Jelenések könyve V. 3, 9.

ész valaha oda hathasson; mely életrendnek legprægnansabb kifejezése a hitben nyilvánul, »a hol az ideál valósággá válik, és a hol a valóság idealis«. (Hettinger.)

S mivel a tudomány soha sem fogja földeríteni az élet titkait, mi tovább is megyünk és azt mondjuk: *a hitnek, a vallásnak kell átömlnie a tudományos kutatásokon*, hogy figyelmesse korlátaira, hogy megmentse a tévedésektől, hogy vele körüljárva, vezessék és neveljék az emberi nemet, és létesítsék a lelki élet azon ideálját, mely kiemelve az embert a föld szűk keretéből, az Istennel való egyesüléshez közelebb vigye, — azon ideált, mely után az emberi nem eseng.

Ezen ideál mindig élt az emberi nem lelkiismeretében; s midőn egy részről hosszú szenvedéssel telt életében mindig e fölvilágosodás után törekedett, tanult, dolgozott, bővítette ismereteinek körét úgy, hogy ma már a tudomány bámulatos magaslata áll: egyúttal szívósan ragaszkodott a valláshoz is, és soha nem engedte, hogy az lelkiismeretéből kiszakíttassék. — Eldobta időnkint magától, de ismét visszatért hozzá; az emberi ész hullámzásai meg nem ingathatták azt. A vallás oly magas sphaerákban lakott mindig és lakik ma is; másrészt oly mélyen gyökerezik az ember életében, hogy a tudomány mozgalmi azt nem sérthetik.

A tudomány hiába támaszkodik a természet rideg törvényeire, hogy kiütze az ember lelkéből a vallást; *mert a vallás is a természet szava*. Hiába törekszik az embert lenyomni oda, a hol csak az öntudatlan és kérlelhetetlen természet törvényei uralkodnak és működnek; mert az emberiség érzi, hogy a *végzetlenség sejtelme*, melyet lelkünkben ki nem űzhetünk, nem álom; hogy *sorsunkban a jó Isteni Gondviselés* kezeit keresni nem pusztán képzelet vagy gyermekded áhítat; érzi, hogy az *igazságnak érzete*, mely bennünk lakik, nem megszokás vagy az atavismus szerzeménye, hanem egy abszolút hatalomnak nyomása, hogy az *ellentéteket*, melyek e világon uralkodnak, nem a tudomány fogja kiegyenlíteni, hanem azon kéz, mely a halál által megszakított jónak és rosznak jutalmát az örök életben adandja.

Az ember, bármit mondjanak is egyesek, soha sem fog a *megsemmisülés* gondolatával megbarátkozni; gondolataiban, érzelmeiben, terveiben, egész tevékenységében ott áll a háttérben az elenyészhetlen élet eszméje.

Az emberi szív oly annyira ragaszkodik az örök élet gondolatához, hogy a porladó hullá láttára felháborodik és képzeletében elűzi magától még a csontváz képét is. A csonthoz hozzá képzelettel a testet; a fejnek visszaadja a velőt; az elhomályosult szemnek a fényt; és soha sem fog megbarátkozni azon gondolattal, hogy a természet annyira vihessék az ironiát, misze-

rint az emberi életre annyi terhet és annyi nyomort rakjon a nélkül, hogy az megjutalmazassék. (Renan.)

Itt a tudomány néma; de annál hatalmasabban emeli föl a vallás megnyugtató szózatát.

* * *

Művelt embernél az *ész és a szív egyensúlya jelenti a boldogságot*; de ezen egyensúlynak előfeltétele a *tudomány és a vallás összhangzata*.

Nagy szellemek egyszersmind mély szellemek; de ha a lélek a dolgok mélyére hat, mindig megtalálja ott hasonmását — az Istent. (Hettinger.)

Felületes lelkek megelégednek a tapasztalati tényekkel, megelégednek azzal, a mit látnak, a mit érinthetnek; mert könnyebb a tényekkel elbánni, mint mélyebbre ható lélektani tanulmányokat tenni, mihez mindig nagy készütség kívántatik.

De ha az ember egyszer önlelkének tanulmányozására tér, akkor ott ugyanazon ellentéteket fogja találni, melyek őt a nyilvános életben is oly nagyon nyugtalanítják; s azt fogja találni, hogy az ember esze és szíve közt örökös küzdelem foly, mely küzdelemben — meg kell vallani — *nem mindig az ész a győztes*. — Csak néhány ily ellentétet kívánok elősorolni: így ha az *ember a polgárosodás* legmagasabb fokán áll, — erkölcsi tekintetben sokszor a legalsóbb lépcsőn van; ha *nincs nevelése, és szabad*, — durva; ha *finom műveltséggel bír*, — önmagának kovácsolja a társadalmi illem lánczait; ha *tudós*, — rideg lesz, és képzelete elhalványul, elveszti az élet poésisét; ha *költővé válik*, — a hideg észszel nem mindig számol; ha *hatalomra jut*, — viselkedésében száraz és kemény; ha *érzékeny szívvel bír*, — jelleme gyengévé válik; ha *gazdag*, — büszke; ha *szegény*, — irigy; ha *boldog*, — könnyen elbizakodik; ha a *sors sújtja*, — kétségbe esik. (Chateaubriand.)

És mindez nagyobbára úgy van; de ha így van, akkor méltán kérdezhetjük: mi az, vagy ki az, a ki ezen ellentéteket kiegyenlíteni képes az ember lelkében? az ész? a tudomány? — Bizonyára nem: mert akkor, a tudomány mai előhaladott állapotában, már nem volna szabad szerencsétlen embernek léteznie.

A tudomány és a vallás közt e tekintetben az a különbség, hogy a mai positiv bölcészet a boldogság elérhetését e földön, bár hosszú küzdelmek után, határozottan kilátásba helyezi: ígér tehát olyasmit, a mit meg nem tarthat; — ellenben a vallás soha sem mondja, hogy az ember nem fog szenvedni, sőt inkább azt állítja, hogy míg *ember ember lesz*, a földön, sarkában, mint egy árnyék mindig ott lesz a szenvedés, a fájdalom. „*Pauperes*

semper habebitis vobiscum“, „Szegények mindig vannak veletek“,⁴⁾ legyenek azok testi vagy lelki szegények.

Ne mondják, hogy művelt embernek nincs szüksége a vallásra; sőt állíthatni, hogy neki sokkal nagyobb szüksége van arra, mint a tompa egyformaságban élő közönséges embernek.

Mert először is: a kereszt szent vallása oly igazságokat hirdet, oly magas szempontokra emeli az embert, melyeknek teljes felfogására a lelki és erkölcsi műveltség nagy foka kívántatik.

Azután a keresztény vallás az igaznak, a jónak, a szépségnek oly mély eszméit tartalmazza, melyek az ember összes szellemi és erkölcsi tehetségei elé nem közönséges követelésekkel lépnek.

Ismerni kell azt, és akkor ki fog tenni: hogy az, valamint a tanulatlan embert szeretettel emeli magához, úgy a művelt ember kedélyéletében is csak ő képes a sokszor megzavart harmóniát visszaállítani. Mert hiszen:

a művelt emberre nézve is vannak számnélküli megoldatlan életkérdések, a melyekre az erkölcsi érzelem feleletet kíván; és bármily szépek legyenek is e tekintetben az észnek sugalmazásai, az ember lelkiismerete nem nyugszik meg oly könnyen.

Van-e nehezebb kérdés a »szabad akarat« kérdésénél? A természet törvényei kérérlhetlen következetességgel működnek az emberen kívül és az emberen belül; így állítja ezt a mai tudomány.

Most legyen tehát szíves a legműveltebb ész is megmagyarázni: miként lehet az ember szabad a kényszerítő természeti törvények uralma mellett? Pedig a szabadság az emberiség legbecsesebb kincse, melyet a megfeszített Istenember ezen szavakkal hirdetett az az emberi nemnek: „*az igazság tesz titeket szabadokká!*“⁵⁾ — erre van alapítva a kath. anyaszentegyháznak ama dogmája, mely felelőssé teszi a lelkiismeretet a jó és a rossz tettekért; — erre vannak alapítva a művelt európai nemzetek büntető törvényei. Vagy a szabadság is a nem szabad természetből fejlődött?

Magyarázza meg magának a legműveltebb ész is, ha tudja: miképen fejlődhetik az életnélküli anyagból az élet? — miként támadhat az érzéketlen természetből az érzelm, mely örömet vagy fájdalmat szül? — miképen jön létre a velőben az ész, az értelemben az öntudat?

Mindaz mindmegannyi rejtély, melyet a bölcsészetileg kiművelt ész sem képes megfejtetni. Rejtélyek, örökös rejtélyek veszik körül az észet.

⁴⁾ Máté XXVI. 11.

⁵⁾ János ev. VIII. 32.

Évezredek óta igyekszik azokat megoldani, hogy felfogja a megfoghatatlant. Keres, kutat, járatlan úton keres; ha eltéved, ismét visszatér az elhagyott útra; sokszor önmagát kárhoztatja, hogy csalódott, és mégis minden csalódása után ismét újra kezdi a munkát, hogy formát találhasson arra, a mit neki nem lehet tudni, — csak sejteni, és a miről még sem mondhat le, — hogy megismerhesse.

És azután! Megszűnt-e az ember ember lenni azért, mert művelt? A művelt embernek nincsenek szenvedései? s épen azért, mert művelt, nem érzi-e kétszeresen a fájdalmat?

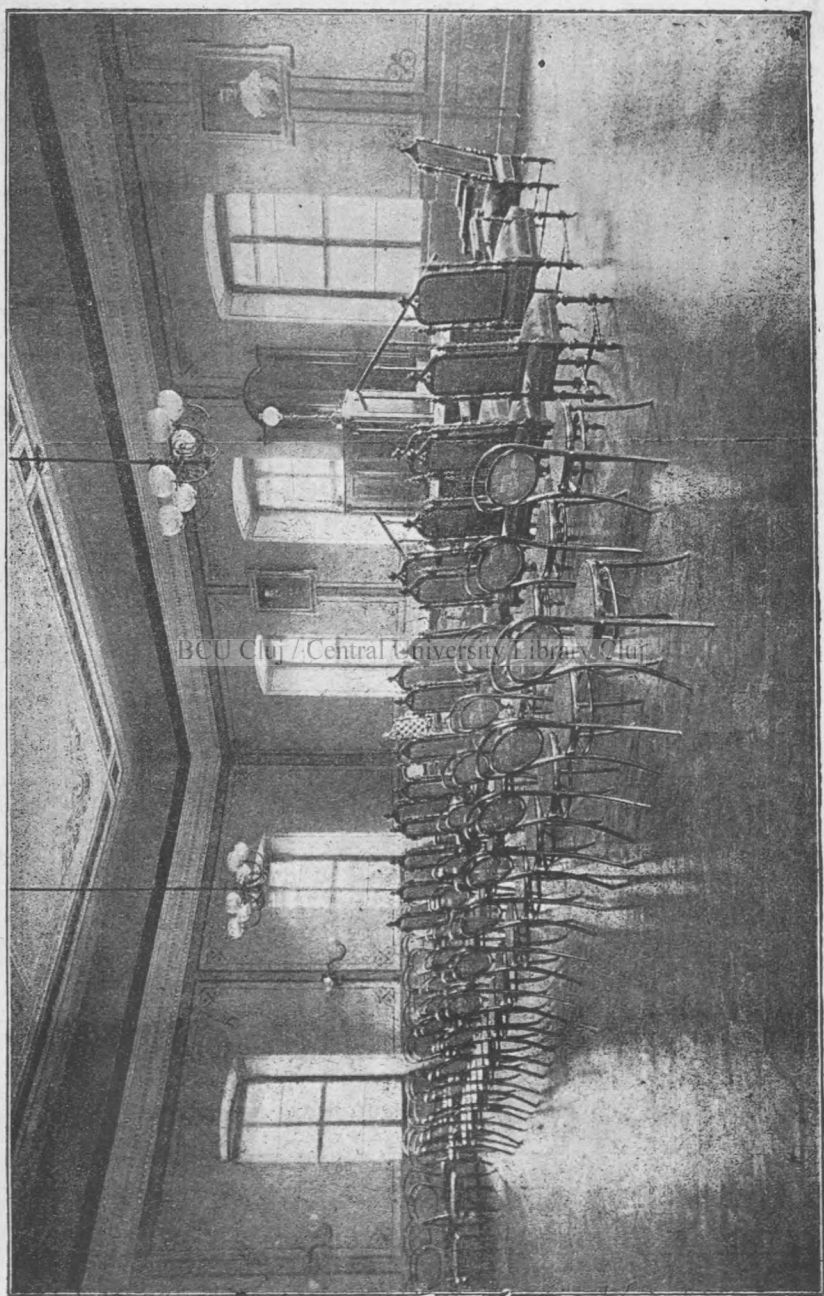
Az egyszerű ember nyugodt megadással tűri a sors csapásait, neki egy szilárd kösziklája van, a melyhez ragaszkodik s a mely nem hagyja őt kételkedni a jó Isten bölcsességében.

De hol van a művelt emberben ezen megnyugvás? nem dűlnak-e lelkében a kételkedés furiái, melyek nem engedik, hogy megnyugodjék? vagy, talán szerencsésebb állapot-e, ha a lélek túltéve magát minden tudományos kutatáson, elvetvén minden hitet, egyszerűen a közöny karjaiba dobja magát, mondván: reám nézve csak az létezik, a mit tudok, — a többi ábránd? Az ily nyugalom nem erőltetett-e? s nem alszik-e el a hit világa után a tudás fátylaja is?

Mit nyújt az embernek a ma oly virágásnak örvendő természet-bölcsészet? Arra tanítja: hogy az ember életcélja az igaznak és jónak szeretete, és hogy ennek kell magát teljesen feláldoznia; e kettőben fekszik az élet egész boldogsága és jutalma.

De a tapasztalás azt mutatja, hogy az élet mezején, hol az érdekharcz dühöng, az ész és a jog kemény tusát vívnek a szenvedélyekkel, és itt vajmi gyakran az erőszak határoz; hogy ott, a hol maga a természet-bölcsészet által fölállított »létért való küzdelem« elve csakis az erősebbnek biztosítja a gyengébb feletti túlsúlyát, — az igaznak és jónak s a szép fogalmi nagyon alárendelt hatást gyakorolnak; — hogy tehát a természet-bölcsészet hangjai szirén-hangok, melyek csábítanak és üres kézzel küldik az embert az élet rideg mezejére, hogy küzdjön az *igazságtulanság* ellen, küzdjön a *hazugság* ellen a nélkül, hogy győzhessen. Ha tehát nincsen megtorlás a túlvilágon; ha itt nincs győzelem: hol van a boldogság? és mi a jutalom? — a *reménytelenség!*

A természet-bölcsészet quintessenciája az élet és a halál titkait is ígérte előttünk fölfedezhetni; és íme! éltünk, és soha az iránt nem nyertünk felvilágosítást: mi az élet? s a midőn az utolsó óra közeledik, épen ezen bölcsészet zavarodva, akadozva mentegeti magát; és az ideal, melylyel a positiv bölcsészet kecsegtetett, s a melyet egész életünkön át kergettünk, szemünk elől eltűnik.

Legyen tehát az ész bármennyire művelt, az az élet nagy kérdései iránt soha sem lesz képes az embert eléggé fölvilágosítani; az élet terhes küzdelmeiben pedig vajmi csekély támpontot, s annál kevesebb vigasztalást nyújthat.

Álljon a tudomány bármily magaslaton; az az élet számtalan változatú viszontagságai között egyedüli irányadó nem lehet. A bölcsészet száraz tanai, valamint életszabályul nem szolgáltak ezelőtt, mert ritkán mentek át az életbe: úgy nem fognak szolgálni ezután sem, mert a léleknek nemcsak tudomány kell, hanem vannak egyéb igényei is, melyeknek kielégítését csak azon erkölcsi világrendben találhatja, melynek szálai a túlvilágban gyökereznek.

A művelődést és a haladást is nem pusztán az ész és a tudomány eszközölte; azok az összes szellemi és erkölcsi tényezők műve. A vallás már létezett, midőn még nem volt tudomány; abból fejlődött ez, és együttesen haladva teremtették a civilisatiót.

Ne helyezzük tehát ellentétbe a tudományt az erkölcsi életrenddel, melyet a vallás képvisel. Tartsuk magasra a tudományos haladás zászlaját; de hajoljunk meg azon érdemek előtt is, melyeket a Krisztus által alapított s az Ő egyháza által fejlesztett keresztény életrend kivivott az által, hogy közelebb vivén az embert az örök élet kútforrásához tökéletesítette, az erkölcsöket, nemesítette az ízlést, fokozta a felebaráti szeretetet, emelte az emberi méltóságot.

Az ember lelke, minden műveltség daczára, keresni fogja mindig a kútforrást, melyből lelki élete csergedez; s nem leend hatalom, mely tökéletesen elszakítsa a szálat, melyek őt Istenéhez fűzik. Érezni fogja mindig Sz. Pál mondatának igazságát: „Istenben élünk, mozgunk és vagyunk“. Amen.

Ezen gyönyörű szónoklat után az istenitiszteleet véget ért s a közönség hosszú menetben a jogakademia dísztermébe vonult. A kapunál az igazgató, két jogtanár s néhány akadémiai polgár fogadta a püspököt és a megjelent díszvendégeket, kiket a déli növényekkel es fenyőgalyakkal fölekesített lépcsőn egyenesen a díszterembe vezettek, mely ezúttal alkalomszerűen volt berendezve. A balsarokban függött Mária Teréziának élő virágkeretbe foglalt arcképe, melyet szintén élővirágokból készült országos czimer koszorúzott, a szószek fölött az akademiának zöld-babérkoszorú által körülvelt saját czimere csillogott, ő Felsősegek és Mária Terézia arcképeit, valamint az akademia czimerét egyfelől nemzeti szín, másfelől az akademia színeiből (piros, fehér, arany) egybeállított selyemlobogók árnyékolták be.

A nagy számban egybegyült díszes közönség a szószekkel szemben félkörben foglalt helyet. Az első sor közepén Dr. Schlauch Lőrincz nagyváradi l. sz., Pável Mihály nagyváradi g. kath.

püspökök, mellettük b. Döry József főispán, Cuttig Albin altábornagy; gf. Csáky Albin közoktatási minster képviselőjében Szalay Imre m. osztálytanácsos; Fabiny Teofil igazságügyi minster képviselőjében Gyalokay Lajos kir. széki elnök; Tisza Kálmán minsterelnök és Nagyvárad város országgyűlési képviselője képviselőjében Sal Ferencz kir. tanácsos, polgármester; a kolozsvári m. k. Ferencz-József t. egyetem képviselőjében Dr. Kolozsvári Sándor e. i. rector, Dr. Groisz Gusztáv jogkari, Dr. Szabó Károly bölcsészeti-kari dékánok és Dr. Nagy Ferencz jogtanár, továbbá a debreczeni és kecskeméti jogakademiák küldöttei: Dr. Kovács Sándor, Dr. Baczoni Lajos, Dr. Szeless József és Dr. Kiss János jogtanárok; Petrovics Péter tábornok, Wolff Antal cs. és kir. közös hadseregbeli ezredes, Bakonyi Károly m. kir. honvédezredes, Fűrők István, Hegyi Béla honvédelezredesek, Mouillard Victor huszárörnagy; Bunyitay Vincze cz. kanonok a m. t. akadémia képviselőjében; Winterhalter Antal és Flóra Xavér Ferencz kanonokok (az akadémia egykori hallgatói) a nagyváradí l. sz., Dr. Lauran Ágost és Vela Pál (szintén egykori joghallgató) kanonokok a gör. kath. káptalan képviselőjében; Petrovits Ferencz nagyváradí tankerületi főigazgató; Ritoók Zsigmond kir. tanácsos; aztán a többi helyeken Miskolcgy György kir. tanácsos; Tokody Bertalan nyug. pénzügyi osztálytanácsos, a Vaskorona-rend vitéze (182³/₈ évi joghallgató); gf. Haller Sándor (183²/₈ évi joghallgató); az ügyvédi kamara képviselőjében: Dr. Szy József, Dr. Schweiger Ede, Tokody Ágoston és Hegyessy Márton ügyvédek; Radnay Farkas kanonok; a nagyváradí l. sz. papnövelde összes tanári kara, a prémontrei főgymnasium igazgatója Várszély Armin s a tanári kar; a nagyváradí állami főreáltanoda igazgatója Vidovich Bonaventura, Kappel Gy. és Gärtner H. tanárokkal; a cs. és kir. közös hadsereg tisztikara képviselőjében egy tizenhat tagból álló küldöttség; Biharvármegye képviselőjében Tóth Dezső m. főügyész, Ferdényi Kálmán árvaszéki elnök és Papp János m. főjegyző; Nagyvárad város képviselőjében Sal Ferencz, kir. tanácsos, polgármester, Dús László főügyész, Rácz Mihály főjegyző, Papp János tanácsos, Serényi Gusztáv főkapitány; Szabó József a bih. gazdasági-egylet elnöke; Szabó Ferencz: a nagyváradí g. keleti consistorium képviselőjében Netyő Gábor esperes, Pacala Tamás esperes, Gróza János sz. széki ülnök, Zigre Miklós sz. széki ülnök és titkár, Lázár Tivadar sz. széki ügyész, Papp János, Dr. Duma Florián és Gerlán János sz. széki ülnökök; a nagyváradí ref. egyháztanács képviselőjében

Némethy Károly elnök és Füredy László; a nagyvárad-i ágostai ev. egyház képviselőjében Rimler Károly, lelkész; a nagyvárad-i izraelita hitközség képviselőjében Adler Ignác elnök, Dr. Berkovits Zsigmond, Schwarz Jakab és Ausländer Simon; a nagyvárad-i izraelita orthodox hitközség képviselőjében Ullmann Isidor elnök, Löblé Henrik és Róz Ignác; a nagyvárad-i községi iskolaszék képviselőjében Gálbory Sámuel alelnök, Dr. Tóth Mihály polgári iskolai igazgató és Eszenyi Sándor elemi iskolai igazgató, a nagyvárad-i szövetési egyesület képviselőjében br. Döry József elnök; a biharmegyei történelmi és régészeti egyesület képviselőjében Gyalokay Lajos alelnök és a választmány; a biharmegyei orvos-, gyógyszerész- és természettudományi egyesület képviselőjében Dr. Konrád Márk, Dr. Berkovits Miklós, Dr. Grósz Albert, Dr. Kornstein Lajos, Dr. Mayer Ágost és Dr. Szabó György; a nagyvárad-i kir. törvényszék, járásbíró-ság és ügyészség képviselőjében Gyöngyössy Lajos, Veress János, Mihályházy Kálmán, Bige Gyula, Lakatos Károly, Schenk Emil, Nesztor József; továbbá Mezey Mihály és Miskolczy Barna nagyvárad-i, Tamásfalvi Thury Ignác belényesi, Lestyán Adorján székelyhidi kir. közjegyzők; a jog- és államtudományi államvizsgálati bizottságok összes kültagjai; a nagyvárad-i takarékpénztár képviselőjében Sal Ferencz kir. tanácsos elnök és Huzella Gyula igazgató; a biharmegyei kereskedelmi, ipar- és terményhitelbank képviselőjében Reismann Mór vezérigazgató és Dr. Berkovits Ferencz társulati ügyész; az osztrák-magyar bank nagyvárad-i fiókjának képviselőjében Hevesi Ödön; Schlauch Nándor püspökségi jószágkormányzó; Des Echerolles Kruspér Sándor (egykori joghallgató); Szählender Károly, a belényesi vasut igazgatója; Sztupka N. postaigazgató; Hoványi Géza takarékpénztári vezértitkár; Nemeskey Andor nagyvárad-ujvárosi plébános; Bölöny József (egykori joghallgató) a kolozsvári nemzeti színház intendánsa, Janky József, Kunz Gusztáv, a helybeli kereskedelmi testület képviselőjében; Géczy Lajos püspökségi uradalmi főtitkár; Reményffy K. postaigazgatósági tanácsos; Sipos Kálmán postaigazgatósági titkár; Körffy Lajos főispáni titkár; Calcionariu Péter orsovai ügyvéd; Jódy László farkas-révi esperes-lelkész, Dr. Hegedűs Pál, hajdumegyei járásorvos és még igen számosan az akadémia egykori hallgatói közül. A szószéktől jobbra és balra a tanári kar tagjai ültek.

Az ünnepély megnyitása előtt az összes joghallgatók köztetés között s méglepo szabatossággal a »Szózat«-ot énekeltek Beléznay Antal zenetanár vezetése alatt.

Tíz óra után Dr. Bozóky Alajos igazgató lépett a szószékre s a zsufolásig megtelt terem díszes közönsége előtt a következő megnyitó beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt Gyülekezet!

Motto: Si ad temporum, ac rerum tristitiam atque periculorum, quæ nos circumstant, animum cogitationesque conuertam, lugubrem potius, quam festivam Orationem me hodie ad Vos adferri oporteret, Auditores amplissimi! — Miller J. jogtanárnak 100 évvel ezelőtt tartott megnyitó beszédéből.

Ritka ünnepélyt készülünk ma megülni. Nem a feltűnés vágya, hanem egy belső szózat indított bennünket arra, hogy ezt az ünnepélyt, melyet ezennel ily díszes közönség jelenlétében megnyitni szerencsém van, okvetetlenül meg kell tartanunk, mert ezáltal hazafias kötelességet teljesítünk, míg az ünnepély elejtése esetén méltán egy hazafias kötelesség elmulasztásának vádjával illethettek volna bennünket.

A magyar nemzet, mely ezer évvel ezelőtt ez áldott országban hazát alapított magának, a megszámlálhatatlan viszontagság daczára, a mely érte, mai napig is magáénak tekinti e hazát, s hogy magáénak tekintheti, ezért mindnyájan véghetetlen hálával tartozunk az isteni Gondviselésnek. Ámde, midőn keblünk ezért a kimondhatatlan jótéteményért hálával telik el, perczig sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezt a mi szeretett édes hazánkat első sorban enmagunknak, az ő fiainak, kell fenntartanunk, fejlesztését, gyarapodását előmozdítanunk, hogy a Mindenható oltalmára, az Ég áldására érdemesek legyünk.

Már Bölcs Leo császár jegyezte meg honszerző őseinkről, hogy a magyarok csak arra törekcsenek, hogy elleneiket a lélek ereje, a szellem hatalma által gyözzék le. És ma egy ezredév mulva sem üres állítás, hanem megdönthetetlen igazság, hogy nemzeti létünket első sorban nem a physical erő, hanem csak a szellemi műveltség által biztosíthatjuk mind a magunk, mind utódaink számára. Voltak igenis gyászos idők, midőn a magyar nemzet ismételen nemesak a saját létéért, hanem egész Európa culturájának megmentéséért is élet-halál harczt volt kénytelen végig küzdeni és ebben az egyenetlen küzdelemben a magyar nemzet fennmaradása úgyszólván már csak hajszálon függött, de ezen súlyos megpróbáltatások daczára, hála Istennek! itt vagyunk még most is és helyet követelünk magunknak az európai cultur-nemzetek sorában, nem csak azért, mert a letűnt századok folyama alatt saját testünkkel védtük az európai culturát a keleti

barbárság ellen, hanem azért is, mert attól a percztől kezdve, a midőn Magyarország keresztény alapon culturális államként szerveződött, egész a mai napig mindig a nyugat-európai cultura szolgálatában állottunk, annak terjesztését és fejlődését legelső feladatunkként tekintettük és ezen magasztos czél elérése érdekében mindig tőlünk telhetőleg közreműködtünk. A mi küldetésünk első sorban abból állott, hogy a barbárság előnyomulását megakadályozzuk, első rohamait felfogjuk és visszaverjük, vagy legalább is tovább terjedését feltartóztassuk. Ezt a missiót a történelem tanúsága szerint híven teljesítettük, de drága áron, mert hisz' az iszonyú tatárjárás, majd az oly hosszan tartott török hódoltság alatt ádáz ellenségeink tüzzel vassal pusztították nemzeti culturánkat, úgy hogy a végzetes csapás elmúltával mindannyiszor elülről kellett kezdeni a mi sisyphusi munkánkat. Hisz' voltak nekünk is, miként a Nyugatnak, jeles főiskoláink, ama gyászos idők azonban megfosztottak bennünket attól a szerencsétől, hogy a veszprémi egyetemnek hatszázados, a pécsi egyetemnek ötszázados, a pozsonyi, budai és nagyváradi főiskoláink négyszázados fennállásának ünnepét megülhetnők. Valamennyi közművelődési intézeteink aránylag nagyon fiatalok még, egy sincs, melynek két századra vagy azon túl terjedő multja volna. Ez teszi kötelességünké, hogy a százados multat ért közművelődési intézeteinket illendően megbecsüljük az által, hogy a nemzeti művelődéstörténetünkben most meg amugy is ritkán előforduló ilyenemű eseményeket nyom nélkül eltűnni nem engedjük.

Ilyen ritka culturális esemény a nagyváradi kir. jogakademia százados fennállása, melynek méltó megünneplésére ma itt, a tudomány eme csarnokában egybegyültünk. Mert mi egyéb volna egy a tudomány és felvilágosodás folytonos ápolására és terjesztésére rendelt felsőbb tanintézet százados fennállásának emlékünnepe, mint a békés haladásnak egyik fényes diadala, melynek a maga nemében legalább is annyi, ha nem több erkölcsi értéke és jelentősége van, mint a csatatéren kivívott fegyveres győzelemnek.

A mely intézet százados multra hivatkozhatik, már ez által is megeczáfolhatatlan módon bebizonyította nem csak azt, hogy helyesen gondolkoztak azok, a kik felállították, hanem azt is, hogy maga az intézet megfelelt a hozzá kötött reményeknek, hogy a nemzet culturális fejlődésében szükséges tényező volt s hogy ennélfogva létjoga is minden kétségen felül áll.

Legyen szabad emez ünnepélyes órában a nagyváradi kir. jogakademia százados multját, habár csak futólagosan is, vázolnom.

Dicső emlékü Mária Terézia hű magyar nemzete iránt táplált jóindulatát s a veszély napjaiban tanusított tántorithatatlan

ragaszkodásért fejedelmi háláját maradandó alkotások által megörökíteni óhajtván, nemcsak a pesti egyetemet egészen újjá szervezte s további fejlődését bőkezű adományai által biztosította, hanem azonfölül, *itt Nagyváradon is kir. akademiát alapított.* Az új főiskola, mely 1780. évi nov. 14-én nagy ünnepélyek között nyitattott meg, egyelőre csak a bölcsészeti tanszakmára szorított ugyan, de a királynő megígérte, hogy nem sokára jogtudományi kart is csatol az intézethez. Azonban e fejedelmi ígéret a nagy királynőnek kevéssel akademiánk megnyilta után bekövetkezett gyászos halála miatt csak nyolcz év mulva valósulhatott meg, a mennyiben a jogi facultás első évfolyama 1788. évi szept. 1-jén, második évfolyama 1789. évi szeptember 1-jén nyitattott meg, s így a nagyvárad kir. akademia is a többi kir. jogakademiák mintájára teljesen betetőztetett, kiegészített.

Intézetünket az állami élet fejlődtével mindjobban megérelődött ama meggyőződés hozta létre, hogy az államnak sokoldalú feladatai sikeres megoldására a kor színvonalán álló s avval haladni képes, alkalmas erőkre van szüksége, melyeknek kiképezteséről megfelelő felsőbb tanintézetek felállítása által kell gondoskodni. Őseink belátták, hogy a pesti tudomány-egyetem egymagában nem képes e követelménynek megfelelni, miért is valóban szerenésés tapintattal kiválasztott különböző vidéki városokban két tudománykarból u. m. egy bölcsészeti s egy jogi facultásból álló akademiákat létesítettek, melyek, miként a tapasztalás beigazolta, feladatuknak igen jól meg is feleltek és hazánk speciális viszonyai között ugyanazon szerepet játszották, melyet külföldön, főkép Németországban, Ausztriában és Olaszországban a kisebb egyetemek. Vidéki kir. akademiáink, melyekhez hasonlókat csakhamar egyes felekezetek is létesítettek, az illető városokat megannyi szellemi góczpontokká, a muzsák székhelyeivé varázsolták, pezsdülő életet öntöttek beléjük, fákvavivőivé lettek a tudomány és felvilágosodás terjesztésének, mérséklőleg és nemestőleg hatoltak az erkölcsökre, s ekként nem csekély mértékben járultak ama városok anyagi és szellemi felvirágoztatásához.

A nagyvárad kir. akademia bölcsészeti karának felállítása körül gr. Károlyi Antal akkori nagyvárad-tankerületi főigazgató, a jogi kar felállítása körül pedig Tokody György, akkori nagyvárad-tankerületi aligazgató és akademiai igazgató szereztek maguknak halhatatlan érdemeket, neveik fényes betűkkel fel vannak jegyezve hazánk történetének lapjaira, én pedig kedves kötelességemnek tartom, hogy ezen kitünő férfiak emlékét e díszes gyülekezetben újra fölelevenítsem, kimagasló hazafiságukat érdem szerint hangsúlyozzam, mert az ő buzgó fáradozásaik nélkül Szent László városa aligha jutott volna ehhez a főtanodához, melynek Isten segedelmével most már százados fennállását

megünnepelni szerencsénk van. Legyen tehát áldott emlékezetök, életök pedig szolgáljon ragyogó példa gyanánt a késő utódoknak!

Midőn százyolez évvel ezelőtt a bölcsészeti kar és száz évvel ezelőtt a jogi kar inauguráltatott, a megnyitási ünnepélyen megjelent nagyszámu díszes közönség át volt hatva a pillanat jelentőségétől és teljes tudatával bírt annak, hogy az új főtanintézet nemcsak Nagyvárad és Biharvármegye, hanem az egész Tiszán-túli kerületre nézve rendkívül fontosságú, mert alkalmat nyújt arra, hogy a vidéki közönség is túlságos anyagi áldozatok nélkül a hazának hasznos polgáraivá neveltesse fel fiait.

Ma, midőn egy letúnt század véghatárán állunk, intézetünk történetében négy korszakot különböztethetünk meg.

I. Az első korszak 1788 — (s illetőleg 1780) 1848-ig: a Ratio Educationis korszakának mondható, a mennyiben ezen idő alatt a Ratio Educationis, valamint az ennek szellemében kibocsátott m. kir. helytartótanácsi rendeletek szabták elé a mi intézetünknek azon irányt, a melyben működnie kellett. Bár akkoron nem ismerték még hazánkban az u. n. tanszabadságot, hanem mind a tanítás, mind a tanulás iránya és határai szorosan ki voltak jelölve, mind a mellett el kell ismernünk, hogy a vidéki kir. akademiák és ezek között a nagyváradai is, az eléjük kitzűtött feladatnak dicséretesen megfelelték. Tény, hogy a szülők teljes megnyugvással bízhatták és bízták is fiaikat ezen intézetekre, hogy az ifjak lelkes örömmel keresték fel azokat és hogy az egyes akademiák nemes versengést fejtettek ki egymás között, melynek csakis üdvös hatása lehetett, a mint volt is, a művelődés terjedésére, sőt egész közeletünkre. Számos adat bizonyítja, hogy a tanulók egymásután több akademiát kerestek fel, az egyes tudományszakokat ott óhajtván elsajátítani, a hol azoknak ország-szerte elhíresült avatott képviselői ültenek a kathedrán. Innen van, hogy a közeletben később kimagaslott akárhány tudósunkat, államférfiunkat, egyházi vagy világi jelesünket több akademia számíthatja egykori tanítványai közé, és hogy még azok is, kik egészen más életpályára lépni szándékoztak, a jogi tanfolyam elvégzését műveltségök kiegészítésére szolgáló elengedhetetlen kelléknek tekintették. Ki ne tudná, hogy Magyarország egyedül a jogfolytonosságához, ősi alkotmányához és elévülhetetlen jogaihoz való szívós ragaszkodásának köszönheti nemzeti függelenségét, s ki ne tudná, hogy e nemes törekvésben a hazának minden hí fia osztozkodni óhajtott. A magyar nemzetre bizonyára soha sem lehetett ráfogni, hogy egy tál lencséért hajlandó lett volna jussait feláldozni, inkább tűrt, szenvedett, de jussait nem hagyta soha. Ily páratlan jogérzület mellett nem lehet csodálni, ha a nemzet egész a mai napig mindig kiváló előszeretettel viseltetett

a jogi képzettség iránt, melyet minden magyar ember a műveltség szükséges corollariumaként tekintett, és ezen megezáfolthatlan jelenséggel szemben, mely már nem egyszer mentette meg a nemzetet jogainak elkoboztatásától, legalább a magam részéről szívesen eltűröm azt a sokszorosan hangoztatott gáncsol, hogy mi magyarok még mindig túlnyomóan jogász-nemzet vagyunk, és nemcsak semmi veszélyt nem látok, sőt ellenkezőleg megnyugtató biztosítékot találok abban, ha nemzetünk intelligentiájának egy tekintélyes része előszeretettel viseltetik a jog- és államtudományok iránt és ha ezeknek a tudományoknak az elsajátítására az ország minden nevezetesebb városában módot és alkalmat nyújtunk.

Hogy mily vonzerőt gyakorolt a nagyvárad kir. akadémia az említett korszakban, az intézet anyakönyvei bizonyítják. A két karnak együttvéve folytonosan akkora hallgatósága volt, melyet mai nap is bármely kisebb német egyetem megirigyelne, a múlt század utolsó évében pl. 225, a jelen század elején rendszeren 200 körül, a huszas években pedig 214 és 308 között váltakozott, a harminczas évektől 1848-ig folytonosan a 200-an felül, a negyvenes évek elején a 300-hoz közel állott; joghallgató legtöbb volt a huszas és negyvenes években, midőn azok száma a 100-at mindig meghaladta, sőt 1845-ben éppenséggel 136-ra emelkedett.

A tananyag pedig, ha nem a mai, hanem az akkori igények és szükségletek szerint mérlegeljük, éppen elegendő volt. A bölcsészeti tanfolyamban, melynek a jogi tanfolyamot meg kellett előznie, de a mely magában is befejezett egésznek képezett, az 1-ső évben Magyarország története, a római-német birodalom története, a magyar nyelv és irodalom, a bölcsészlet s ennek története, a 2-ik évben metaphysica és bölcsészeti erkölcsstan, építészet, természettan és közgazdászlat; a jogi tanfolyamban az 1-ső évben egyetemes történet, magyar nyelv és irodalom, természetjog; a 2-ik évben a politikai tudományok, hazai, magán-, köz- és büntető-jog, a tisztai írásmód, a magyar nyelv és irodalom, a camerális tudományok és a bányajog képezték a tantárgyakat. Az előadási nyelv egész 1844-ig akkori közállapotainknak megfelelőleg a latin, azontúl 1848-ig a magyar volt. Hetenkint 18 órán át folyt az előadás, minden félév végén vizsgálatok tartottak, a legjelesebb tanulók azonfelül nyilvános vitatkozásokra bocsáttattak. A jogi tanfolyam elvégzése minősítő jelleggel bírt, csak az ügyvédi pályára készülőknek kellett azonfelül még cenzurát tenniök, de anélkül, hogy előbb még az egyetem retortáján kellett volna átesniök. Gáncsolni való csakis ama rendőrszellem, mely a tanárokat lépten-nyomon kísérte s ugyszólván járszalagon tartotta, de azért még sem lehet állítani, hogy a tanítás nem

hazafias irányu lett volna, sőt a hazafias érzület ápolása minden alkalommal hangsúlyoztatott. Hogy mivé fejlődött volna a mi intézetünk, ha az első magyar felelős ministerium ráért volna a kir. akademiákat is az 1848: 19. t.-cz. által kimondott tanítási és tanulási szabadság elve szerint ujjszervezni, azt ma annyi viszontagság közbejötté után még csak hozzávetőleg sem lehet sejtenünk. Csak annyit constatálhatunk, hogy a nagyváradi akademia tanári kara az 1848. évi márczius hó 23-án tartott emlékezetes értekezletében igen vérmes reményeket táplált az akademiák korszerű reformja iránt és hazafiai kötelességének ismerte az ezen fontos kérdés körüli nézeteinek alapvonásait az országgyűlés elé terjeszteni. Ezen memorandum következő tiz pontot foglalt magában: 1. az akademiák korszerűen ujjszerveztetvén, az országgyűlésen képviseleti joggal ruháztassanak fel; 2. az iskolai kormányzók főleg a tanári pályán érdemeket szerzett egyének közül szemeltessenek ki s állásukhoz mért illendő fizetéssel ellátva az akademiák székhelyén lakjanak; 3. tanároknak csakis oly férfiak hívassanak meg, kik a tudományosság hírére maguknak irodalmi téren is kivíván, gyakorlati tanképességeket előzőleg igazolták; 4. a tanárok illő fizetéssel láttassanak el, hogy anyagi gondoktól menten, egész életidejüket a tudományoknak szentelhessék; 5. a tanárok 20 éven túl szolgálni ne kényteleníttessenek s azután vagy magasabb állásokba előléptetessenek, vagy teljes fizetéssel nyugdíjaztassanak; 6. legyen tökéletes tanítási és tanulási szabadság; 7. állíttassanak újabb tanszékek; 8. könyvtárak; 9. testgyakorló intézetek, végre 10. az évenkénti próbatételek szüntetessenek meg. Annyi mindenesetre kitűnik ebből a programmból, hogy 1848-ban senki sem gondolt nálunk a vidéki akademiák megszüntetésére, hanem csakis azoknak korszerű átalakítása tartatott kívánatosnak.

De ezen jámbor óhajokat oly számtalan más nemzeti kívánalmakkal együtt eltemették a csakhamar bekövetkezett gyászos események. Az akademia és főgymnasium épülete katonai célokra foglaltatott le, számos akademiai polgár fegyvert ragadott, hogy részt vegyen a függetlenségi harcban, még a tanárok is nemzetőri szolgálatot teljesítettek, egyik közülök azért, mert a haditörvényszék bírójaként is szerepelt, a világosi fegyverletétel után tanári állásától megfosztatott és halálra ítéltetett, de bár halálos ítélete várfogságra változtatott át, ő maga pedig utóbb kegyelmet nyert, tanszékére többé vissza nem térhetett, és csak az újabb alkotmányos korszak alatt neveztetett ki Biharvármegye tanfelügyelőjévé és kir. tanácsossá.

II. A második korszak 1850—1861-ig, vagyis az u. n. Bach-korszak. A bécsi kormány sem ejtette el a vidéki akademiákat, mert úgy volt meggyőződve, hogy azok igazi gyakorlati

szükséget pótolnak, de gyökeresen átalakította azokat. Egyfelől beszüntette a bölcsészeti kart, melynek pótlásául ezentúl a főgymnasium 7. és 8. osztálya rendeltetett, másfelől az ekként önállósított jogi karból »cs. kir. jogakademiát« csinált, eleintén még két évfolyammal és négy tanárral, 1855-től kezdve pedig három évfolyammal és hat tanárral meg egy segédtanárral, ki egyszersmind könyvtárnok is volt. A német ministerium úgy volt meggyőződve, hogy az államnak a mindinkább szaporodó számos feladatai sikeres megoldására alkalmas erökre van szüksége, ezen erök kiképeztetését pedig legezelszerűbben a jogakademiákra vélte bizhatni és nyíltan ki is mondta, hogy a jogakademiát végzett ifjak bármely koronatartományban folyamodhatnak jogi qualificatióhoz kötött állami hivatalokért. Együttal elhitette magával a bécsi ministerium, hogy a jogakademiák hasznos szolgálátot tehetnek majd a germanisatio s Magyarországnak az egységes osztrák birodalomba való beolvastása érdekében, mely czélból gondosan kiküszöbölte a tantervből mindazt, a mi a magyar hazafias érzületet éleszthette volna, nevezetesen a magyar történetet az osztrák birodalom történetével helyettesítette, a magyar közjogot egyszerűen kitörölte s annak pótlására az új közigazgatási és pénzügyi törvények előadását rendelte el, a magyar magánjogot egyelőre meghagyta ugyan, de abban a hitben, hogy az ujonnan életbeléptetett és nagy körülménységgel tanított osztrák polgári törvénykönyv nemsokára amugy is teljesen ki fogja szorítani a gyakorlatból, midön azután tanítani sem kellend azt többé, a régi magyar fenyítő jogot pedig az osztrák büntető törvénykönyvvel és bűnvádi eljárással helyettesíté, egyszersmind pedig nagy erőfeszítéseket tett arra nézve, hogy az összes tantárgyak német nyelven legyenek előadhatók. Ámde a nagyváradi cs. kir. jogakademia nem vált be alkalmas eszköznek sem a germanisatióra, sem a hazafias magyar szellem elfojtására. Ezen állításom igazolására legyen elég közéletünknek azon számos derék munkásaira hivatkoznom, kik a Bach-korszakban ebben az intézetben nyerték jogi kiképeztetésüket, s kik sem el nem németesedtek, sem a magyar hazához hűtlenné nem lettek!

De ezen nemzetellenes áramlattól eltekintve néhány czélszerű ujitás is történt, névszerint az érettségi vizsgálatnak az akademiai tanulmányok előföltétele gyanánt való behozatala, a római- és egyházi-jognak a tantervbe fölvétele, a tankönyvek szabad választása, (csak czímeiket kellett bejelenteni), az elméleti bírói államvizsgálat kötelezővé tétele, egy évenkénti fix dotationnak a könyvtár számára utalványozása, mind oly intézkedések, melyek igen helyes reformoknak bizonyultak és a jogakademiai tanítás sikerét nagy mértékben fokozták. Csak azok az ifjak voltak

kötelesek legalább két, utóbb egy évig az egyetemet is felkeresni, kik doctoratust óhajtottak tenni, azonban a doctoratus nem volt kötelező, úgy, hogy számos pályára nézve a jogakadémiai tanfolyam elvégzése egymagában is minősítő jelleggel birt. A nagyváradi jogakadémia népessége igen szerény határok között mozgott, 1850-ben 21, 1860-ban 60 volt a jogtanulók száma, de azért senkinek sem jutott eszébe annak beszüntetését javasolni. Ugyancsak a Bach-korszakban jött divatba a magántanulás intézménye, melynek értelmében különös méltánylást érdemlő kivételes esetekben egyeseknek megengedettett, hogy a tanfolyam nyilvános hallgatása nélkül közvetlenül bocsáttassanak a jogi vizsgálatok és az elméleti bírói államvizsgálat letételére, de a magántanulók száma mindig csekély volt.

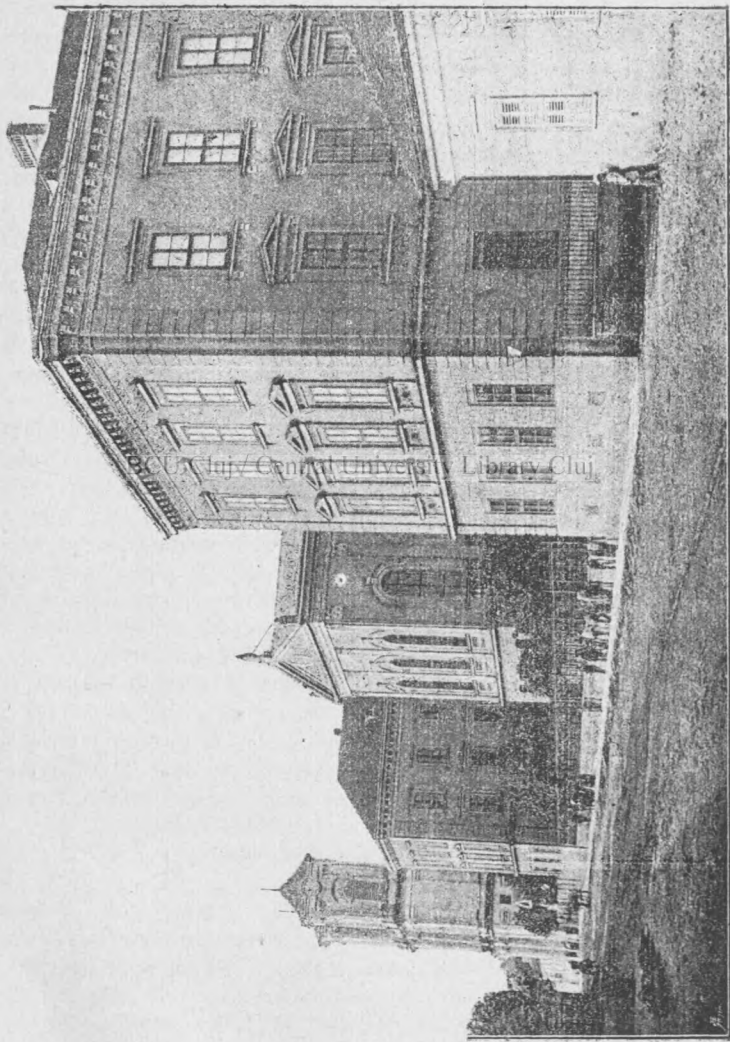
III. A harmadik korszak 1861—1867, a magyar proviso-rium korszaka. Az 1860. évi október 20-án kelt diploma, bár nem valósította is meg mindjárt a magyar nemzet vérmes reményeit, mégis nevezetes forduló pontot képezett, mert ha nem sikerült is rögtön az absolutismus által felbeszakított alkotmányos kerékvágásba zökkennünk, legalább a magyar szellem újra fölébredését ünnepelehttük és egyelőre magyar törvények szerint kormányozott magyar világot értünk ismét. A visszaállított m. k. udvari cancellária nem késett a vidéki (most már ismét magyar királyi) jogakademiákat a megváltozott viszonyoknak megfelelő újabb tantervvel ellátni, mert nagy hiány volt akkor alkalmas magyar erőkből, melyekkel a hazánkból távozni kényszerült temérdek idegen származású hivatalnokok által üresen hagyott helyeket betölteni kellett, s melyeknek kiképzésére épen a vidéki jogakademiák látszottak legalkalmasabbaknak. Ugyanezen szempont indította a magyar királyi helytartótanácsot arra, hogy a magántanulási engedélyt, melynek révén igen számos, már hivatalban levő egyén a szükséges jogi qualificatiót legalább utólagosan szerezhette meg magának, az eddiginél sokkal bőkezűbb mértékben kezdte osztogatni. Ennek következtében a jogtanulók száma rohamosan kezdett emelkedni, 1861-ben még csak 83-ra, 1867-ben már 188-ra emelkedett.

IV. A negyedik korszak, 1867. óta, vagyis az alkotmányos korszak. Midőn b. e. báró Eötvös József a vallás- és közoktatási tárczát átvette, mindenre kiterjedő figyelmét a vidéki jogakademiák sem kerülték ki, de a megoldásra váró tengernyi »égető« kérdés mellett a jogakademiák ügye egyelőre háttérbe szorult, a nélkül azonban, hogy azért a minister teljesen felhagyott volna avval a gondolattal, hogy ezen intézetekkel is okvetetlenül tennie kell valamit. Mindenek előtt alkalmas tanerők megszerzése végett több éven át az egyetemet végzett fiatal embereket bővebb kiképzetés végett állami ösztöndíjjal különféle

külföldi egyetemekre küldött s visszatértök után az egyes akademiákon tanárokul alkalmazta őket; azonfölül törvényjavaslatot dolgoztatott ki a hazai főtanodák u. m. egyetemek, műegyetemek, jogi és bölcsészeti akademiák újjászervezéséről, addig pedig, míg az általa contemplált reformeszméket tényleg megvalósíthatná, a tantervnek a legszükségesebbekre szorítókozó módosításáról, valamint a tanárok anyagi helyzetének javításáról gondoskodott, végül a magántanulást abból a szempontból, »hogy a tanulási szabadság elvénél fogva mindenki saját belátása szerint szabadon választhassa azon módokat és eszközöket, melyek a gyakorlati életpályához szükségelt ismeretek megszerzésére egyéni viszonyainak leginkább megfelelnek« — csaknem teljesen szabaddá tette, amennyiben arra az 1870. évi szabályrendelet értelmében tanhatósági engedély sem kivántatott. Ennek következtében a jogtanulók száma természetesen még jobban kezdett emelkedni és valóban sajátságos egy fátum, hogy valamint akkoron a tanulók sokasága, úgy ez idő szerint a tanulók csekély száma miatt hullottak és hullanak a méltatlan szemrehányások, sőt támadások a vidéki jogakademiákra!

Egy szebb jövő hajnala látszott fölvirradni, midőn a nemrég elhunyt Trefort Ágost vallás- és közoktatási minister előterjesztésére Ő cs. és Apostoli kir. Felsege 1874. évi május 4-én ama szabályzatot szentesítette, melynek alapján a teljes karrókká átalakítandó vidéki kir. jogakademiák az egyetemivel egyenrangú és egyenértékű négy évfolyamra kibővítették, a jogi tanszékek száma 6-ról 8-ra emeltetett s azonfölül a jogi tanulmányok kiegészítésére szolgáló bizonyos melléktantárgyaknak u. m. a művelődéstörténet, bölcsészet, államszámviteltan, törvényszéki orvostan, közegészségtannak 2, majd 3 magántanár által leendő előadása rendeltetett el, mi által az akademiák az elérhető fejlődésnek csaknem legmagasabb fokát érték el, a nagyváradi kir. jogakademia pedig azonfölül épen akkor költözött a mostani igazán monumentális s a czélnak teljesen megfelelő új palotába.

Azonban mintha csak egy gonosz végzet megirigyelte volna a vidéki jogakademiák felvirágzását, az ugyanazon évi decz. 4-én szentesített 34. t.-cz. 5. §-a az ügyvédi vizsgálatra bocsátás legelső alapföltételeként a jogtudori fok elnyerésének kimutatását szabta elő, és ezen addig nem létezett és kizárólag egyetemen megszerezhető kellék törvénybeigatása által utját szegte a jogakademiák fejlődésének, mert teljes függésbe hozta ezen intézeteket az egyetemekkel szemben, melyekkel való egyenlőbb versenyről ily körülmények között természetesen többé szó sem lehetett. A nagyváradi kir. jogakademia tanári kara rögtön fölismerete a bajt, mely ebből az intézkedésből a jogakademiákra

Cluj / Central University Library Cluj

háramlik s egy indokolt emlékiratban, melyhez a többi vidéki jogakademia is hozzájárult, arra kérte a nagyméltóságú vallás- és közoktatási magyar kir. minister urat, hogy a május 4-én kelt szabályzatban említett »egyenlőbb verseny« lehetővé tétele szempontjából a vidéki jogi facultásokat is legalább a jogszigorlatok tartására felhatalmazni méltóztassék. De ezen felterjesztés sikertelen volt, a benne kifejtett aggodalmak pedig egytől egyig teljesezésbe mentek, már rövid pár év múlva az összes vidéki jogakademiák népessége rohamosan fogyni kezdett, mert az ifjuság most tömegesen az egyetemre tódult, hogy ott hallgassa a jogi tanfolyamot, a hol a szigorlatokat is kellend majd letennie. És a mi legsajnosabb a dologban, egy hirtelen támadt, de teljesen alaptalan közvélemény magokat az akademiákat okolta e gyors hanyatlásukért, melyet íme a jogkarokká történt emeltetésök sem volt képes feltartóztatni! Egyidejűleg panaszok hallatszottak a budapesti t. egyetem jogi karának túltömöttsége s ennek következtében a jogi szakoktatás sikerének kockáztatása felől. Orvosszerül pedig a harmadik egyetem föllállítását emlegetik. Mindezekből a symptomákból világos, hogy a jogi szakoktatás reformja ez idő szerint már acut kérdéseink közé tartozik, melyet csakis akként lehet legcélszerűbben megoldani, ha a különben sem előteremthető nagy költségek nélkül nem létesíthető újabb egyetemek föllállításának tervéről egyelőre lemondunk s e helyett az 1874. évi szabályzat által kijelölt irányban tovább haladva, a jogakademiákat is szigorlatok tartására felhatalmazzuk s ezáltal lassabban ugyan, de annál biztosabban odáig fejleszthetjük a dolgot, hogy idővel nemesak egy harmadik, hanem 5—6 magyar egyetem birtokába jutunk. Evvel nagyobb, hasznosabb szolgálatot teszünk a magyar közművelődés ügyének és úgy a jelen, mint a jövő nemzedék érdekeinek, mintha akkor, midőn még a második magyar egyetem sincs teljesen kiépítve, hanem még hosszú évtizedeken át az ország nagyobb mérvű áldozatkészségét lesz kénytelen igénybe venni, a csakis egyetlen városban elhelyezhető harmadik egyetem kedvéért egyszerre tíz más vidéki várost megfosztanánk szellemi gőczpontjától.

Hátra van, hogy még egy rövid pillantást vessünk a nagyvárad kir. akademia vezetőire, tanáraira és tanulóira.

Az intézet főigazgatói közül kiemelendők: gr. Károlyi Antal, Tokody György, Laicsák Ferencz nagyvárad, Lonovics József esauádi, Fábry Ignác kassai püspökök; az aligazgatók közül: Vass János, Gedeon László, Fogarassy Mihály erdélyi püspök, az ötvenes évek utáni időből pedig Hoványi Lajos jogakademiai igazgató.

A bölcsészeti kar tanárai közül kitüntek: Bradekker József, Kádas Rudolf, Keresztury József, Krausz G.

László, Steindl Ferencz, Krajcsovich Ádám, Révay Miklós, Faliczky János, Vitkóczy Mátyás, Bossányi András.

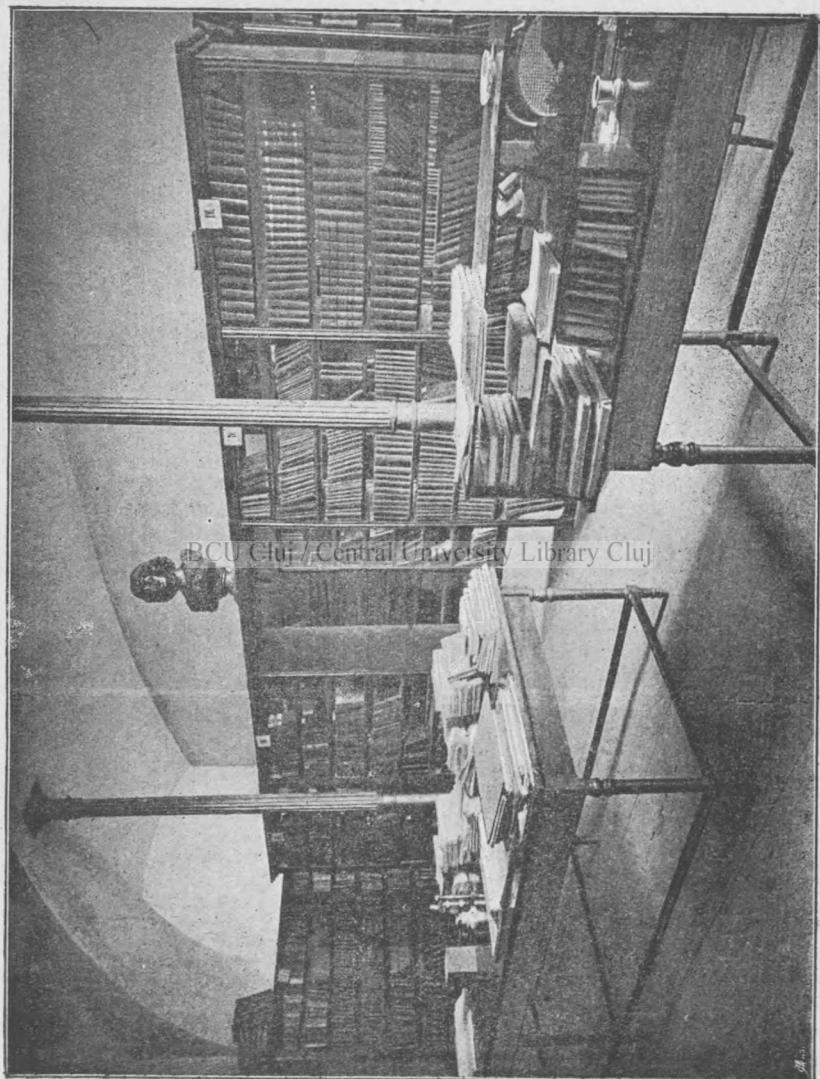
A jogi kar tanárai közül: Brassói Miller Ferdinánd, Balugyánszky Mihály, Mihalóczy György, Beke Farkas, Sujánszky József, Gyöngyi Borbola Miklós, Karvasy Ágost, Hoványi Lajos, Turcsányi Vincze, Földy János, Kudelka József, Beer Adolf, Hajnik Imre, Kautz Gyula, Nagy Ferencz, Zsögöd Benő és Földes Béla említendők, mint a kik igazi díszei voltak intézetünknek.

A bölcsészeti kart 70 évi fennállása alatt 8019, a jogi kart 100 évi fennállása alatt 8455 hallgató látogatta. Közéletünk számos kimagasló kitünőségei itt nyerték kiképeztetésüket, a nagyváradi kir. akadémia jó hírneve országszerte el volt ismerve. Az intézet anyakönyvébe bejegyzett tanulók közül igen számosan utóbb előkelő állást foglaltak el, vannak ugyanis köztük püspökök, kanonokok, curiai s kir. ítélőtáblai s váltófeltörvényszéki bírák, országgyűlési képviselők, főispánok, alispánok, polgármesterek, ministeri tanácsosok, egyetemi tanárok, törvényszéki elnökök, híres ügyvédek, jogakadémiai tanárok, kir. közjegyzők, földbirtokosok, sőt orvosok, mérnökök és lelkészek. A még életben levők közül igen számosan arra a hírre, hogy a nagyváradi kir. jogakadémia 100 éves jubileumát készül megünnepelni, valósággal elárasztották leveleikkel az igazgatóságot, mindnyájan élénk örömmel és hálával emlékeztek vissza az itten töltött tanulói évekre és őszinte lelkesedéssel szerencsét és felvirágzást kívántak Alma Materüknek.

Beszédem végéhez értem. De tartozom még egy ünnepélyes kijelentéssel. Intézetünk 100 évéből teljes negyven év esik I. Ferencz József ő császári és apostoli kir. Felségének dicső uralkodására és épen a mostani királyunk ő Felségének uralkodása alatt érte el a felejthetetlen őse Mária Terézia által alapított intézetünk a fejlődés oly magas fokát, mely csakis reményteljes bizalmat kelt mindnyájunk kebelében, hogy ilyen intézet, mely száz év viharjaival és viszontagságaival szemben rendületlenül fenn tudott maradni, a jövőben is meg fogja állani helyét. Ezt pedig szintén ő Felségének és bölcs kormányának fogjuk köszönhetni. Azért szívem mélyéből kívánom: Éljen I. Ferencz József ő csász. és apostoli királyi Felsége, árasztza továbbra is intézetünkre fejedelmi kegyét, hogy fennmaradása, gyarapodása a legmagasabb Trón, a Haza, az Egyház, a magyar Nemzet üdvére és hasznára még hosszú századokra biztosítva legyen!

Éljen I. Ferencz József apostoli királyunk ő Felsége!

Vivat, crescat, floreat Academia nostra!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A beszéd utolsó részét a közönség állva hallgatta meg és a király ő Felségét lelkesen megéljenezte.

Most Verner Kálmán III. éves joghallgató lépett az emelvényre és Rácz Mihály volt joghallgató, jelenlegi városi főjegyzőnek, hangulatteljes, alkalmi költeményét szavallta el, erőteljes, ifjú hévvel és lelkesedéssel, mely a közönségre is átragadt, s ez hosszan tartó zajos éljenekkel jutalmazta nemcsak a szavallót, hanem a jelenvolt költőt is.

A költemény ekkép hangzott:

Jubileumra.

Néhány év még s egy ezredéve lesz, hogy

A Kárpátok félkörbe nyuló alján

S a négy folyamnak áldott partjain —

Omló vérünkön új hazát szereztünk...

Honnan jövénk? Miért? Ezt kérdezik

A népek, kik között tanyát ütöttünk,

Kik közt nyelvünk, szokásunk idegen...

Keletről jöttünk! honnan a nap indul,

A zúgó Don tövénél ringott bölcsőnk!...

Mi szél hajtott? Jó-e vagy balszerencse?

Én nem tudom; de sejtő lelkem érzi.

Szüksége volt ránk a Mindenhatónak!

— A magyarok hatalmas Istene

— Kit akkor még tűz képében imádtunk —

Vezérlett ki, hogy itt kovász legyünk,

Elernyedte, petyhüdt nemzetek között; —

Hogy legyen népe itt, mely a keresztet,

A megváltásnak drága, szent jelvényét

— Ég s föld között az összeköttetést —

Megvédje a hitetlenek dühétől...

A magyarok hatalmas Istene

Hozott ide, hogy ék legyünk a

Vonzás, taszítás küzdő összhangjában —

Mert másképp összeroppan a világ!...

Mért tartott volna fenn jó Istenünk,

Oly sok viszály között — ha nem ezért!?

Hány órjás nép világtipró hatalma

Lett semmivé? Nevük van meg csupán. a . . .

Történelem beszédes lapjain; —

Míg mi, rokontalan, maroknyi nemzet,

»Mégfogyva bár, de törve nem« megálltunk

Nagy küldetésünk ránk szakadt súlyával

A félvilág ostromló árja közt!

Pedig hejh! sokszor elhagytuk magunkat!

Pedig hejh! sokszor elhagyott az Úr,
Mivel nem tudtuk önvérünk becsülni,
Rút pártviszályok lázas napjain...
...Vad csorda-nép győzelmi hujjogása
Hányszor rikoltá túl halál-hörgésünk!
...Ott a Sajó! partját tatár taposta,
Vizét magyar vér festette pirosra;
Ott van Mohács, hol a gyászos teren,
Minden fűszál magyar sírján terem...
...Krisztus egyszer halt meg a kereszten.
S mi e keresztért százszor vérezünk!
...Ott van Világos! Nekünk gyász-sötét...
Titánok jöttek ránk s mi elbukánk!
Észak, Kelet, Dél, Nyugot légy tanunk:
Mindent vesztenék! de a becsületet nem!
...Lón csend, minő a sirok közt szokott,
Hideg; süket, kietlen éjszakán,
Midőn csak a halálmadár huhog...
Meghalt! Mondották ellenségeink,
Isten se képes föltámasztani!...
S már-már rázták, gördítették a kockát,
Hogy szent örökségünk prédára vessék...
Megálljatok! hisz' még ver a szív s érez,
Lelketlenség az élőt eltemetni!
...Felkeltünk újra! Oh minő élet volt
Mit elkezdtünk! Sivár, bizonytalan.
Csak láncz-csörgésünk figyelmeztetett,
Hogy már tudunk — ha bár lassan is — járni
Sirunk szélén, mely még mindig reánk várt...
Nem volt elég ez! Föltámadt az önvád:
Ismét azoknak nyomdokin haladtunk,
Aki csalóka fényt szórtak szemünkbe...
Pedig volt jósunk! volt Jeremiásunk,
Ki honszerelme lángoló tűzénél
Jövőbe látott, óva kért, esengett —
S midőn nem hallgatván rá megköveztük,
Borult lélekkel sirt sorsunk felett...
...Ez önvád is felért a kínhalállal...

Kardunk ketté tört, nem volt fegyverünk,
Ha lett volna sem bírjuk el — karunk
Lelankadtan sebektől vérezett!
De volt hitünk! meg volt e szent talizmán,
Meg volt a jog, melyre támaszkodánk!
Jog, hát mi az? Hitvány, darab papír,

— Riadt a durva önkény ránk kevélyen —
Rongy volt előbb, széttépve újra az...
...S hallgatni kellett, szívünk forrt csupán.
Jog! hogy mi az? Szellem, mely él, teremt,
Termékenyit! Ágyú nem rombol rajta;
Szurony, kard nem szúrhatja, vágja össze,
Mert az Istenség bennünk élő része.
Vérünk kifolyhat: a jog élni fog! sőt
Minden csepp vér száz jogvédőt terem;
Elynomhatják: véggyőzedelme biztos
S ha Spartakusz a jog nevében szól:
Te büszke Róma félve sáppadsz el rá!

.....
Megálljatok! Csend! Egy ember beszél!
Ki az? Oh! ismerünk áldott öreg,
Hazánknak bölcse! — Most már por, hamu,
De lelked, érzem, itt lebeg körülünk —
A jogra hivatkozva szólsz szelíden,
És az erőszak — nézzétek csak — enged...
Anteusz szép regéje lön valóság!
Mi visszaadva újra önmagunknak,
Építeni kezdtük azt az ősi hazát,
Mít a vihar szétdúlt, melyen belül
Hogy boldog légy: tőled függ nemzetem!
...Hát ünnepeljünk! Van reá okunk,
Okunk, jogunk — Szent-László városában,
Hol királynői hála szép jeléül
Már század óta áll egy Alma-mater —
Nevelvén emlőjén két emberöltőt
A jognak, mely annyiszor fegyverünk volt!
Bizonytságot tesz róla múlt, jelen:
Hú fia lett mind, mind e szép hazának —
S nem egy közülök méltó büszkesége!
Kell-e több, hogy lekérjük rá az áldást,
A magyaroknak édes Istenétől!?
Álljon, virágozzék, míg nemzetünk él
S a nemzet éljen, míg csak e világ tart!

Az ünnepi program szerint következett Dr. Sipos Árpád ny. r. jogtanárnak szakszerű értekezése, melyet a közönség szintén osztatlan figyelemmel kísért:

Házassági vagyronjogunk átalakulása.

Az eszményi igazsággal nem mindig találkozunk a jogban; még annak legszélesebbre taposott ösvényén, a magánjog terén sem.

A méhmagzat — mihelyt jogairól van szó — már megszületnek tekintendő, noha még az anyaméhben van; szülessék azonban halva, olybá veendő, mintha nem is fogantatott volna, ámbár a hulla ellenkezőt bizonyít; ha pedig élve, de torzalakban jó világra, halva születnek tekintendő.

Ezek, s a magánjognak ehhez hasonló számos rendelkezései azonban csak a fictiók, melyek arra kényszerítik az emberi elmét, hogy a valóság ellenkezőjét képzelje igaznak. De a jog más esetekben is eltér az eszményi, a szigorú jogi következtetésen alapuló igazságtól, némelyekben pedig kénytelen beavalani, hogy annak megközelítésére csak törekszik.

Avagy:

a specificatio esetei, midőn valaki másnak ingóságait földolgozza, átalakítja, s ezen véletlen, néha önkényes tény által azokra tulajdonjogot szerez;

a tulajdonkeresetnek a forgalom érdekében felállított korlátolásai;

a tényleges uralmat, birtokot alapos jogigényekkel szemben is védő rendelkezések, — megfelelnek-e az eszményi igazság azon fogalmának, mit magának a jogról az ideális felfogás alkot? . . .

A jog gyakorlati feladatát tekinti. Mindezen s más hasonló esetekben az eszményi igazságot kergetők panaszaira egész őszintén azzal védheti magát: *mert nem lehet másképp, tehát így van*, s aztán fejükre olvassa saját okoskodásukat, »a mi van, az szükséges és czélszerű, s a mi czélszerű, az ésszerű is.«

Jóval kényesebb a jog helyzete, midőn a megoldás egyedüli lehetősége vagy a kézzelfogható czélszerűségi okok az eszményi igazságban esett kárt nem pótolják, midőn a jogélet oly feladatokat tűz eléje, melyeknek megoldása elől ki nem térhet, de megalkotott szabályaink gyakorlati alkalmazása után méltán támad kételye: vajjon nem az eszményi igazságot, hanem csak a czélszerűségi kívánalmakat sikerült-e megközelítenie?! . . .

Azon problémák között, melyek a jogalkotás képességét próbára teszik, a legnehezebbek egyike a házasfelek közötti vagyronviszonyok kérdésének szabályozása.

A két házásfél közt, kik egyesültek, hogy az élet kevés örömét és sok baját egymással hűségesen megoszassák, s a küzdelmet a létért együttesen folytassák, hányszor merülnek

fel az anyagi kérdésekben egyenlenségek, s válnak a lelkiismeretes gondossággal alkotott jogszabályok értéktelenné, midőn: az erős akarat gyöngye hajlítható kedélylyel, az önzés jószívűséggel, a pazarlás, a fényűzési hajlam egyszerűség és takarékosagra hajló természettel, a számító munkásság könnyelmű renyhességgel áll szemben, és érvényesíti — legtöbb esetben mindkét — mindenesetre pedig az ártatlan fél hátrányára káros hatását!

A jog a legrégebb idők óta igyekszik a házaspárok közötti vagyoni kérdéseket szabályozni, legfőbb czélját s feladatát az az képezvén, hogy mindegyik házaspár vagyónérdekét a másik fél visszaélései ellen lehetőleg védje.

Miután pedig ezen czél különböző utakon közelíthető meg, azonfelül a házaspároknak egymás iránti viszonya, különösen pedig a nőknek az eltérő társadalmi felfogásból eredő különböző jogállása szükségképp belejátszik a kérdésbe: természetes, hogy különböző házassági vagyónjogrendszerek keletkeztek.

Ezek közül a legrégebb és ismertebbek egyike a római jog rendszere, mely az érdekeket úgy véli legjobban és kölcsönösen megvédeni, hogy a házaspárok között törvényes vagyónközösséget nem állapít meg. Nemcsak a férj, hanem a nő is megtartotta azon vagyonát, a mivel a házasság megkötésekor birt, vagy a mit a házasság tartama alatt szerzett; ezek az ő magánvagyonai — paraphernái — voltak, miknek kezelésébe a férj csak annyiban folyhatott be, a mennyiben ezt a nő neki megengedte, vagy épen szerződés által biztosította.

Egyedüli kivételt a női hozomány, a dos képezett. Azon vagyon volt ez, mit a nő felmenői tartoztak adni, ámbár adhatta más is, és a mi a férjnek kezeibe — a házasséttel egybekötött terhek viselésének könnyítése végett — volt szolgáltatva. Ugy a férjnek: a hozomány használatára eselleg tulajdonára vonatkozó jogai, valamint: annak fenntartására és visszatérítésére fenálló kötelezettségei, röviden: az egyedüli törvényes vagyónközösség jogviszonyai a házastársak között részletesen szabályozták.¹⁾

Hívják ezt némelyek paraphernalis rendszernek, általában azonban dotális rendszer elnevezése alatt ismeretes.

Külön vagyónjogrendszernek is nevezhető, s a most érvényben levő tételes törvények közül az osztrák polg. törvénykönyv áll ez alapon. A házassági viszony magában véve e törvény szerint sem állapít meg vagyónközösséget vagy épen vagyonegységet. Mint a férj, azon módon a nő is megtartja azon

¹⁾ Müller »L. d. Institutionen« Lipcse 603. s köv. 597. s köv. 1. Arndts »L. d. Pandecten« 412. s. k. 395. s. k. §§.

javait, miket már akkor bírt, midőn házasságra lépett, vagy később a házaselet alatt szerzett; a férj e vagyon kezeléséből — hacsak a házaselek ellenkezőleg nem szerződtek — ki van zárva, mert a nő vagyoni viszonyaira nézve nem jut a férj gyámsága alá, sőt vagyonára férjével, úgy mint harmadik személylyel, szabadon szerződhet. Egyedül azon vélelmet állapítja meg a törvény, hogy ha a férj a nő vagyonát tényleg kezeli, azt kell föltenni, hogy a nő vagyona igazgatását férjére bizta; ez azonban csak vélelem, s e vélelemnek és azzal a férj intézkedési jogának a nő egyszerü ellenmondása véget vethet. Sőt igazolt kár vagy veszély esetén a férjtől vagyona igazgatását még akkor is visszaveheti, ha azt szerződés által ruházta férjére.

Csupán a női hozomány azon vagyon, a mire törvényes vagyontársaság van megállapítva. Ez az a vagyon, mely egészen olyan jogi természetű, mint a római *dos*; rendeltetése ennek is az, hogy a férjnek átadassék s a házaselet terheit megkönnyítse, épen úgy tartoznak a nő felmenői hozományt adni, föltéve, hogy erre elégséges vagyonnal bírnak. A hozomány használata, esetleges tulajdonjoga, fentartása és visszatérítése csaknem egészen a római jog szerint van szabályozva.

A hozomány társaságát leszámítva: törvényes vagyontársaság nincs, s a házasság tartama alatt szerzett vagyonokra — ha csak az ellenkező be nem bizonyul — az a vélelem, hogy azokat a férj szerezte; általános vagyontársaságot csak a házaselek világos szerződése állapíthat meg, s a mennyiben annak tárgyait ingatlanok is képezik, a közös tulajdon — a korábban szerzett dologi jogok sérelme nélkül — a telekjegyzőkönyvben kitüntetendő.²⁾

E rendszer értelmében: a házaselek közt csak életközösség létezik, törvényes vagyontársaság pedig — a női hozományt leszámítva — nincs, hacsak a felek szerződésileg ilyet nem létesítenek; a házastársak érdekei tehát a vagyontársaságok elkülönítése által nyernek védelmet.

Ezzel szemben áll az ellenkező felfogás, mely az életközösséget vagy egységet a vagyoni viszonyokra is kiterjeszti, s ezt amannak szükségképi következményeül tekinti, két — alapeszméjében azonos — végeredményében mégis különböző rendszert produkálván.

Az egyik a vagyontársaság (*Gütergemeinschaft*) rendszere, melyben a házaselek vagyona nem csupán külsőleg, a házasság tartamára egyesítetik, hanem a korábban fennálló tulajdonjog elenyészvén, a vagyonok összeolvadnak, közös tulajdon

²⁾ Oszl. ptkv. 1233—1241. §§-ai, továbbá 1218—1229. §§.

tárgyai lesznek, melyhez mindkét fél a házasság előtti egyéni tulajdonnak arányában, tehát eszmei részarányban bir joggal. Ennek következménye az, hogy a házassági viszony megszűnte esetében a közös vagyon nem a közösség előtti állapotnak megfelelően természetben, hanem — mint a közkereseti társaságnál — az eszmei tulajdon szerint értékarányban osztatik meg.

A másik a vagyonegység (Gütereinheit) rendszere, melyben a nő vagyona a férj vagyonával a házasság tartamára külsőleg egyesül, s a nő tulajdonjoga a házasság alatt nyugszik, és annak felbontásával ujul meg, a mikor is az egyesített vagyon elemeire bomlik, a nő vagy örökösei az egyesített vagyonból — nem a közös tulajdonjog eszmei részarányában való osztály alakjában, — hanem természetben nyernek kielégítést.

Mindkét rendszer közös jellemvonása: hogy a férj lévén a család feje, a nő vagyonilag is a férj hatalma alá kerül, mivel mindkét rendszerben a férj részére: a vagyon kezelése, igazgatása, használata tekintetében terjedelmes jogok biztosítvák. Épen azért közös ismérvük az is, hogy a férjnek kiszolgáltattott, vagyonilag is hatalmába adott nő érdekeinek védelmére alkotván szabályokat, teljes merevségében egyik sem volt fentartható, hanem — mint ezt a tételes törvények mutatják — a nő érdekében a férj hatalmának korlátolása által módosult.

A törvényes vagyonegység olykép, hogy vagy bizonyos határozott javakra, vagy azok bizonyos fajára, pl. az ingóságokra, avagy a vagyonok minőségére való tekintet nélkül a házasság tartama alatt szerzett dolgokra korlátoltatott s ilykép a részleges vagyonegység különböző válfajai keletkeztek. A vagyonegységi rendszer pedig az által enyhült, hogy a jog engedélye vagy külön szerződés folytán a nő bizonyos vagyonokat az egyesített vagyonba nem szolgáltatott be (Sondergut), hanem azokat szabad rendelkezési joggal magának fentartotta (Vorbehaltenes Gut), az egyesített javakra nézve pedig a férj elidegenítési jogai vagy teljesen megszűntek vagy pedig korlátolva lettek, s így a férj jogai sajátkép a haszonélvezetre (usus fructus maritalis) szorítottak.³⁾ Mindezen módosulások közeledést jelentenek a külön vagyonjogi, vagy dotális rendszer alapeszméjéhez.

Valóban minden következményeivel együtt, teljes merevségében egyik rendszert sem látjuk érvényesülni azon tételes törvényekben, melyek különben ama felfogásnak hódolnak, hogy a házasság életközössége a vagyon közösségét vagy külső egységét szükségkép maga után vonja.

Hanem csak enyhített, módosított formában.

A »Code civil« a házasság vagyonügyeit csak dispositiv

³⁾ Gerber: *Deutsches Privatrecht* 5. kiad. 230. s. k. §§-ai.

módon szabályozza, amennyiben t. a házasfelek, szerződés útján ezt máskép nem rendezték.

Mert a feleknek szabad a vagyonszövetség kizárásával is szerződniek, de ebből nem származik a nőnek azon joga, hogy vagyont maga igazgassa, hanem azok ez esetben is a férj kezelése alá jönnek, a házásélet terheinek könnyítésére szolgálván, s a hozomány természetével bírnak; a nőnek azonban lehet azok jövedelméből személyes szükségleteire (besoins personnel) bizonyos összegeket kikötni. A mely javak nem képezik ily értelemben véve hozomány tárgyat vagy a világosan megjelölt hozományi tárgyak közé a szerződésben nem sorolják, azok a nő magánvagyont — paraphernáit — képezik s ha összes vagyona ilyen volna, akkor is köteles jövedelme $\frac{1}{3}$ részét a háztartás terheinek fedezésére szolgáltatni. Egyébként azonban az ily paraphernák kezelése és jövedelmének élvezete a nőt illeti.

Ily értelemben lehet a francia jogban is női hozomány és parapherna, ha t. i. a házasfelek szerződésileg a vagyonszövetség kizárásában egyeztek meg; de a mennyiben ilyen szerződést nem kötnek, vagyoni viszonyaik a törvényes vagyonszövetség értelmében szabályozvák. Ezen vagyonszövetség tárgyai: mindazon ingóságok, mik az egybekeléskor a felek tulajdonát képezték, továbbá a házásélet alatt szerzett ingók és ingatlanok, valamint ezek jövedelmei; ellenben a házasság előtt bírt, vagy a házasság alatt örökölt, vagy ajándékba kapott ingatlanok nem lesznek közösek.

E közös vagyont a férj kezeli, s azt neje beleegyezése nélkül elidegenítheti, megterhelheti; a nő érdekének védelmére szolgál az, hogy: a férj a közös ingatlanokról és ingóságokról visszteher nélküli ügylet alakjában nem rendelkezhet, halál esetére szóló ajándékozást csak saját hányadára tehet, ha a nőnek aggálya van, hogy vagyona, követelése a férj gazdalkodása által fenyegetve van, kérheti a vagyonszövetség megszüntetését, a mit különben csak válás, természetes vagy polgári halál esetében érhet el. Ez a javak elkülönítése (separations des biens).⁴⁾

Ezen a nő érdekeinek védelmére szolgáló intézkedések kétes értékűek, s az, mely épen leginkább gyakorlati jelentőségű, t. i. a javak elkülönítése vagyis a szövetség megszüntetése, csupán a vagyonosabb osztály javára szolgál, ellenben a szegényebb, u. n. munkás-osztály tagjai annak igen kevés hasznát veszik. Ezek ugyanis házassági szerződés megkötése nélkül, a törvényes vagyonszövetség következményeivel együtt lépnek frigyre; a férj tehát nem csupán saját keresménye, hanem ne-

⁴⁾ Code civil. Titre cinquième. 1387—1581. art.

jének munkabére felől is rendelkezik, s ha ezt saját bérével együtt tékozolja, a szegény nő — gyermekeivel együtt — védtelenül áll; mert a törvényes vagyonszétválás bírói megszüntetése oly hosszadalmas és költséges, hogy szegény sorsu nő abba nem foghat, miért is újabb időben a törvény ezen részének megváltoztatását, s a munkabérekre nézve a törvényes közösség megszüntetését sürgetik. Ámde ezzel rés volna ütve az egész házassági vagyonszétváláson, a mit pedig nem akarnak, s ezért ellenetik: hogy a munkás fogalmának meghatározása fellebbező, s ha a szintén munkájuk után élő, de ide nem sorolható számos foglalkozást kivesszük, alig marad valami a szabályból, annyira lesz a kivétel;

de különben is: a munkás házaspár vagy elválnak s akkor a vagyonszétválás tényleg megvan, vagy folytatják az életközösséget, s akkor minden attól függ, hogy a férj durva, erőszakoskodó ember-e vagy nem? mert ha az, a keresmény közösségének bírói megszüntetése után is módjában lesz nejétől a munkabért kicsikarni. Különben a vagyonszétválási eljárás nem árt, és a postatakarékpénztár igénybevétele ajánlatos, mint a melynek felhasználásával a nő sokat elvonhat vagy rejthet teközölő férje elől⁵⁾

De nem folytatom e vázlatot tovább; eléggé látható, hogy e törvény szerződés esetén a dotális rendszer alapján, ennek nem léteben pedig a — nem elég szerencsésen korlátolt — vagyonszétválás alapján áll.

A vagyonegység rendszere ezzel szemben mint a germán család és jogélet tiszta, hamisítatlan terméke van föltüntetve, mely mellett a particularis jogokban előforduló vagyonszétválás a német jogfejlődés elfajulásának eredménye volna.⁶⁾

Ezen rendszer teljes merevségében egy újabb törvényben sem érvényesül, hanem vagy a nő részére fentartott vagyon intézménye által van enyhítve, vagy pedig a férj haszonélvezetére szorítkozik; némely jogban pedig a vagyonszétválási rendszerrel kapcsolatban jellentkezik.

Eredeti alapeszméjéhez talán legközelebb áll a zürichi polgári törvénykönyv, mely a házaspár vagyoni viszonyait csaknem abszolút módon szabályozza, mert az attól eltérő szerződések érvényességét csak úgy ismeri el, ha az egyezményeket a bíróság felülvizsgálja, a törvényben feltételül előírt, elfogadható indokokat bebizonyítva látja, s azt megerősíti; különben — bírói jóváhagyás nélkül — csak a törvény értelmében lehet

⁵⁾ Desjardins »*Le code civil et les ouvriers*« Revue d. d. M. 1888. 86. k. 384. s. köv. 1.

⁶⁾ Gerber-rel szemben I. Beseler ellenkező nézetét »*G. d. Privatrecht*« 586. s. köv. 1. Melyik felfogás helyes? kérdésünkre közönyös,

szerződni. A törvény pedig a vagyonegység eszméjéből indul ki: a férj a nő gyámja, nejjének vagyonát nemcsak használja, a kamatokat, gyümölcsöket beszedi és neje munkabérét átveszi, hanem a nő ingóságait — annak beleegyezése nélkül is — elidegenítheti, elzálogosíthatja.

Igy hát a nő vagyoniilag férje hatalmában van, s ez ellen védelmére csak az szolgál: hogy az ingatlanokat a férj az ő beleegyezése nélkül el nem idegenítheti, a törvény, szokás vagy szerződés által a nő részére fentartott vagyonról csak ő rendelkezik. És ha a felek szerződés által többet nem kötöttek ki, a törvény ugyan szűkmarkuan méri ki a nő rendelkezésére fentartott vagyont: a tüpénz, a szórakozásul vagy játéokra adott összegek és ünnepi ajándékok képezik összevéve azon csekélységet, mit a nő magáénak mondhat. Azonban megvan a nőnek azon joga, hogy vagyonának leltározását és férje által leendő biztosítását a házasság tartama alatt is kívánhatja, sőt a községtanács, — ha veszélyt lát — e biztosítás iránt az intézkedéseket hivatalból is megteheti; végül a férj, ha gyámsági joga elválás, vagy csőd folytán megszűnik, a nő egyesített vagyonát csonkítatlanul természetben kiadni, vagy — ha ily alakban már nem volnának meg — teljes értékben mégtéríteni köteles.⁷⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A porosz Landrecht lényegében szintén a vagyonegység elvét fogadja el alapul, de nem kizárólag s oly mereven, mint a zürichi törvény. Először is a feleknek a szabad s a törvénytől eltérő egyezkedést megengedi, és csak ilyennek hiányában kívánja alkalmazni dispositiv természetű rendelkezéseit; másodsor a különböző tartományi jogokat érvényben hagyván, azok értelmében a vagyonközösségre is tartalmaz szabályokat.

Eltérő egyezmény vagy tartományi jogszabály hiányában: a nő által vitt vagyon a férj vagyonával jó kapcsolatba (eingebraucht), úgy az is; a mit később örökölt vagy ajándékba kapott; ezeket a férj kezeli, használja, s az ingókat elidegenítheti. Ide nem tartoznak a nő részére fentartott javak (vorbehaltene Vermögen,) u. m. a nő használatára szánt dolgok, pl. ruhaneműek, a nászajándék, (Morgengabe), valamint a férj által nejjének a házasság tartama alatt ajándékozott tárgyak, mikről a nő szabadon disponál, s a férj részéről csak pazarlás esetén korlátozható; az ingatlanok elidegenítéséhez, tőkék behajtásához vagy átruházásához a nő beleegyezése szükséges. Ez a vagyonegység képe s ebben áll a nő érdekeinek védelme a porosz Landrecht szerint.

Hol vagyonközösség létezik a házaselek közt, mert így

⁷⁾ »Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich.« 138—174. §§-ai.

szerződtek vagy a lakhelyükön érvényben levő tartományi szabályok ezt állapítják meg, ott a házastársak között általános vagyonszövetség létezik, mely — a nő szükséges ruházatán kívül — minden vagyona kiterjed, tehát nemcsak arra, a mivel a nő a házasság megkötésekor bír, hanem arra is, a mit később örököl, szerez vagy ajándékba kap; ezek kezelése és használata a férjet illeti, s a nő, ha azt tapasztalja, hogy férje adósságai vagyona meghaladják, a házasság két első évében a közös vagyonszövetségét követelheti. Ugyanily joggal élhet a férj neje irányában. Különben a vagyonszövetséget egyezményileg is meg lehet szüntetni, ha az szerződésen alapul; de ha kötelező jogszabály képezi alapját, akkor megszüntethető ugyan e szövetség is egyezményileg, de ez harmadik személy iránt csak akkor bír hatályal, ha a házasság előtt kötötték.

Még távolabb áll a tiszta vagyonegységtől a szász polgári törvénykönyv, melynek az *ususfructus maritalis* rendszerén alapuló szabályai megengedik a feleknek, hogy a vagyoni kérdéseket a házasság előtt vagy alatt szerződés által rendezzék. Lehet a nőnek akár egész vagyona önrendelkezésére fentartani, lehet vagyonszövetséget is megállapítani, mely esetben minden létező vagy a házasság alatt szerzendő vagyonszövetség közös lesz; ez utóbbi esetben a kezelés a férj joga, de ha a nő rendetlen kezelést tapasztal, a kezelési, sőt képviselői jogok az átruházását is követelheti. Ily külön vagyonszövetséget vagy szövetséget megállapító egyezmény hiányában: a férj nejének mindazon vagyona, mit ez a házasság megkötésekor bír vagy a házasság alatt önállóan szerez, örököl vagy ajándékba kap, hasznélvezeti és kezelési joggal bír. Ezen *ususfructus maritalis* oly mértékben van a férj részére biztosítva, mi a kritikát kihívja. Ha a férj oly rendetlenül gazdálkodik, hogy neje vagyona veszélybe dönti, a nő követelheti ugyan, hogy a vagyonszövetség kezelése neki adassék át, de a férj hasznélvételi joga érintetlenül marad; sőt ha a férj csőd alá kerül, a nőnek a csődösségből visszanyert vagyona nézve — kellő biztosítási intézkedések mellett — a kezelési és hasznélvezeti jog továbbra is a férjet illeti. A nemi gyámság, a német *mundium* eszméjének idétlen, a változott viszonyok közé nem illő átlántálása.

A nő érdekei az által védvék, hogy a férj a nőtől átvett javakat el nem idegeníthesse, a hasznélvétele alá eső követeléseket csak neje beleegyezésével hajthatja be s ha feleségének nem helyettesíthető ingóságait beleegyezés nélkül eladja, a nő azokat visszakövetelheti.

Ezen két törvény⁸⁾ szabályainak vázlatos ismertetésével

⁸⁾ Preussisches Landrecht II. Th. 1. Bürgerliches Gesetzbuch f. d. Königreich Sachsen 1655—1706. §§. Siebenhaar »Commentar III. k. 60. s. k. 1.

befejezem a vagyonközösség és vagyonegység rendszerén alapuló tételes jogok fölött a szemlét.

A két rendszer különböző válfajai abban egyeznek, hogy a nőt vagyonilag is férjének hatalma vagy épen gyámsága alá helyezik. Szükségképi következménye ez a vagyonösszekapcsolásnak, mert a mint az életközösségben a férjnek — mint a család fejének — jogai előtérben állanak, mihelyt ez a közösség vagy egység a vagyonra is érvényesül, a családfőnek jogai okvetetlen kiterjednek erre is. Ez csak következetes. De ebből azután folyik az is, hogy a férj esetleges visszaéléseiből eredhető veszélyek ellen a nőt védni kell.

Természetes összhangban igyekeznek ezért e jogok a nő javára: elidegenítési korlátok, fentartatott vagyon, leltározás, biztosítás, megtérítési kötelezettség, vagyonelkülönítés és több eféle, néha kétes értékű intézkedések segélyével megtalálni azon panacsaát, melylyel a vagyonegyesítésből eredő bajokat orvosolni remélik.

A férjnek ezen szertelen kiterjesztett hatalmi köre, mely a házaselek személyes és vagyoni viszonyaira egyaránt kiterjed, a férjet megillető nemi gyámságból, vagy pedig azon állásából eredt-e, melyet mint a jogközösségre szövetkezett házaselek s a család feje elfoglalt; afelett hadd vitatkozzanak a germanisták. Az eredmény ugy is egy: a nő alárendelt helyzete, függése férjétől, még pedig nem csupán személyes, hanem vagyoni viszonyaiban is, melynek aztán a vázolt különböző jogfejlődések csak szükségképi következményei.

A mi családéletünkben a nő más állást foglalt el. A férj a család feje ugyan, de — a keresztény vallás *igaz* szellemében — különben egyenjogú társának tanácsadója, vezetője, s e hatalmat a magasabb életkor, a nagyobb élettapasztalat és családfentartás kötelmeinek jól kiérdemelt czímén gyakorolja. De csak a személyes jogviszonyokban; nem a vagyoniakban is, mert jogunk a férjet ez állásában soha sem úgy tekintette, mint egy jogközösségi szövetkezet fejét, sőt a nemi gyámságot sem ismerte. Ezt csak az atya gyakorolta nagykorú, de még férjhez nem ment leányai felett, a mi azonban szintén megszűnt, de a hitvestárs irányában ez a nemi gyámság nem létezett, sőt a mint most, úgy hajdan is, a különben kiskorú leány a férjhez menetel által érte el az önjogúságot.⁹⁾

A nő ez önállósága házassági vagyonjogunk irányára is befoly. Itt is azon jelenséggel találkozunk, melyet hazai jogunkban gyakran észlelhetünk, hogy — mert hasonló viszonyok rokon-

⁹⁾ 1874: XXIII. tcz. 1., 2. §§. Teleszky István előadói beszédje a 4-ik magyar jogászgűlés tárgyalásain. 4. évf. 2. k. 61. s köv. 1.

természetű jogintézményeket szülnek, — magánjogunk a viszonyoknak leginkább megfelelő jogrendszer alapeszméjéhez közeledik ugyan, de azért önálló sajátosságait megtartva fejlődik tovább.

A nők önálló helyzete a családeletben: úgy az általános vagyonszövetségnek, mint a vagyonegység rendszerének útját állotta, s így a házaspár között általában a külön vagyonszövetség, e mellett pedig a részleges vagyonszövetség fejlett ki, de ez utóbbi csak bizonyos társadalmi rendeknél.

Tévedés volna azonban az általános vagyonszövetséget dotális rendszernek nevezni, nemcsak azért, mivel hozományt adni a szülők nem tartoznak, hanem mivel jogunk a dos fogalma alatt a hitbért vagy kelengyét érti. Hasonlóan csak a legszűkebb értelemben vehetjük a részleges vagyonszövetséget is, és ne is hasonlítsuk össze az ismert vagyonszövetségek egyikével sem, mert csak a jobbágyoknál és városi polgároknál volt elismerve, s azoknál is csak a házaspár alatt szerzett javakra szorítkozott.

A házaspár közötti vagyoni viszonyok tárgyai magánjogunkban: a hozomány, jegyajándék, hitbér, özvegyi jog és közkeresmény, részben törvény, túlnyomóan szokásjog és bírói döntvények által vannak szabályozva.

Régibb törvényeink ugyan a magánjogviszonyok iránt kevés figyelmet tanúsítottak, de a családi vagyonszövetség szempontjából e szemrehányást nem érdemlik meg.

A fiági javaknak megszakadás címén bekövetkezett háramlása esetén a fiscus vagy engedményese, a peres adományos, az özvegyet és leányokat az elhalt örökében addig nem háboríthatták, míg »kellő igazság« szerint ki nem nyomoztatott, hogy a birtok csupán a fiúgat illette-e? ez megállapítván, az özvegy hitbérét és hozományát ki kellett adni. Ezt a kedvezményt a koronával szemben későbbi törvények is biztosítják, sőt a javak fiági természetének nyomozása körüli eljárást részletezve, a hitbér és hozomány iránti pereket — »bármikép lettek is azok indítva« — azon előnyben részesítik, hogy az ilyeneknek a nyolczados és rövid törvényszékeken soron kívül való fölvételét és elintézését rendelték el.¹⁰⁾

A hozomány tehát régi törvényeink védelmében részesül, önálló kifejtése mégis a szokásjognak és bírói gyakorlatnak érdeme. Értjük alatta azon ingó vagyont, mit a nőnek szülői és rokonai adnak a menyegző alkalmával, s a mit a nő a férj házához visz és férjének átad; ezek az ő hozományát (allatura uxorea) képezik *ingókban*, mert ha ugyanily ingóságot kap a nő ajándékuul hozzátartozóitól, de azokat hozomány gyanánt

¹⁰⁾ Mátyás VI. XXVI. 1. sz. 8. §. 1500. IV. 16.

a férjnek át nem adják, azok a nő jegyajándékai (parapherna) lesznek. Különböztetésül a nő hozománya ingatlan is, de ezt — megkülönböztetésül bona uxorea név alatt ismerték; a megkülönböztetés okát könnyű lesz megérteni.¹¹⁾

Ezen hozomány egészen más, mint a római dos. A különbségekre csak röviden utalok: először is ilyen hozományt adni sem a szülők, sem a nagyszülők nem tartoznak, az nem áll esetleg a kiházasításon (Ausstattung) felül is törzsvagyontól, melynek hasznai a házaseset terheinek könnyítésére fordítandók, sőt — vagyonos szülőknél is előfordul — hogy épen csak kiházasítási tárgyakkal áll, és ha a férjnek mint hozományt át nem adják, egyszerűen a nő jegyajándékát (parapherna) képezi, miről az asszony kizárólag rendelkezik. De ha átveszi is a férj mint hozományt — ingó ingatlan dolgot egyaránt, — még ebből nem áll elő azon vagyonközösség, mit a dotális rendszer megállapít; ellenkezőleg a vagyon-elkülönzés elve akkor is érvényesül, mert bár a kezelés *ingókra* szükségkép a férj joga, de a hozományt el nem idegenítheti, adósságokkal nem terhelheti, míg a nő a férj kezelése alatt álló ingó hozománnyal is mindezt megteheti, mert a tulajdonjog az övé; közbevetve megjegyzem, hogy újabb bírói gyakorlatunkban a hozomány megtérítése iránt indított perek során a férj rendelkezési jogának oly kiterjesztő magyarázatával találkozunk, mi e jogtétel első részével alig egyeztethető meg. A mi pedig a hozománybeli ingatlanokat — bona uxorea — illeti, azokat a nő az átadás után is visszaveheti és maga kezelheti.

Az átadott ingó hozománybeli tárgyakat azonban a nő csak férje halála után vagy törvényes elválás esetén követelheti; helyettesíthető ingóknak pl. értékpapiroknak — ha ez utóbbiak korlátozás nélkül adattak át — csak értékük követelhető, kamat csak a kereseti jog érvényesítésétől jár.

Látható, hogy a férj joga mennyivel korlátozottabb s — a házaseset terheinek könnyítésére szolgáló rendeltetését tekintve, — az egész hozomány jogunkban úgy, mint tényleg családéletünkben mennyivel csekélyebb jelentőségű mint a dotális rendszerben; de egyttal azt is be kell ismerni, hogy a szabatoság, a házas felek közötti viszonyoknak világos, határozott részletezése nem képezik fényoldalát, a nem mindig azonos elveken alapuló döntvények pedig jogi természetének tisztázását csak kevésbé mozdítják elő.¹²⁾

A hitbér, vagy kelengye (dos) a második vagyoni kérdés a házasfelek között, s jelenti azon jutalmat, mit a nő házastársi

¹¹⁾ Frank »Közgazság« stb. I. k. 683. s köv. 1., Wenczel »Magánjog« II. k. 193. s köv. 1.

¹²⁾ Döntvénytár XXI. 41. sz. 7063/878. XXII. 81. sz. 11909/879.

hűsége fejében férje javaiból követelhet. A szerződési hitberről (dos scripta) nem szólok, mert abban a felek egyezménye a törvény, csupán a törvényes kelengyéről.

Ennek mértéke attól függ, milyen társadalmi rendhez tartoznak a házaspár, s a nő részére biztosítva volt a férj javaiból, ha az természetes halállal múlt ki, párbajban vagy harcban elesett, sőt még akkor is, ha főbenjáró bünt követett el, aminek fej és jószágvesztés volt a büntetése; a vagyonelkobzás vagy háromlás a nő törvényes hitbérét nem érintette, s ezt csak házasságtörés által veszíthette el. Egybekelés után a férjnek e tartozása — mint Frank mondja — »bizonyos és erőteljes, csakhogy, mivel hitszegés miatt el is vesztet«, ez pedig a házasság tartama alatt később is bekövetkezhet, — »a házasság ideje alatt nincs oka az asszonynak, hogy kelengyéjét kérje.« Így hát ez a férj hagyatékából követelhető s ez esetre is szólnak az azt biztosító törvények.¹³⁾

A harmadik az özvegyi jog (jus viduale), azon haszonélvezet, mely a nőt özvegyisége alatt férje javaiból illeti. Legrégibb törvényünk által biztosított joga az özvegy nőnek, s jogunk lovagiasságáról nagyobb mértékben tanúskodik, sem mint igazságosságáról. Cluj / Central University Library Cluj

»Az özvegy a gyermekek gondozása fejében a férj javainak élvezetében marad, ha pedig gyermekek nincsenek, míg férjhez nem megy, a birtokot megtartja, azzal »szabadon bánhat«, s azok csak halála után szállanak a férj szülőire vagy a koronára; így legrégebb törvényünk.¹⁴⁾

Ilyen, sőt ezen túlmenő szellemben fejlett ki az özvegyi jog intézménye. Tudjuk, hogy a nő e czimen minden, férje hagyatékához tartozó javak haszonélvezetében marad; még leszármazó törvényes örökösökkel szemben is érvényes e jog, s ezek az özvegyi jog megszorítását kérhetik ugyan, de annak megállapításáig az egész hagyaték haszonélvezete az özvegyé. Végrendeleti örökös vagy utóörökös kinevezése által a férj hiában próbálja megesorbitani az özvegyi jogot, mert a végrendeleti közvetlen vagy utóörökössel csak úgy, mint a hagyományosokkal szemben is érvényesítheti az özvegy jogát; annak megállapításáig szintén az egész hagyaték élvezetében marad, s a jótékony vagy kegyes czélú hagyományok a pör kimeneteléig várhatnak. Az özvegyi jog teljes mértékének megállapítását nem akadályozza azon körülmény, hogy az özvegy nő a hagyatéki javak bizonyos részéből hitvestársi vagy özvegyi örökösödés, törvényes vagy épen szerződési kelengye czimén örököl.¹⁵⁾

¹³⁾ II. András dekrét. 12. Werbőczy I. K. 105. Frank. 534—535. Wenzel 198.

¹⁴⁾ Szt. István II. k. 24. f. 1. 2. §§.

¹⁵⁾ L. Zlinszky »Magánjog« 544—5. k. 1.

Oly rendkívüli jogelőnyök, mik inkább csodálkozásunkat mint helyeslésünket érdemlik meg. Ha az ember tuzásokban lenné kedvét, azt lehetne mondani, hogy a nő, ki mit sem tartozik hozni férje házához, annak hagyatékából csaknem mindent elvihet!

Feltűnő, hogy míg ezen házassági vagyoni kérdésekről régi és legrégebb törvényeink szólnak, addig a közkeresményről**) — mintha nem léteznék — hallgatnak; mindössze a régi selmeez-városi, tehát particularis jogban találunk egy ilyesmire emlékeztető helyet.¹⁶⁾ Pedig régi eredetét elegendő bizonyítja azon körülmény, hogy Werbőczy hármaskönyvében, ahol az ő korát megelőző régi szokásjogok vannak feljegyezve, már meglehetősen dogmatikai fejlettségben találkozunk azzal; mindamellett országos törvényeink ügyet nem vetettek reá, aminek magyarázatához kevés szó kell.

A közkeresmény — mint törvényes vagyonközösség — csupán a házasság alatt szerzett javakat jelentette, és csak a jobbágyi s városi polgári rendhez tartozó házastársaknál volt érvényes; a földműves és kézműves felesége urának nehéz munkájában segíthetett, s a keresményben részesült.

Lehet-e rossz néven venni Werbőczy »populus«-ától, a honvédelem terheit viselő, s ennek fejében — a kiváltságokon kívül — a törvényhozási joggal felruházott fő- és köznemesi rendtől, ha nem törődött oly kérdéssel, mely ügy hivatása, mint életviszonyaitól egyaránt távol állott? »Őseink — mondja Werbőczy — a birtokokat közönségesen katonai szolgálattal és vérontással keresték és szokták keresni most is«; az ily szolgálattal keresett birtokban a nők nem részesültek, mert »hisz nők és leányok fegyverrel katonáskodni s az ellenséggel verekedni nem szoktak.«

Ez úgy hiszem világos. Megmagyarázza, hogy a nemesi rend tagjai mily szolgálattal keresték birtokaikat, érthetővé teszi, hogy a nők, kik e honvédelmi munkában nem segíthettek, a keresményben sem részesültek; így hát ez a munkás alsóbb rendek ügye volt, melyről — mint Werbőczy mondja — neki »nem feladata szólni.« Pedig mégis szólott, mert a közkeresmény intézménye a törvényhozás közönye dacára úgy megerősödött és kifejtett, hogy a Tripartitum ugyancsak terjedel-

**) A keresmény a vagyon gyűjtésére irányuló munkálkodás eredménye; nyelvtanilag is abból származik eredménye. Már pedig: az angol csinálja (make), a francia nyeri (gagner), a német megszolgálja (verdient), a magyar azonban keresi a vagyont; különben e kifejezést használja nemcsak a nép. hanem a törvény is a kereskedelmi törvény czímében és rendelkezéseiben.

¹⁶⁾ Árpádkori Uj okm. III. k. 1. f. Csak az intézkedés indoka lehet a nő társkereső minősége, különben az özvegyi joghoz hasonlít.

mesen kénytelen foglalkozni azzal; sőt behatol a nemesi rend joglétébe is, persze csak kivételkép, alkalmazkodva és tekintettel a nemes helyzetre, de ez esetekben aztán a többi munkás osztályokéhoz hasonló jogi következményekkel. Amint — még Werbőczy idejében is — szabály szerint egy jó kardvágás s csak kivételkép volt munka vagy vállalkozás a birtokszerzés módja, úgy a szabály továbbá is az maradt, hogy a nő nem részesül férje bármikép keresett javaiban, s ilyesmi csak kivételkép fordult elő az ingatlanoknál, ha az adományi vagy az örökvalló oklevelekbe a nő neve is beiktattatott; ezen esetekhez aztán az analogia alapján döntvényeink még hozzácsatolták a házassági szerződés továbbá a coaquisitio azon eseteit, midőn a nő vagyona képezte a közkeresmény alapját stb. Ingókbán a nemes neje is lehetett keresőtárs, minthogy ezekről leveleket fölvenni nem volt szokás; de az ingó vagyon akkori csekély jelentőségénél fogva ez nem birt fontossággal.¹⁷⁾

A nemesi rend ezen kivételes, a volt jobbágyi és városi polgári rend közkeresményi viszonyaitól eltérő helyzetét az ideiglenes törvénykezési szabályok fenntartották (13. §.)

Mellőzöm a casuisticus részleteket, s csak azon tételeket emelem ki, melyek a közkeresmény jogi természetét feltüntetik.

Ez a vagyonközösség korlátolt, mert csupán a házasság alatt közösen szerzett dolgokra terjed ki, amit a házasság előtt egyik vagy másik fél birt, az nem tartozik hozzá, sőt a házasság alatt valamelyik fél által öröklött vagy pedig csupán az egyik fél által keresett vagyon sem. A férj kezeli a közkeresményt, de a nő rendszerint vele egyenlő részben jogosult; csakhogy ezt a közös tulajdon többi eseteivel nem szabad azonosítanunk, mert a nő a házasság alatt a közösség megszüntetését nem kívánhatja. E közösség csak a házasság felbomlása vagy halál esetében szűnik meg, ámbár ezen elvnek fenntartása közkeresményi ingatlanoknál, ha a tulajdonjog mindkét fél nevére van bekebelezve, a telekkönyvi intézménnyel nehezen egyeztethető össze.¹⁸⁾

Házassági vagyonjogunk ezen intézményei közül csupán a hozomány és jegyajándék képezik a házaselet tartama alatt annak actualis vagyonjogi kérdését, mert a többiek u. m. a hitbér, közkeresmény és özvegyi jog csak ez életközösségből eredő oly jogok, melyeknek érvényesítése — csekély kivétellel — a férj halála esetén következik be. Épen azért — mint

¹⁷⁾ Tripartitum I. 18. II. 4. I. 48. 102. 110 dec. 5. 30. 39. 44.

¹⁸⁾ Herczegh e téves nézetével szemben J. Frank »Közigazság« I. k. 158. I. (»veszedelmes állítás, melyet sem régi levelekkel, sem szokással igazolni nem lehet.«)

túlnyomóan örökjogi kérdéseket — már Frank a »házastársak jutalmai« czim alatt az örökjogban tárgyalja.

Kétségtelen tehát, hogy a tárgyalandó örökösödési törvény javaslat házassági vagyonyjogunk sorsára is döntő hatással lesz.

A törvényes hitbér — a házastársak közötti törvényes örökösödés fejezetében — nincs felvéve, eltörléséről az indokolás nem szól, de miután a férj életében nem érvényesíthető, annak hagyatékából nem mint örökség, hanem talán mint tartozás követelhető; sorsa mindenesetre bizonytalan, függő.¹⁹⁾

Az özvegyi jog bármilyen legyen is a végleges megállapodás annyi szövegváltozás után — eredeti lényegében nem marad meg.

Többé nem lesz kizárólag az özvegy nőnek előjoga, hanem — bár egyes esetben korlátozottabb mértékben — a túlélő férjet is megilleti, s így a kölcsönösség alapján álló házastársi örökösödés természetét ölti magára; a haszonélvezet mértékének határozatlansága, mely annak megállapításáig az egész hagyaték haszonélvezetét biztosította az özvegy nőnek, szintén megszűnik s helyet ad a hányadra megszabott haszonélvezetnek. De nem csupán az özvegy nő részére, hanem bár korlátozottabban, a túlélő férj részére is. Ha a nő az elhunyt férj leszármazóival törvényes örökösödési esetén concurál, újabb férjhezmenetelig a hagyaték felének, férjhezmenetele után pedig a hagyaték negyedének haszonélvezete illeti őt haláláig; az özvegy férj azonban minden esetben csak neje hagyatékának $\frac{1}{4}$ részére birna haszonélvezeti joggal. Így a tervezet utolsó szövegének módosítása: csak emlékeztet az özvegyi jogra.

Ugyancsak lényeges a változás az esetben, ha az elhunyt férj felmenő vagy oldalági rokonaival versenyez a törvényes örökösödésben, mert akkor a rokonsági iz közelségéhez képest meghatározott hányadot örökli teljes tulajdonjoggal; ez az öröklött és szerzeményi javak közötti különbség megszűnésének következménye, s az özvegy férjnek is biztosítva lenne, tehát a kölcsönösség elvén alapul. Végül a túlélő nőt a férj méltánytalan végintézkedései ellen szintén nem az özvegyi jog, hanem a köteles rész védi meg, ami ily formában eddig nem volt, de ugyancsak a túlélő férj javára is szolgál. Az özvegyi jog tehát szaporítani fogja jogtörténeti emlékeink számát, s a kölcsönös házastársi törvényes örökösödés és a köteles rész alakjában másképp nyer szabályozást.²⁰⁾

Van ugyan szó ugyanott »a házasság tartama alatt szer-

¹⁹⁾ »A házassági vagyonyjog szabályozásának alapelveiről« szóló s a szaktanácskozmány elé terjesztett munkálat sem szól róla. L. Igazs. szakt. jkve 8. és köv. l. Győrytól.

²⁰⁾ Tervezet 33—34. §§-ai. V. ö. 98. §-t.

zett« tehát közkeresményi vagyonról is, anélkül, hogy annak természete s jövője megállapítva lenne. Azonban a tervezett »házassági vagyonjog alapelveiből« arról értesülünk, hogy ha telekkönyvezett ingatlanokról van szó, tisztán a telekkönyvi állapot lenne irányadó, a mi lényeges eltérés eddigi gyakorlatunktól, mely a közkeresményi jog érvényesítését — habár az az örökhatározó nevére kebelezett ingatlanok telekkönyvében kitüntetve nem volt — megengedte. Csupán a nem telekkönyvezett ingatlanok, s azon ingók, melyek a házastársak közös birtoklásában vannak, s egyik házastárs kizárólagos tulajdonát sem képezik, volnának tekintendők közkeresménynek.²¹⁾

Ily nagy változások után: a hitbér sorsa kérdéses, az özvegyi jog megszűnik, a közkeresmény oly szűk korlátok közé kerül, hogy fentartani is alig érdemes, és így házassági vagyonjogunk rendszerén hatalmas rés lesz ütve, úgy hogy abból az eléggé homályos természetű és nem igen részletesen szabályozott hozomány és jegyajándék intézményén kívül alig marad valami...

Azonban ezekben mégis megmarad a házaselek közötti vagyonekülönlés elve, amit alapul véve, ismét felépíthetjük házassági vagyonjogrendszerünket; a változott viszonyokhoz mért módosításokkal természetesen, azonban anélkül, hogy jogfejlődésünk hagyományaival teljesen szakítanánk.

Önként kínálkozik erre a miénkhez legközelebb álló dotális rendszer, melyben egy tökéletes és kipróbált jogalkotást lehetne átvenni, s ez egyúttal a legkényelmesebb is volna, — mindamellett az ilyen egyszerű receptot nem óhajtom.

Ne vádoljon ezért bennünket senki szűkkeblűséggel. Bár a tapasztalás arra tanít, hogy inkább van okunk némely hevenyészett alkotásunk miatt, — semmint a felett bánkódni, — hogy ragaszkodunk régi intézményeinkhez, s aggodalommal nézünk a nem mindig szükségesnek bizonyuló változások elé, — mégis nem ez az egyedüli indok, mi a dotális rendszer egyszerű átvételében gátul szolgál.

Az átalakulás szüksége elől elzárkózni képtelen merevség volna, de törtenjék ez — amennyire lehet — jogtörténeti alapon, családi, társadalmi és gazdasági viszonyaink és szokásaink figyelembe vételével; a jog alkalmazkodjék ezekhez, midőn azokat szabályozza és ne kényszerítse az életet, — hogy szabályai szerint alakuljon!

Avagy tegyük mindjárt egy ugrást? és kötelezzük a szülőt, hogy leányával hozományt adjon? holott eddig — ha a jus capillaret leszámítjuk — még az sem volt törvényben elrendelve, hogy a szülők

²¹⁾ Győry E. terv. jkv. 12. l.

kiházasítást tartozzanak adni? és ha tették és teszik mégis, — a szülői szeretet érzelmeinek, nem pedig a törvény parancsainak engednek. Hiszen előttünk a példa: az osztrák polg. tkv. szerint a szülők kötelesek hozományt adni; és ha megtagadják? a jegyesek kérelmére a bíróság a szülők vagyoni helyzetének kinyomozása után megfelelő hozományt állapíthat meg, vagy fölmenti a szülőket ilyenek fizetése alól. Ez illetlen, felháborító huzalkodásnak azzal akarja élet venni a törvény, hogy a nyomozás faggató, bizonyító természetét tiltja, s így lesz belőle egy *lex imperfecta*. A hozományadás kötelessége a dotális rendszer sajátja, s egy magában elég, hogy a szülő és gyermek közötti gyöngéd viszony miatt őrizkedjünk tőle, s a magunk külön vagyonyjogrendszeréhez ragaszkodjunk.

Annak szelleme és érintetlenül hagyott alapelve még mindig elégségesek arra, hogy kivezessenek a zilált helyzetből.

Először is: a házaselek azon joga — bár milyen legyen is a változás — hogy vagyoni ügyeikre szerződést köthetnek, — érintve nem lesz. E jog tehát az új rendszernek is első tétele: akik házasságra lépnek, azok vagyoni viszonyaikat szerződésileg szabályozhatják; az általános vagyonközösség iránt is megállapodhatnak, s ez esetben az életközösség egyúttal vagyonközösséget is jelent; a törvénynek csak az lehet feladata, hogy a kezelés, felelősség, biztosítás, a vagyonközösség felbontása stbinek eseteit pótlóan határozza meg, ha a házassági szerződés nem volna elég részletes.

De vagyonközösség csakis ez esetben volna; mert az, hogy az életközösség nem eredményez vagyonközösséget, legyen a második szabály. Hozományt vihet a nő, de azt adni a szülők nem kötelesek, — ellenben kiházasítást — mi ügyis általános szokás — tartozzanak adni, ennek — vonakodás esetén — bírói megítélése sem volna visszataszító, — föltéve, hogy ez alatt csak a nő személyes használatára és háziasszonyi tisztéhez szükséges: ruha, asztal, bútör és konyhaneműiek értetnek.²²⁾

A hozomány fogalmának szabatosabb meghatározása, — annak a jegyajándék, illetve kiházasítás tárgyaitól való megkülönböztetésén kívül részletesen megállapítandók: a kezelés, a jövedelem hovaforditása, az esetleges tulajdonjog, a felelősség és biztosítás kérdése, valamint meghatározandó, hogy mikor, mily alakban követelheti a nő vagy jogutódja a hozományt vissza. A hozomány kérdése mellett a nő külön vagyonának kérdése felett sem haladhat el szó nélkül a törvényhozás; még akkor sem, ha a nő hozományt vitt férjéhez, mert hiába! az életközösségnek még e vagyonokra is lehet hatása, annyiival inkább

²²⁾ Ad normam Szász ptkv. 1661—1663. §§.

olyankor, midőn a nő hozományt nem ad, magánvagyonnal pedig bír; mert ilyen esetben, ha a házasságból gyermekek születnek, a nőt kötelezni lehetne arra, hogy magánjövödelmének bizonyos hányadával a családfenntartási költségekhez járuljon. Ez egy olyan ujtás lenne, ami társadalmunk jogi felfogásával nem ellenkeznék.²³⁾

A szerződési hitbér a házastársak szabad egyezkedésének tárgya maradna, sőt a törvényes kelengye, mint a női hűség jutalma szintén fenntartható volna; ezt az özvegy nő férje hagyatékából — mint legális tartozást — követelhetné; azonban mértéke nem rendi fokozat szerint volna megállapítandó, — hanem a férj tiszta hagyatékának bizonyos százaléka lehetne, s a hagyatéki terhek előnyös tételei közzé soroztatnék.

Végezetül — bármennyire népünk jogéletében gyökerezik is — a közkeresmény: eddigi alakjában nem maradhat.

Lehetetlen elzárkóznunk a változott viszonyok hatása elől. Werbőczy kora rég elmúlt, a rendi osztályok helyébe a hivatás-szerű, foglalkozási osztályok léptek, a nemes és nem nemes közötti különbségek elenyésztek, s ezzel megszűnt a lehetőség a keresményi közösségnek — rendi származástól függő — igazságos meghatározása. Avagy nem látunk-e a jobbágyi rendből származott férfiakat, kik szellemi vagy művészi foglalkozással keresik vagyonukat, amiben pedig a nő nem segíthet? És mégis kereső társ legyen? És a volt nemesi rendből nem-e foglalkoznak számosan kisebb gazdálkodással, bérlettel vagy kézművességgel, hol a nő ép oly nehéz munkát végez, mint a férje? És még se tekintessék kereső társnak? Ez a mérték használhatatlan.

Azonfelül a keresményi vagyon megállapítása felette nehéz és a hitelezők jogainak kijátszására is vezethet; valószínűen épen e szempont indíthatta legelőbb ítélőszékünket annak kijelentésére, hogy csak a mindkét házastól összes adósságainak levonása után fennmaradt vagyon tekintendő közkeresménynek,²⁴⁾ ami pedig — nem a részszerű vagyonközösség, hanem csupán — a legszigorúbb vagyonegység eszméjéből volna igazolható.

Ingatlanokra nézve a telekkönyvi intézménnyel mutatkozik összeférhetlenség, vagy ha erőszakolják — mert a szerzett dologi jogokat nem érintheti — illusoriusnak; különben a nem telekkönyvezett ingatlanokra sem tennék kivételt, mert remélhető, hogy ilyenek csak átmenetileg szerepelnek birtokviszonyainkban. Egyedül a közös birtoklásban levő oly ingókra látszik fenntarthatónak, mikre egyik vagy másik házastól egyéni tulajdona nem igazolható.

²³⁾ L. Code civil 1575. art.

²⁴⁾ 6024/878.

A törvény, mit ez irányelvek szerint alkotnának, nem térne el jogfejlődésünk szellemétől, s a házastársak érdekeit kölcsönösen megvédené.

Fölhozható az ellenvetés: szükséges-e ily messzemenő, részletekbe való avatkozással a házastársakat mint ügyletfeleket egymással szembeállítani? s nem fogják-e ez ujítások a házasság élet ideális jellegét átváltoztatni?

Úgy hiszem, felesleges aggodalom. A könnyű, gondtalan élet — ha ez ugyan azonos az ideálismussal — bizonyára megszűnt; a megélhetéssel járó anyagi gondok, a gyermekneveltetés költségei s a növekvő közkiadások egyre súlyosabban terhelik a házasságfeleket; az ősi ingatlant nem védik többé az invalidatiok, a telekkönyv azok feltétlen hatályu elidegenítését megkönnyíti, — az ingó értékek egykor nem sejtett fejlődése pedig oly természetű vagyont teremtett, aminek könnyen lába kerekedik. Ily körülmények között a bizonytalan vagy éppen szabályozatlan jogállapot tűrhetetlen, — a kölcsönös vagyonigények reális megállapítása, a rendelkezésre álló jövedelmek ismerete: beosztásra, számításra kényszerítheti a házastársakat, de a házasság benső, eszményi jellegén nem fog változtatni, sőt a félreértések megelőzése s így a békés egyetértés fenntartása által annak megszilárdításához fog járulni.

Közös gyarlóságai ellen a házasságfeleket még oly tökéletes jogrendszer sem védi; a jog megelégednék azzal, ha a hibás ellenében az áldozat érdekét meg tudná oltalmazni.

Hogy az életközösség által nyújtott alkalmat felhasználva: a durva erőszak az erélytelenséget, a könnyelmű pazarlás a munkás takarékossgot nem fogja-e kizsákmányolni? — oly kérdés, melyre feleljenek helyettem a költő azon szavai, miket a tagadás össz jellemének szájába ad:

„Ily elvek mellett pör nem érne véget,
A rosztat, mert rossz, senki nem cselekszi.
Az ördög is jogcímekeket idéz,
S magát véli mindenik erősbnek.
A törvénytudós széjjel vágja a
Kuszált csomót, minek fonalait
Ezer philantrop föl nem bontaná...»

A gordiusi csomó története nem mese; a jogalkotó gyakran kénytelen e csomót kettévágni, és megelégszik, ha minél kevesebb érdekszálát sért!

Az élénk éljenzéssel fogadott szakértekezés után Gálbory József, IV. éves joghallgató, a jogászönképző- és olvasó-kör

elnöke még a következő szöveget intézte az akadémiai ifjuság nevében a jelenvolt közönséghez:

Mélyen tisztelt Gyülekezet!

A mai rendkívüli ünnepélyen nekem, mint a nagyváradi kir. jogakadémiai önk. és olvasó-egylet ez idő szerinti elnökének jutott ama megtisztelő feladat, hogy a jelenlegi jogakadémiai ifjuság nevében szóljak, érzelmeit tolmácsoljam.

Erőim gyöngeségének tudatában alig merem remélni, hogy feladatomnak tökéletesen megfelelhessenek.

Hiszen e díszes Gyülekezet megjelenése a tudomány eme csarnokában, már magában véve sokkal fényesebben bizonyítja, hogy mi volt ez az intézet a múltban, bizonyítja jobban jubileumi ünnepélyünk kulturális jelentőségét, sem mint az én csekélységem tehetné azt — — — még ha a legragyogóbb ékes szózással rendelkezném is.

Habár azonban az Irás szavai szerint sem aranyom, sem ezüstöm nincsen, de van érző szívem, van hálatelt keblem, van lelkesedésem, mely talán ki fogja pótolni egyéb fogyatkozásaimat.

Mi ifjak nem ismerjük még az életnek számtalan viszontagságait, nem ismerjük a nehéz küzdelmeket, melyek tán előttünk állanak, nem ismerjük a súlyos megpróbáltatásokat, de él bennünk már egy magasztos eszmény, a melyet folyton folyva magunkban ápolunk: melyet a változó századok nem érinthetnek: az édes magyar hazának lángoló szeretete.

Erősen hisszük, hogy ez lesz majdan a mi legbiztosabb vezérünk, támaszunk, segítségünk, s ma büszkék vagyunk reá!

Örökké emlékeztetések maradnak ősünknek ama szavai, melyekkel a veszély óráiban Mária Teréziához, intézetünk nagy nevű alapítójához, határtalan lelkesedéssel fölkiáltottak: „Vitam et sanguinem pro Rege nostro Maria Theresia!”

E lelkes szavak fejezik ki a magyart jellemző legtisztább ragaszkodást a haza és dynastia iránt . . . és miként ezen szavakat csaknem példátlan önfeláldozás követte, ép úgy óhajtunk mi is a hazafenntartó ősök nyomdokába lépni. Mi is fenn akarjuk tartani a drága hazát életünkkel és vérünkkel.

Életünkkel, hogy minél hasznosabb polgárai akarunk lenni, vérünkkel, ha kell, azáltal, hogy egy percig sem habozunk érte önmagunkat feláldozni.

E hazaszeretre tanítanak bennünket a mi fáradhatatlan tanáraink, ők azok, kik a jog és igazság, a becsület, a vallás-erkölcsi élet törvényeire és szabályaira oktatnak, ők azok, akik kijelölik az utat, melyre lépünk s melyen haladnunk kell.

Komoly példájuk kitörölhetetlen vonásokkal vésődik szí-

vünkbe, jellemükkel jellemünket szilárdítják meg s mire az intézet falaitól elbúcsuzunk, oly gazdagon lehetünk felszerelve hasznos ismeretekkel, hogy önbizalommal léphetünk be az élet nagy iskolájába.

És ezt a szép feladatot a nvárad kir. jogakadémia immár egy század óta szakadatlanul teljesíti. Számtalan jelesünk, kiknek hasznos és áldásos működése országszerte ismeretes, a nvárad kir. jogakademiában nyerte kiképeztetését és örök hálaival emlékezik vissza az itten töltött boldog évekre; viszont azonban a nvárad kir. jogakadémia, a mi Alma Materünk is büszkeséggel tekinthet vissza egykori tanítványaira, kiket a mai felejthetetlen ünnep alkalmából megjelent ritka becsű Almanachban egészen szeretetteljesen egybegyűjtve a késő századokra leendő megőrzés végett átadott a történelem Múzsájának!

Mélyen tisztelt Gyülekezet! Egy hosszú század bizonyítja, mily hasznos szolgálatokat tett a nvárad kir. jogakadémia édes hazánknak. Ezek elévülhetetlen érdemeit képezik a multa, — képezzék hát egyszersmind szilárd alapjának, biztos fejlődésének és fényes virágzásának legerősebb zálogát a jövőre is.

Legyen tehát szabad, úgy a mostani fiatalság, mint akademiánk volt polgárai nevében amaz őszinte, szívből fakadó forró óhajtásomnak kifejezést adni, hogy a magyarok Istene a mi akademiánk nagyérdemű igazgatóját és derék tanári karát sokáig éltesse!

A keresetlen egyszerűséggel és mélyen átérzett őszinteséggel előadott beszéd után az összes joghallgatók által elénekelt »Hymnus« fejezte be a valóban impozáns jubileumi ünnepélyt. Fél egy óraker a közönség emelkedett hangulatban hagyta el az akadémia dísztermét.

A tanárok bankettje.

Két óraker a jogakadémia tanári kara a kolozsvári m. k. Ferencz-József t. egyetem, valamint a debreczeni és kecskeméti jogakademiák küldöttei, a miniszterek s a m. t. akadémia képviselői tiszteletére díszebédet adott a »Zöldfa« vendéglő kis termében. Említeni is fölösleges, hogy e barátságos körben egymást érték a lelkesült pohárköszöntések és kölcsönös jó kívánatok.

Dr. Bozóky A. az igazságügyminiszter s annak képviselőjére emelte poharát; Gyalokey Lajos, az akadémia egykori hallgatója, ezen intézet derék és köztisztelőben álló tanári karát élte gyönyörű pohárköszöntőben; dr. Kolozsváry S. rektor szellemes fordulatokban gazdag áldomásában a jog és

annak művelői, a jogtanodák felvirágzására ivott; dr. Molnár Imre, a tanári kar nevében a fáradhatatlan, érdemes igazgató: dr. Bozóky Alajosra, ki ép az idén üli meg irói munkásságának 25 éves jubileumát; dr. Szabó Károly Biharmegye és kulturintézményeinek felvirágzásáért emelte poharát.

Dr. Kolozsváry és Bozóky A dr. Schlauch Lőrincz a páratlan, ragyogó szónokot, a főpapok, a hazafiak e mintaképét éltették.

Dr. Persz Nagyvárad lelkes közönségéért ivott, míg dr. Baczoni törül-metszett humorával és szellemes tóasztyával fűszerezte a hangulatot.

Tisztelgés Schlauch Lőrincz m. püspöknel.

Fél öt órakor d. u. az egész társaság nm. dr. Schlauch Lőrincz püspöknel tisztetgett, ki előtt dr. Bozóky Alajos igazgató mindnyájuk nevében benső hálát mondott a főpásztornak ama ritka leereszkedése és kegyességéért, melynél fogva az akademia száz éves fennállásának örömnepében nemcsak vendégként megjelenni, hanem mint közreműködő résztvenni s az ünnepélyt mély tudományu, az egész országban visszhangot keltő, ragyogó szónoklatával valóban országos jelentőségűvé tenni méltóztatott. Az igazgató rövid beszéde után az egész küldöttség a püspököt zajosan megéljenezte. A püspök ur, kit e nem várt ovatio igen kellemesen lepett meg, a tisztelgőket nagy szívességgel fogadta s válaszában örömét fejezte ki a felett, hogy az ünnepélyen részt vehetett.

A jogtanodák iránt, ugy mondá, minden főpap s így ő is legbensőbb rokonszenvvel és támogatással viseltetik, mert a jog az egyház szülötte, a jogtanodák ennek ápolói, fejlesztői és szilárdítói. De őt azonkívül, mint végzett jogászt is benső kötelekek fűzik e fontos főintézetekhez. Épen azért a tanári kar tisztelgését a legőszintébb köszönettel veszi.

Ezután bemutatta Bozóky A. igazgató a tisztelgőket s a püspök ur mindegyik tanárral szívesen kezét szorított. Dr. Kolozsváry Sándor rektor magnificus bemutatás alkalmával igen lelkesedett hangon üdvözölte a főpásztort, kívánva, hogy a Gondviselés őt, a szónoklat ragyogó csillagát, a nagy tudóst s a jogtanoda pártfogóját sokáig éltesse.

Dr. Schlauch püspök mély bensőséggel köszönte meg a kolozsvári m. k. tud. egyetem nagy tudományu rektorának lekötelező szavait, oda nyilatkozva, hogy ő teljes lélekkel óhajtja a jogtanodáknak fentartását és fejlesztését, s megvan győződve arról, hogy a protestáns egyház is bizonyára mindent el fog követni, hogy eddig nagy áldozatokkal fentartott jogtanodáit továbbra is megtarthassa és fejleszthesse. A jeles egyháznagy

nyilatkozatait a küldöttség élénk tetszéssel fogadta s szívélyes búcsú után a tisztelgők eltávoztak.

Koszorú-letétel Mária Terézia emléksobránál.

Mialatt a jogakademia dísztermében a százados emlék-
ünnep lefolyt, Bécsben igen számosan siettek az ottani ma-
gyarok közül Mária Terézia királynő emléksobrához, melyre
egy dr. Kálmán Mór, Dr. Kálmán Arthur és dr. Beer Adolf
urakból álló küldöttség gyönyörű babékoszorút helyezett el,
melynek tíz méter hosszú, közepén csokorra kötött nemzeti
színű széles szalagján a következő diszes aranybetűs felirat
ragyogott: „*Mária Teréziának, a nagyváradi kir. jogakademia
alapítójának az intézet száz éves fennállása alkalmából Nagy-
várad város polgárai.*“ A kegyeletes megemlékezésnek ezen ac-
tusát a bécsi napilapok is regisztráltak s jelentőségéről rokon-
szenves sorokban világosították föl az olvasó közönséget. A
koszorút az ide mellékelt hű fénykép ábrázolja.

Üdvözlő táviratok.

Az egész nap folyama alatt számos üdvözlő távirat érke-
zett, melyeket az alábbiakban szószerint közlünk :

Budapest, márcz. 17. Nagyságos Sal Ferencz polgármes-
ternek. Kérem, képviseljen a jogakademiai ünnepélyen és üdv-
kívánataim mellett fejezze ki sajnálatomat, hogy személyesen
részt nem vehetek. Tisza Kálmán, képviselő.

Esztergom, márcz. 17. A nagyváradi kir. jogakademia száz
éves jubileumának megünneplésére hozzám intézett megtisztelő
meghívására fogadja nagyságos igazgató ur köszönetemet s azon
óhajtásomat, hogy a jeles tanintézet jövőre is virágozzék s a
tudománynak hű ápolója és terjesztője legyen. Herczegprimás
Simor János.

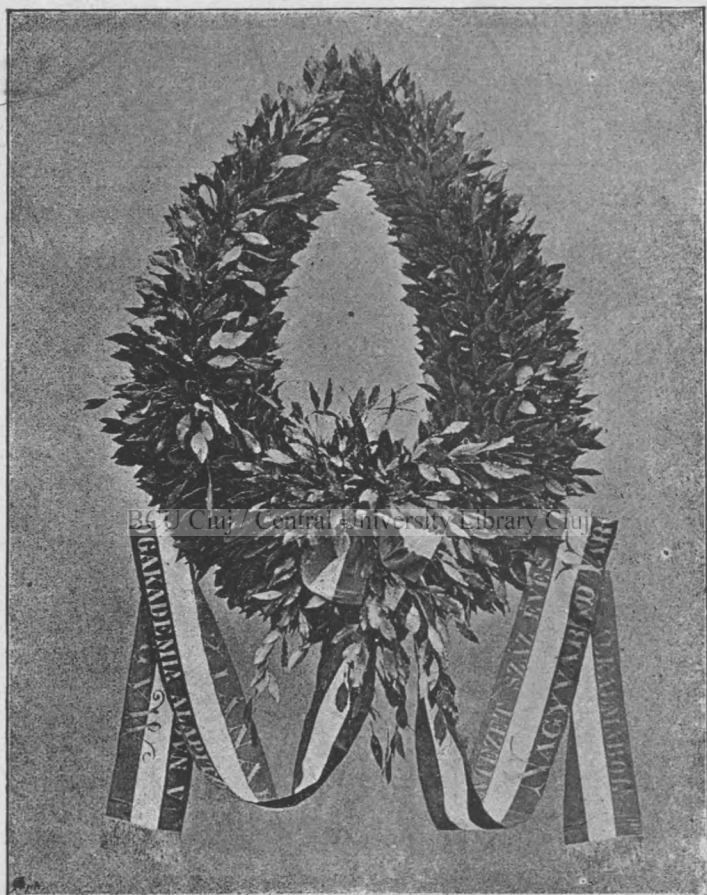
Budapest, márcz. 17. A jogakademiának örömmünnepe al-
kalmából hazafiui üdvözlétét küldi Berzeviczy Albert államtitkár.

Szamosújvár, márcz. 17. A nagyváradi jogakademia ál-
dásos működésének százados évfordulója alkalmából óhajtom,
hogy kulturális hazafias missiójának teljesítésében sok századon
át virágozzék. Szabó János, püspök.

Nagyszében, márcz. 17. A mai szép ünnepély alkalmából
fogadják őszinte szívből eredő collegialis üdvözlétemet. Dr. Neu-
geboren Emil, igazgató-tanár.

Budapest, márcz. 17. Hazafiui üdvözlétem kapcsában kül-
döm mint régi academicus üdvkívánatomat. Vivat, esecat, flo-
reat Academia. Dr. Steiner Fülöp nagyváradi kanonok.

Budapest, márcz. 17. Fogadják kérem ez uton is leg-
melegebb üdvözlétemet és szerencsekívánataimat a mai ünne-
pélyhez. Kautz Gyula.

»MÁRIA TERÉZIÁNAK,
A NAGYVÁRADI KIR. JOGAKADEMIA ALAPÍTÓJÁNAK AZ INTÉZET
SZÁZ ÉVES FENNÁLLÁSA ALKALMÁBÓL NAGYVÁRAD VÁROS
POLGÁRAI.«

Budapest, márcz. 17. Legmélyebb sajnálkozásomra közbejött akadály folytán nem jelenhetek meg ünnepélyükön, de lelkemmel ott vagyok és tisztelettel csatlakozom azon hódolathoz, melylyel intézetünket ezen örönnapján megünnepelik. Friedmann Bernát.

Nagy-Bánya, márcz. 17. A jogakademia száz éves ünnepélyén személyesen jelen nem lehetek, de lelkileg a legnagyobb örömmel csatlakozom a szép ünnephez s kívánom, hogy az akademia, mely az országnak oly sok jeles polgárt nevelt, megérje ezeréves fennállásának ünnepét. Sipos Géza ügyvéd, mint az akademia volt hallgatója.

Nyiregyháza, márcz. 17. A fennállásának századik évét ünneplő jogakademiának szívünkben kívánjuk sok századra terjedő virágzását, mint egykori polgárai szívesen üdvözljük érdemes tanári karát, valamint az ünneplő régi és jelenlegi jogásznezmedéket. Éljenek! Megyery Géza, törvényszéki elnök, Lázár Kálmán, kir. ügyész, Horváth Bálint, tszéki bíró, Kovács István tszéki bíró.

Temesvár, márcz. 17. A nagyváradi jogakademia százados évfordulójának ünnepén hálattelt szívvel emlékezünk vissza azon időre, a midőn a nagyváradi jogakademia hallgatói valánk s fenkölt szellemű tanárok bölcs vezetése alatt alapját vetettük meg azon ösmereteknek, melyek jelenlegi szerény működésünkben vezérelnek s habár az emlékezetes ünnepélyen személyesen jelen nem lehetünk is, lélekben ott vagyunk s kívánjuk, hogy ez ünnepély hazánk jogfejlődésének érdekében az idők folyamában sokszorosán megújittassék. Bene Gábor albiró, Dr. Darabanth János ügyvéd, Dr. Freko Menyhért ügyvéd, Gerdanovits Sándor törvényszéki bíró, Hofbauer Péter járásbíró, Kirvay Demeter albiró, Kotócz Pál albiró, Kiss Lajos ügyvéd, Mága János kereskedelmi kamarai titkár, Mayer Arthur tszéki bíró, Dr. Mesko Béla árvaszéki elnök, Schweiger Bertalan ügyvéd, Szécsey Iván tszéki bíró, Gnidkovszky Kornél szerkesztő.

Budapest, márcz. 17. Elmenetelünkben akadályoztatva üdvözljük a diszes gyülekezetet. Lovag Kleeberg Károly Oswald és fia.

Budapest, márcz. 17. A hálás ünneplőkkel kérem Isteni hogy száz éves Alma Merterünknek adjon örök ifjúságot. Kosztka Géza, tszéki elnök.

Győr, márcz. 17. A kir. jogakademia igazgatóságának. A vezetésére bizott testvérakademia évszázados jubileuma alkalmából fogadja igaz testvéri szeretetből fakadó azon legőszintébb kívánatunkat, hogy intézetök második százados működésében is a hazai tudományosság s a felsőbb tanügy körüli hivatásának oly fényesen feleljen meg, mint eddig és a haza közelismeré-

sében mindig azon kiváló része legyen, melyet első százados munkássága által kivívott. Testvéri üdvözléssel a győri kir. jogakademia tanári kara.

Pozsony, márcz. 17. A jogi főiskola évszázados fennállásának örömnepében a testvéri részvétel őszinte érzetével osztozódik a pozsonyi kir. akademia igazgatósága és tanári kara.

Nagy-Károly, márcz. 17. Mezey M. kir. közjegyző úrnak. Sajnálom, hogy ott nem lehetek, de szellemileg köztetek vagyok. Zanathy Mihály.

Bécs, márcz. 17. Nagyvárad lelkes polgársága nevében a Mária-Terézia szobornál 12 óraker pompás babérkoszorut tettem fel Beer Adolf képviselő és Dr. Kálmán Arthur kíséretében. A zord idő daczára nagyszámu magyar közönség volt jelen. Barthos János, Szügyényi Marich László és Dóczy Lajos üdvözlötüket küldik, melyhez csatlakozik kedves szülővárosának virulását kívánva tiszta szívvel Dr. Kálmán Mór.

A volt jogászok bankettje.

Méltó befejezését lelta az ünnep a jogakademia volt hallgatói által rendezett társas vacsorán.

Este nyolcz óraker nagy és díszes közönség hullámozott a Fekete Sas nagytermében, a hol négyszáz személyre volt terítve. Két hosszú asztal a terem jobb és baloldalán, 10 kisebb a terem közepén.

A szögletekben fikus és pálma-csoportok voltak elhelyezve, az asztalokon pompás dísznövények. A virágdíszítést Jelinek Ferencz műkertész rendezte.

A balfelöli hosszú asztalnál az előkelőségek foglaltak kiszabott sorrendben helyet, a jobbfelölinél a fiatalság. Ezek közt a budapesti egyetemi ifjuság négy köldötte.

A főasztal közepének megfelelő helyre, a falon Mária Terézia királynő arczképe volt felfüggesztve, díszes babérkoszorú keretben. Két oldalt déli növények között Ő Felseégeiknek mellszobrai állottak.

A jelenvoltak száma meghaladta a 400-at. A karzaton is díszes hölgyközönség foglalt helyet.

A díszvacsora második fogásánál báró D ö r y József főispán felemelkedett s meghatott hangon éltette a koronás királyt, kívánván, hogy a királyok királya a Felseges Isten enyhítő irt csepegtessen királyunk sajtó atyai szívére és hogy őt kedvelt Magyarországa boldogítására sokaig éltesse.

A felállva hallgatott felköszöntőt lelkes eljenzés követte.

Szalay Imre miniszteri osztálytanácsos, gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi minister üdvözlését tolmácsolta (élénk éljenzés!) s poharát dr. Bozók A. igazgatóra s jogakademia tudós tanári karára emelte.

Gyalokay Lajos törvényszéki elnök, mint az igazságügyi-minister képviselője, a nemzet virágúra: a jogakademiai ifjuságra mondott igen szép felköszöntőt.

Rádli Ödön következett ezután. Szellemtől sziporkázó és a közvetlenség melegétől áthatott pohárköszöntője, mely szünni nem akaró hosszas éljenzést keltett, így hangzott:

Uraim!

A családi és fizikai életben az anya az, a ki lényünkre a legmélyebb és a legmaradandóbb benyomást gyakorolja; a kihez bensőnk, érzelmi lényünk a leggyöngédebb köteléssel van fűzve és a kire, ha elvesztettük, a legszeretetteljesebb, a legmelancholikusan emlékezettel gondolunk vissza a lét legvigasztalanabb, legsivárabb küzdelmei közepette is.

Az értelmi, a kulturális, szóval a szellemi életben pedig legszebb, legmélyrehatóbb, leghálásabb emlékünkt az a főiskolát rajzza untalan körül, melyben szakpályánk előfeltételeit szereztük meg, mely kiképezett az életre, a lét miatti harcra, melynek azt köszönhetjük, a mi a szó magasabb értelmében vett emberi bennünk: — kulturánkat, szellemi lényünket.

A mint az anyaszeretet melege, gondossága, önzetlensége és örök, törhetlen hűsége, boldog, mert öntudatlan, gyermekkorunk emlékeivel elkísér a bölcsőtől a sírig, — úgy követ minket a szellemi élet árjában, értelmünk küzdelmeiben, ambícióink nagyratöréseiben, szóval a költő szerint, abban az oly sok munkában egy szemfedőért: az életben, az anyaszeretet törhetlen hűségével, ifjuságunk hibájós emlékeivel mindaz, a mit a főiskolában szereztünk, a mi nélkül nem érdemelnők a magasabb értelemben vett ember nevet: — az ethikai törvények tisztelete, a hazafiasság és a tudomány.

Örömeinkben és bánatunkban, eredményeinkben és balsikereinkben, harcban és békében, a mikor egy világ ujjong felénk, vagy egy világ tör reánk ádáz dühvel, lelkesültségünk forrponjtján, és csüggedésünk leggyötrelmesebb perceiben — oldalunk mellett tudjuk, látjuk, biztatólag, bátorítólag édes anyánkat, a ki szült és édes anyánkat, a ki nevelt: a matert és az Alma Matert . . . az egyiket szelid, jóságos mosolyával, a másikat nemes, komoly arczával, melyen követendő jelmondatunkul az élet harcaiban, e három szó olvasható: becsület, hazafiasság, tudomány!

A hasonlat — készséggel beismerem — nem eredeti, nem új; egy előnye azonban van: nem sántít, mert igaz!!

És ha naponta, ha százszor, ezerszer érezzük és ismételjük is e hasonlat igazságát, soha jobbkor, soha alkalomszerűbben nem tehetjük ezt, mint ma, a mikor a mi szellemi életünk édes anyja, a mi Alma Materünk — azok nevében beszélek, a kik gyermekei, tanítványai voltunk — a mikor a nvárad kir. jogakademia százéves fennállásának emlékét ünnepeljük.

Hogy mi volt s mi ma ez a főiskola a magyar jogtudománynak és általában a magyar tudománynak, a magyar hazafiasságnak, — ezt elmondani, egy pohárköszöntő keretében elmondani, nem lehet s ha lehetne is, nem tenném; mert sokkal ékeesebben szól erről a magyar kulturtörténelem, főiskolánk multja, jelene és azon kiváló férfiak egész serege, kik falai közt nyerték kiképeztetésüket.

Hogy mi volt nekünk, egykori hallgatóinak, ünneplő főiskolánk, arra megadja a feleletet az a díszes vendégkoszorú, mely ma ünnepelni ide sereglett.

Én hát csak arról akarok ma itt szólni, hogy mivel tartozunk mi, Alma Materünk édes gyermekei, volt tanítványai, ünneplő főiskolánknak és a választ eszavakba foglalom: örök elévülhetlen hálával, mély, tántoríthatatlan ragaszkodással, és forró szeretettel; — mert hisz, mindent ami a férfiban szép, nemes, örökbecsű: a hazafiságot, a becsületet és — ez utóbbi tekintetben nem szólok magamról — a tudományt, tőle tanultuk, falai közt szereztük meg!

Vannak divatos jelszavak; ezek egyike az, mely az állítólagos magasabb tudományos kiképzés céljából, a vidéki akademiák élete ellen tör. Hát én nem vitázok senkivel, legyen kinek-kinek a hite szerint!

Én csak azt tudom, a mit Goethe mond: »ein Jeder lernt nur so viel er kann« bárhol járt légyen is az iskolába; én csak azt tudom, hogy ott, a hol mi jártunk az iskolába, megtanítottak mindenikünket arra, a mire az igaz ferfit megtanítani kell: az erkölcsi alapelvek követésére, a hazaszeretetre és szaktudományunkra és a ki közülünk tanulni akart, mindezeket ott megtanulhatta és nagyobbára meg is tanulta!

Ám mosolygójának bizonyos körök ugynevezett tanügyi elveik magaslatáról, a mi kiképeztetésünk jelentéktelensége fölött — egyet azonban hagyjanak meg nekünk: — a mi forró szeretetünket és örök elévülhetlen hálánkat ünneplő Alma Materünk, édes nevelő anyánk iránt, mert ezt szívünkől kiirtaniok úgy sem sikerülhet!

Ennek a mély, ragaszkodó szeretetnek, ennek az örök hálának akarok a nvárad kir. jogakademia egykori hallgatói nevében kifejezést adni ma.

Ennek a szeretetnek és hálának érzetében emelem e poharat, ekként kiáltva fel:

Nevelő anyánk, Alma Materünk, légy tőlünk, egykori tanítványaidtól, mindörökre áldott! Légy áldott multadban, jelenedben, jövődben!

Legyenek áldottak porladozó hamvaikban becsületes, hazafias, tudományos egykori tanáraid, úgy az élők, a mostaniak és a jövődök!

Legyenek áldottak falaid, a mi eltűnt ifjuságunk közöttük felkisértő boldog emlékeivel, — a míg belőlük kő kövön marad!

Teljesítsd nemes hivatásodat a magyar tudomány, édes magyar hazánk javára, a mint teljesítetted a multban, teljesítéd a jelenben, a jövőben is, az idők végtelenéig!

A nváradí kir. jogakademiára, mint egyik legkiválóbb magyar tudományos intézetünkre, multjára, jelenére, jövőjére, felvirágzására és örök fönmaradására üritem e poharat!

Dr. B o z ó k y Alajos, a ministeri képviselőket, T i s z a K á l m á n t, a kolozsvári egyetem s a kecskeméti és debreczeni jogtanodák képviselőit élteté. Felköszöntőjét harsány éljenzés követte.

Dr. K o l o z s v á r i Sándor rektor a lefolyt ünnepélyt a közművelődés ünnepélyének nyilvánította, gyönyörűen ecsetelte a tanári hivatás magasztosságát — és azon önfeláldozást, melyet azok a magyar nemzet erkölcsi és szellemi előmozdításán tanusítanak. Lelkesült éljenek között éltette a tanári kart és a vezetésük alatt álló intézetet.

Dr. S i p o s Árpád Biharmegye és Nagyvárad, mint a mi szellemi életünk iránt folyton élénk áldozatkészséggel viseltető törvényhatóságaiért és Sal Ferencz polgármesterért ürité poharát.

S a l Ferencz hévvel és lelkesültséggel fordult felköszöntőjében az ifjusághoz, búzditva azt hazafiságra, haladásra és a tudományra.

Az ifjuság soraiból erre

T ó t h Jenő joghallgató válaszolt. A hála, szeretet és ragaszkodás kifejezéseit hangoztatva, jogász-társai nevében is szeretett tanáira emeli poharát.

F r a n k ó László joghallgató mint »fiatal cserje« szólott »az erős tölgyekhez« az akademia érdemes régi hallgatóihoz. Éltette a jogakademia képzett, ma köztiszteletben álló régi jogászait.

Dr. P e r s z Adolf jogtanár S c h l a u c h Lőrincz püspököt köszöntötte fel s ugyancsak utána nyomban dr. G r o i s z, a kolozsvári egyetem tudós tanára szintén S c h l a u c h megyés püspökre mondott nagyszabású felköszöntőt. Utóbbinak beszéde különös figyelemben és tetszésben részesült.

Dr. Roszner Ervin báró igen szép toasztot mondott volt kollégáira s a nagyváradi jogakademia jelenlegi tanáira.

A hivatalos toasztok sorát itt félbeszakította Mezey Mihály kir. közjegyző rendező bizottsági elnök, Mária Terézia királynő szobrát megkoszorúzó bécsi küldöttségnek táviratát és az üdvözlő táviratokat olvasván fel.

Ezután az ifjuság Rácz Mihály ünnepi ódáját kívánta hallani és nem tágitott addig, míg Verner Kálmán joghallgató a gyönyörű költeményt el nem szavalta.

* * *

Báró Döry főispán és a vendégek pontban 11 órakor távozta; utánuk lassankint oszladozott a közönség is és 12 órakor már üres volt a nagyterem. Távozása előtt a közönség is őszinte elismeréssel adózott az ünnepélyt rendezett bizottságnak, különösen dr. Bozóky Alajos, Mezey Mihály, Tippmann Antal, dr. Várady Zsigmond és Hoványi Géza uraknak, kik hetek óta a legbuzgóbb odaadással és ügyszere-ttel fáradoztak a nem csekély munkát, kitartást és tapintatot igénylő ünnepség rendezésére.

Alapítványok.

Végül föl kell még említeni azon alapítványokat, melyek a jubileum alkalmából tétettek.

1. Első helyen említendő Nagyvárad-város 500 frtos örök alapítványa.

2. A Dr. Bozóky Alajos-féle alapítvány. Az akademia idei polgárai ugyanis az igazgató iránti hálájukat avval akarták kifejezni, hogy a f. évi január 19-én tartott jogászbálnak 244 frt 25 kr, valamint a f. évi márczius 16-án tartott hangversenynek 236 frt, összesen 480 frt 25 kr tiszta jövedelmét az igazgató nevét viselő külön alapítványként kezelteni óhajtották. Ehhez az összeghez még az igazgató által irt jubileumi monographia eladásából befolyandó tiszta jövedelem fog csalólatni.

3. A jubileumi alapítvány, melyet az akademia volt hallgatói létesítettek. A rendező bizottság ugyanis a következő felhívást bocsátotta ki:

Felhívás.

Az ünnepélyek és lelkes nyilatkozatok sorozata, melyek a nagyváradi jogakademia 100 éves fennállásának megünnepléséhez fűződnek, nem tekinthetők egyedül a hála és kegyelet kifejezésének azon intézet iránt, mely városunk és megyénk kulturális történetének egy kiváló magas pontját képezi.

Nem, itt nemcsak hála és kegyelet, hanem tüntetés is

forog fenn, a mennyiben a lelkesült résztvevők ezzel kifejezni kívánják, hogy e főiskola fennállása és fenntartása szükségletet képez és ekként még a gondolat ellen is tiltakoznak, mely bizonyos körökben a vidéki akadémiák megszüntetése után a tulajdonos költségek által elgyengült egyetemi alapok megerősítését czélozza.

Mi kik itt vagyunk és látjuk, hogy az akadémia tanárai nem kénytelenek, mint az egyetemek tanárai tisztán praelegáló gépek lenni, hanem a viszonyok engedélyénél fogva teljesíthetik és teljesítik is azon nemes missziót, hogy a tanítás mellett az ifjúsággal közelebbről érintkezve azt nevelik, lelkes barátjukként vezetik, irányukat fejlesztik és a haza hasznos polgáiraivá képezik, — mi, kik itt vagyunk és látjuk, hogy ifjaink nem követik a fővárosi ifjak nagy részére oly erkölcsrontó és a főváros nagysága folytán könnyen kínálkozó élvhajszát és nem követik a főváros tömkelegében oly könnyen elrejtethető hamis próféták áltanait, de sőt látjuk, hogy vidéki társadalmunkban a nemes czélok ifjai lelkesedéssel telt zászlóvivökként működnek, — mi, kik itt vagyunk és látjuk, hogy az akadémia multja biztosíték arra nézve, hogy a jog és igaznak szentelt csarnokaiból a hazának derék polgárai kerülnek ki: mi nem nézhetjük tétlenül, hogy a veszély fergetegei tornyosuljanak a reánk nézve szentélyt képező épület felé, hanem kötelességünk villámhárítók-ként ható nyilatkozatok által kifejezést adni annak, hogy akarjuk és képesek is vagyunk érdekeinket megóvni és a veszélyt még közeledni sem engedjük.

Ünnepléseink ép ezen czélzatánál fogva óhajtott volna, hogy minél több oly nyilatkozatot tegyünk, melynek értéke az ünnepi nap befejezésével véget ne érjen. Tüntessünk tehát tényekkel, melyek lelkesültségünknek örök emlékeiül maradjanak.

Ily ténynek lenne tekinthető, ha a nagyváradi jogakadémia segély-egyletének alapját az akadémia 100 éves fennállásának ünneplése alkalmából egy tetemes, úgymondható jubileumi alapítvány nyal gyarapítanók.

Vannak és lesznek szükkeblűek, kik a joghallgatók segély-egyletét nem jó szemmel nézik, mert szerintök most is nagy a szellemi proletariátus és így azt kívánják, hogy a ki szegény, az ne tanuljon. Nem akarunk itt ezekkel sokat foglalkozni, nem akarunk vitatkozásokba bocsátkozni, de kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy a kik így beszélnek — bármint szabadkozhatnak is! — istentagadó egyének, mert ellentétbe helyezik magukat a szentírás azon igéjével, hogy az ember Isten képére van teremtve és a szent igék különbséget nem tesznek, vajjon az ember születésénél selyembe vagy rongyba lett-e pólyázva? Hisz ha az emberek közt a vagyoni származás tekintetében

külömbéseket akarnánk tenni, akkor nem zárhatjuk el szemünket azon történeti igazság előtt, hogy az isteni szikra, melyet minden ember születése által nyer, lánggra leginkább azokban lobbant, kiknek a célhozjutásért még anyagi gondokkal is küzdeni kellett, sőt mondhatjuk, hogy éppen ez volt szerencsájük, mert a duslakodás nem enerválta az erőt, melylyel az embernek birnia kell, hogy célhoz jusson.

S ha előre törekvő szellem megérdemli a támogatást, bizonyára megérdemli a szegény ifju, ki szegénysége daczára nélkülözések, mellözések és sanyargatások közt a főiskolába feljutásig felküzdeni tudta magát. Ezen igazságot hirdeti a kultúra oly rendkívüli magas fokára, oly rendkívüli rövid idő alatt eljutott Egyesült-Államok népe, mely míg a kicsinyek oktatását az állam kötelességének deklarálta, addig a felső nevelést majdnem egészen a társadalom kötelességévé tette és ez ennek oly bőkezűen felel meg, hogy a mikéntnek csak hallatára minket szézülés fog el és bámulattal hajlunk meg szelleme előtt — mely nem a gazdagot süvegei, hogy a törekvő ifjuságot támogatja, hanem ajtót mutat mindenkinek, ki tehetségének megfelelő mérvben a segílyt meg nem adja.

Fel tehát! segítségünk akadémiai polgáraink közül a segílyre szorultakon és teremtsünk a nagyvárad-i joghallgatók segílyegyletének 100 éves fenállásának megünneplése alkalmából egy jubileumi alapot!

Felhívjuk Nagyvárad-város és Biharmegye lelkes polgárait, hogy tüntessenek adakozásaikkal e szükségelt intézmény javára — és különösen felhívjuk bárhol levő honfitársainkat, kik a nagyvárad-i jogakadémia csarnokaiban nyerték azon alapot, melynek segílyével e hazának hasznos tagjaivá lettek, hogy tehetségük szerinti adakozásaikkal rőjják le a hála és kegyelet adóját!

Nagyvárad, 1889. márczius hó 14-én.

A rendező bizottság nevében:

Dr. Várady Zsigmond,
titkár.

Mezey Mihály,
elnök.

Eddigelé a következő adományok folytak be:

1. Ngos és főtisztelendő Winterhalter Antal. 2 db 100 frtról szóló m. papír,áradékkötvényt adott . . .	200 frt
2. Ngos Lukács György, m. k. belügyminiszteri államtitkár	40 »
3. A biharmegyei ipar-kereskedelmi és terményhitelbank	20 »
4. A biharmegyei nemzeti casino	25 »

	Áthozatal	285	frt	—	kr.
5. A nagyváradai takarékpénztár		5	»	—	»
6. Dr. Berkovits Ferencz ügyvéd		50	»	—	»
7. Kovács Béla ügyvéd		15	»	—	»
8. Héderváry Antal, ipolysághi tkpénztári igazg.		15	»	—	»
9. Mága János, temesvári kereskedelmi és ipar- kamarai titkár		10	»	—	»
10. Cziffra Imre B.-Gyuláról		10	»	—	»
11. Lakatos Károly k.-tszéki bíró		10	»	—	»
12. Dr. Friedmann Bernát Budapestről		10	»	—	»
13. Borbola Kornél Darvasról		10	»	—	»
14. Dr. Biró József Déváról		10	»	—	»
15. Noszlopy Gyula Csokalyról		10	»	—	»
16. Mezey Mihály kir. közjegyző		10	»	—	»
17. Hoványi Géza tkpénztári vezértitkár		10	»	—	»
18. Beliczay Ferencz		5	»	—	»
19. Cseh János D. Apáthiról		5	»	—	»
20. Dr. Hegedűs Pál Debreczenből		5	»	—	»
21. Calcionariu Péter ügyvéd Orsováról		5	»	—	»
22. Dragoy Livius Esztergomból		3	»	—	»
23. Csányi Andor N.-Szalontáról		3	»	—	»
24. Glicze János Révről		3	»	—	»
25. Tulván Gábor Déváról		2	»	50	»
26. Mütter Ferencz Élesdről		2	»	—	»
27. Darabanth Ferencz Ugráról		2	»	—	»
28. Gyügyey József Debreczenből		2	»	—	»
29. Govrik Kálmán Lessről		2	»	—	»
30. Kovács János Budapestről		2	»	—	»
31. Hadházy Kálmán N.-Szalontáról		2	»	—	»
32. Krasznay István Szatmárról		2	»	—	»
33. Bene Gábor Vingáról		2	»	—	»
34. Schatz Miksa Kolozsvárról		1	»	—	»
35. Tóth Imre N.-Szalotáról		1	»	—	»
36. Kresz Lipót Temesvárról		1	»	—	»
37. Papp János m. t. főjegyző.		5	»	—	»
38. Gyöngyössy Lajos k. tszéki bíró		2	»	—	»

Összesen . 518 frt 50 kr.

Az ezen jubileumi alap gyarapítására ezentúl befolyandó összegek az évenként kiadatni szokott Almanachban fognak nyugtáztatni.

4. A nagyváradai takarékpénztár a korábbi évek során át nagylelkűleg gyűjtött saját alapítványát 45 frittal teljes 1000 firta egészítette ki.

